

บทที่ 2

ภูมิหลังของผู้สร้างละตินอเมริกา

อารยธรรมของประเทศต่าง ๆ ในละตินอเมริกาเป็นอารยธรรมผสมของอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่จาก 3 ทวีปด้วยกัน ได้แก่ อารยธรรมจากทวีปเอเชีย ทวีปยุโรป และทวีปแอฟริกา การผสมปนเปของ 3 อารยธรรมดังกล่าวเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และอย่างไม่เต็มใจนัก แต่ในที่สุดประมาณ 300 ปีให้หลัง ผลจากการผสมปนเปกันนั้น อารยธรรมใหม่มีกำเนิดขึ้นมา เราเรียกอารยธรรมใหม่นี้ว่า อารยธรรมละตินอเมริกา แม้จะเป็นอารยธรรมใหม่ แต่ในส่วนหนึ่งยังคงสภาพของอารยธรรมเดิมอยู่บ้าง ดังนั้นการศึกษาถึงประวัติของเจ้าของอารยธรรมจะทำให้เราเข้าใจอารยธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ได้ดี ทั้งคำกล่าวของนักประวัติศาสตร์ชาวอเมริกัน ในศตวรรษที่ 20 หนึ่งว่า “....ถ้าเราต้องการจะเข้าใจอารยธรรมของชาวละตินอเมริกันให้ดี ก็ต้องศึกษาให้ลึกเข้าไปถึงบรรพบุรุษคนแรกของพวกที่เดินทางเข้ามาในดินแดนแห่งนี้เลยทีเดียว”¹

ชาวอินเดียน

อารยธรรมเก่าในโลกใหม่

ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับอารยธรรมของโลกนั้น อารยธรรมส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษาจะละเลยเสียมิได้ก็คือ อารยธรรมเก่าในโลกใหม่ หรืออารยธรรมของพวกอินเดียนในทวีปอเมริกา นั่นเอง ที่มาของชาวอินเดียนนั้นยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ เพราะถ้าจะถามชาวอินเดียนแดงในทวีปอเมริกาเอง พวกเขาเหล่านั้นมักจะตอบว่าพวกตนมีกำเนิดในทวีปอเมริกาเป็นเจ้าของแผ่นดินแห่งทวีปนั้นมาก่อนผู้ใด รวมทั้งยังหวังด้วยว่าสักวันหนึ่งเขาจะมีโอกาสได้ครอบครองแผ่นดินทั้งหมดเป็นสิทธิขาดอีกครั้ง ความรู้สึกทั้งนี้อาจทำให้ผู้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับอารยธรรมแห่งโลกใหม่เข้าใจว่าคำตอบดังกล่าวนั้นแฝงความหมายทางการเมือง หรือความรู้สึกชาตินิยมเข้าไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะตามหลักฐานที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นั้น ทวีปอเมริกามีใช่เป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ เนื่องจากไม่เคยมีการ

¹ Quoted in “History of Latin American Civilization : Sources and Interpretation : The Colonial Experience,” Vol. I. edited by Lewis Hanke (Boston, 1973), p.3.

ชุดค้นพบซากโครงกระดูกของมนุษย์ในสมัยก่อน Homo Sapiens เลย นักประวัติศาสตร์หลายท่านลงความเห็นว่ามีพวกอพยพจากทวีปเอเชียเข้ามาในทวีปอเมริกาโดยผ่านทางอลาสก้า เมื่อประมาณ 10,000 B.C. จำนวนประชากรอพยพจะมีเท่าไนั้นไม่อาจจะระบุแน่ชัด อาจจะเป็นกลุ่มเดียวหรือเป็นระลอก แต่คนเหล่านั้นก็ได้กระจายไปตั้งหลักแหล่งในส่วนต่าง ๆ ของทวีปอเมริกาทั้งเหนือและใต้

สำหรับระดับอารยธรรมของอินเดียนั้น ก่อนสมัยที่พวกอินโดยูโรเปียนจะเดินทางเข้ามา นั้นต่างกัน แต่พวกอินเดียนส่วนใหญ่ในอเมริกาเหนือและพวกที่อยู่ ณ บริเวณแม่น้ำอะเมซอนนั้น มิได้ก้าวเข้าสู่อารยธรรมที่สูงส่งนัก พวกนี้มีได้อยู่รวมกันเป็นนครใหญ่ แต่ยังคงระดับชีวิตแบบนี้โอลิธิค (หินใหม่) เท่านั้น การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ก็คือ การล่าสัตว์ การเกษตรกรรมแบบล่าหัง และชีวิตในหมู่บ้าน มีแต่พวกมายา แอสแท็ค และอินคา เท่านั้นที่ได้สร้างอารยธรรมไว้อย่างมาก และมีระดับใกล้เคียงกับอารยธรรมแห่งเอเชียตะวันออก ความก้าวหน้าทางเกษตรกรรมก็คือ มีการปลูกมัน ข้าวโพด หรือที่เรียกกันว่า "Indian Corn" ถือเป็นอาหารของเทพเจ้า เป็นพืชอาหารที่ใช้เลี้ยงประชากรจำนวนมาก นครเตนอกติลัน นครใหญ่ของพวกแอสแท็ค ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่เม็กซิโกซึ่งได้แม้จะเคยถูกทำลายโดยผู้รุกรานชาวสเปน ภายใต้การนำของ คอร์ตีส ก็ยังคงมีซากที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองที่มีการวางแผนผังการสร้าง และการจัดระบบภายในนครอย่างดียิ่งเสียกว่าเมืองของชาวยุโรปผู้รุกรานเมื่อสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 เสียอีก

สำหรับสถาบันสังคมและการเมืองของอินเดียนนั้นยังคงยืนยงมาจนถึงในปัจจุบันนี้ ศาสนาก็มีรากฐานมาจากความเชื่อในธรรมชาติที่อาจเอื้ออำนวยความสุขตามสภาพสังคมเกษตรกรรมได้ จนถึงในสมัยศตวรรษต่อ ๆ มา พวกนักบวชก็สามารถสร้างอุดมคติของพวกตนให้สูงเหนือความเชื่ออื่น ๆ และเมื่อมาถึงเวลานั้น ความขัดแย้งก็ได้กลายเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เกิดสงครามระหว่างนครรัฐต่าง ๆ ต่างก็พยายามที่จะรวมพวกของฝ่ายตนเพื่อสร้างอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ไพศาล ซึ่งในที่สุดได้กลายเป็นจุดอ่อนที่พวกยุโรปที่เข้ามาภายหลังต่างถือโอกาสเข้ามาถือทางแต่ละฝ่ายให้แตกกัน และในที่สุดก็ยึดครองไว้เสียเอง²

อินเดียนในอเมริกาเหนือ

ดังที่กล่าวแล้วว่าพวกอินเดียนที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตทวีปอเมริกาเหนือกลางและใต้ นั้น น่าจะเป็นพวกที่อพยพไปจากเอเชีย ผ่านไปทางอลาสก้า และเดินทางเลียบฝั่งตะวันตก กระจัด

² T. Walter Wallbank, et. al., *Civilization, Past and Present* (Illinois : Scott, Foresman and Company, 1969) p. 593.

กระจายกันลงไปตามลำดับ จนไปถึงถิ่นฐานในที่ต่าง ๆ กัน ดังนั้นการที่จะกล่าวถึงอารยธรรมและเข้าใจความเป็นอยู่ของอินเดียนแดงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยเฉพาะนั้น จึงหลีกเลี่ยงมิได้ที่จะกล่าวถึงอินเดียนที่อาศัยอยู่ในดินแดนส่วนอื่นด้วย โดยเฉพาะอินเดียนในอเมริกาเหนือซึ่งมีหลายสาขาเช่นกัน

1. **เอสกีโม** น่าจะเป็นพวกสุดท้ายที่อพยพจากเอเชียเข้ามาในทวีปอเมริกาพวกนี้รู้จักปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอันเลวร้ายได้อย่างอดทน ทั้งนี้เพราะในเขตอาร์กติกและซับอาร์กติกนั้นอาหารค่อนข้างหายาก การจัดสร้างที่พักอาศัยก็ลำบาก ดังนั้นเวลาที่จะสร้างผลงานศิลปะจึงแทบไม่มีเลย ชาวเอสกีโมเป็นนักประติมากรรม รู้จักประติมากรรมที่ใช้ล่าแมวน้ำ แวนตากันหิมะ ล้อเลื่อน สร้างเรือแคนู ทำรองเท้าด้วยหนังช้างน้ำคล้ายมoccasins ของอินเดียนแดง ก็คือรองเท้ามoccasins รวมทั้งการประติมากรรมกับสัตว์ชนิดพิเศษด้วย

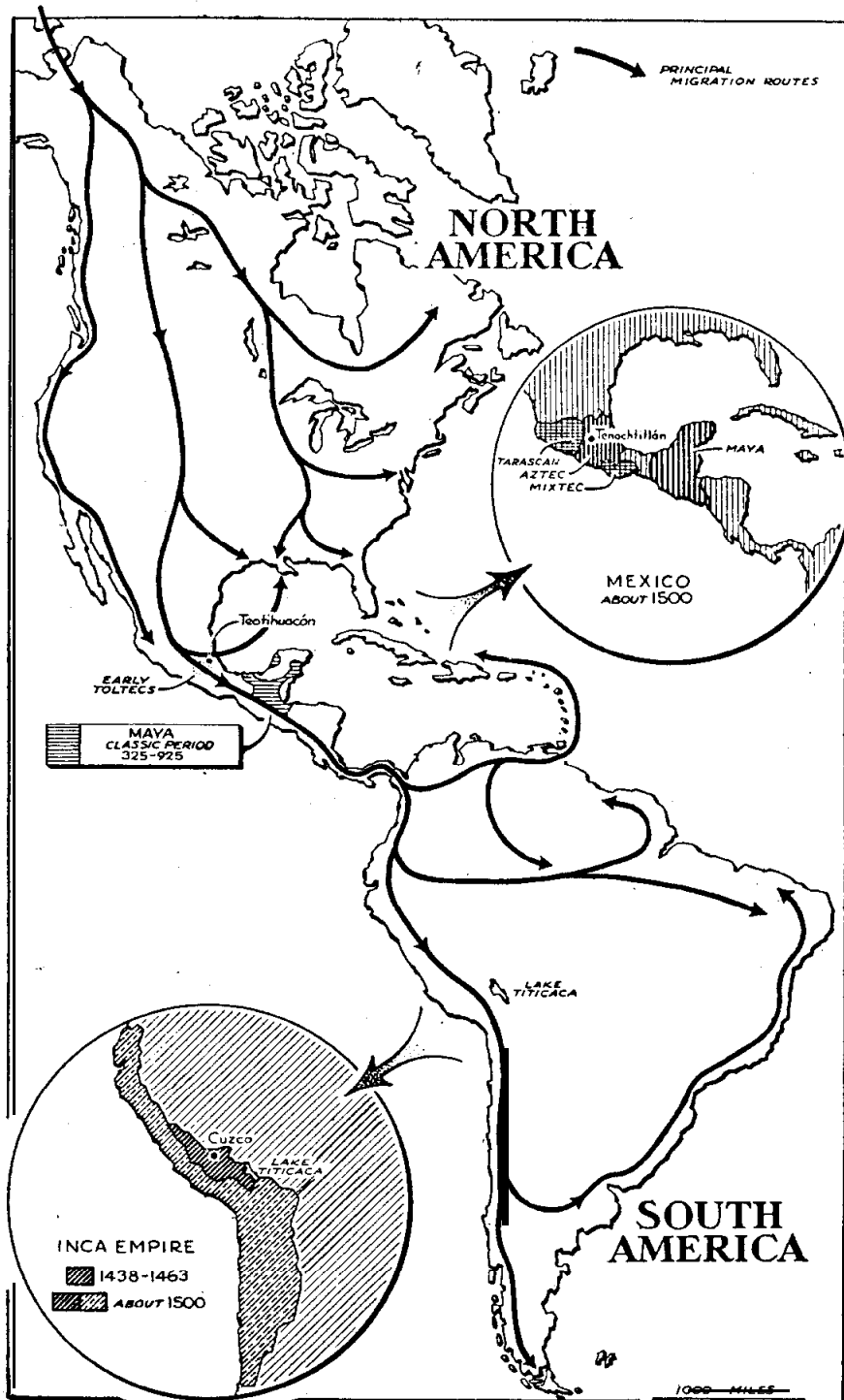
2. **พวกที่อาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของทวีปอเมริกาเหนือ** ภูมิประเทศไม่กั้นการมากนัก อินเดียนในเขตนี้มีอาชีพล่าสัตว์และทำสวน เช่น พวกอิราควัว เป็นพวกเด่นที่สุด พวกชาติสกุลทั้งห้าของ อิราควัว จะรวมกันเป็น สันนิบาตแห่งอิราควัว เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15 สันนิบาตของพวกอิราควัว นี้เข้มแข็งมากจึงทำให้อินเดียนแดงเผ่าอื่น ไม่กล้าที่จะเป็นคู่แข่งขึ้น ทำให้ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้เป็นเขตสันติภาพได้นานนับสิบปี ดังที่มีประกาศแห่งสันติภาพคือ

‘When peace shall have been established by the termination of the war.. then the war captain shall cause all weapons of war to be taken from the nation. Then shall the Great Peace be established and the nation shall observe all the rules of the Great Peace for all time to come.

Whenever a foreign nation is conquered or has by their (sic) own free will except the Great Peace, their own system of internal government may continue so far as consistent but they must cease all strife with other nations

ดูจากลักษณะของการทำสัญญาสงบศึกของพวกอิราควัว นี้จะเห็นว่าลักษณะเป็นเครื่องมือของการสร้างจักรวรรดินิยมของพวกอิราควัวโดยแท้ ซึ่งจนถึงสมัยที่พวกยุโรปเดินทางเข้ามา นโยบายจักรวรรดินิยมของพวกอิราควัว จึงได้ถูกชักชวนไปโดยปริยาย³

³ Samuel, Eliot Morison, *The Oxford History of the American People* (Boston: Samuel Eliot Morison, 1965) p. 3.

แผนที่แสดงการอพยพของชาวพื้นเมืองประมาณปี ค.ศ. 1500

3. อินเดียนทางที่ราบตะวันตก พวกนี้ต้องเผชิญกับการเข้ามาของชาวตะวันตกเช่นกัน พวกสเปนนำมาเข้ามาใช้ในอเมริกาเป็นครั้งแรก เริ่มที่เม็กซิโกแล้วก็แพร่ขยายไปในบริเวณใกล้เคียงตามลำดับ ถึงต้นศตวรรษที่ 17 มักก็กลายเป็นสัตว์เลี้ยงในภาคกลางของทวีปที่พวกอินเดียนนำมาเลี้ยงให้เชื่องได้ ก็พาล่าควายกลายเป็นการขี่ม้าล่าทำให้ได้เนื้อสัตว์สำหรับบริโภคมากขึ้น ชนตีสกุลอินเดียนบางกลุ่มที่เคยมีอาชีพล่าสัตว์อย่างเดียว ทำงานเกษตรกรรมได้น้อยมาก ก็กลับมั่งคั่งและมีอำนาจมากขึ้น กล่าวคือพัฒนาการทางล่าสัตว์ทำให้เนื้อสัตว์มีปริมาณมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้ปริมาณควายในบริเวณทุ่งหญ้าแพริลลดลงอย่างน่าตกใจ

4. อินเดียนในเขตตะวันตกเฉียงใต้ของสหรัฐ เคยสร้างอารยธรรมอันสูงส่งไว้เหมือนกันในเขตแม่น้ำริโอ แกรนด์ อินเดียนแดงพวกนี้ก็คือ พวกพูเอโบล พวกนี้ได้สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมของตนเอง อยู่รวมกันเป็นคอมมูน ซึ่งพวกสเปนเรียกว่า พูเอโบล (หมายถึงหมู่บ้าน) การก่อสร้างอย่างมั่นคงแข็งแรงมาก มิได้เตรียมการเคลื่อนย้ายเหมือนอินเดียนเผ่าอื่น ๆ

บริเวณที่ยังคงมีซากอาคารสิ่งก่อสร้างของพวกพูเอโบลหลงเหลืออยู่บ้างก็คือตามแคนยอน เขตแม่น้ำโคโลราโด ซึ่งเรียกว่า “เมซา เวอร์เต” ที่อยู่ของชนพวกนี้จะสร้างอย่างมั่นคงอยู่ตามหน้าผาให้ยากแก่การที่ศัตรูจะรุกรานทั้งจากทางเหนือและใต้ อินเดียนบางกลุ่มสร้างที่อยู่ตามที่ราบบนแคนยอนเลยก็เคย เช่นที่ นิวเม็กซิโก บ้านส่วนใหญ่มีห้องเดียว อาจจะสร้างซ้อนกันขึ้นทางสูงก็ได้ ถ้าเนื้อที่แคนยอนมีลักษณะเป็นขั้นบันได

พวกพูเอโบลส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เนื้อที่เพาะปลูกมีน้อยมาก พืชที่ปลูกก็มี ข้าวโพด พักทอง ถั่ว และพืชพันธุ์อาหารอื่นๆ นอกจากนี้ก็มีการปลูกฝ้าย และเลี้ยงไก่วง เพื่อความสมบูรณ์แห่งพืชผล ชาวพูเอโบล ก็ได้มีการบูชาเทพเจ้าด้วยการเต้นรำแบบต่าง ๆ อาทิเช่น Corn Dance Snake Dance เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เทพเจ้าทรงพอพระทัย

อินเดียนในอเมริกากลางและใต้

ถึงพวกอินเดียนในอเมริกาเหนือจะไม่มีผลงานอารยธรรมมากนัก แต่พวกที่อยู่ในเขตอเมริกากลางและใต้นั้น จะมีอารยธรรมอันสูงไม่่น้อยไปกว่าเจ้าของอารยธรรมแห่งตะวันออกกลางและอียิปต์ เจ้าของอารยธรรมนี้ก็คือ มายา อินคา และแอซเท็ค ผลงานของอินเดียนเหล่านี้ได้จากการศึกษาของพวกนักโบราณคดี ซึ่งศึกษาโดยทำการขุดขุดบ้าง จากบันทึกคำบอกเล่าของทหารสเปนและพระ รวมทั้งบันทึกต่าง ๆ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง เช่น หนังสือภาพมายัน จำนวน 3 เล่ม ประกอบ

ด้วยอักษรซีโรกลีฟ^๔ ซึ่งมีการเก็บรวบรวมไว้อย่างเรียบร้อย แต่ก็มีหลักฐานมากมายที่ถูกทำลายโดยพวกนักบุกเบิกชาวสเปนรุ่นแรกๆ ที่มองไม่เห็นคุณค่าทำให้การศึกษาเรื่องอารยธรรมของอินเดียนเหล่านี้ทำได้ยากมากขึ้นในปัจจุบัน พวกสเปนทำลายห้องสมุด เผาเมือง และทำลายวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองแทบไม่มีเหลือซาก กล่าวได้ว่าเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พวกตะวันตกปฏิบัติต่ออินเดียนอย่างน่าละอายที่สุด

พัฒนาการแห่งอารยธรรมของพวกอินเดียนนั้น อาจสรุปได้ว่าลักษณะแห่งการพัฒนานั้นมิได้มีลักษณะสัมพันธ์กันในด้านระดับแห่งเทคโนโลยี กับพัฒนาการขั้นสูงทางสังคมและสถาบันการเมืองประวัติศาสตร์อารยธรรมในเม็กซิโก อเมริกากลาง และใต้ กินเวลาทั้งหมด ประมาณเท่ากับสมัยราชวงศ์โจวของจีน จนถึงสมัยราชวงศ์เหมิง^๕ ทหารสเปนชุดแรกที่เดินทางมาถึงนครหลวงเตนอกติลันของแอสเท็ค พวกเขatangพากันตกตะลึงและคิดว่าเป็นนครในฝัน เพราะลักษณะเป็น “นครทั้งงดงามยิ่งใหญ่มากกว่านครใด ๆ ในยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 16” ซากสถาปัตยกรรมเปรูเวียนที่คงอยู่ล้วนทำด้วยเซรามิกและทองคำ นับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ชิ้นหนึ่งของโลกปัจจุบัน อย่างไรก็ตามจากหลักฐานที่ปรากฏอาจสรุปได้ว่า แม้พวกอินเดียนจะมีการใช้เซรามิกและทองคำดังกล่าวมาแล้ว แต่พวกอินเดียนนั้นก็ยังไม่รู้จักการใช้เหล็กในสมัยก่อนการถูกยึดครองของพวกสเปน แน่นอนสัตว์พาหนะก็มีเฉพาะสุนัขในเม็กซิโกและเปรู ลามาซึ่งมีความสามารถบรรทุกน้ำหนักน้อยมาก ประชากรในเม็กซิโกเป็นพวกที่มีความเป็นอยู่อย่างแบบชาวไร่สมัยโอลิธิค ก็ยังรู้จักแต่เฉพาะวิธีการเพาะปลูกและเผาทั้งเท่านั้น ในเทือกเขาแอนดีส ประชาชนรู้จักการเกษตรกรรมแบบขั้นบันไดแต่ไม่ถึงกับรู้จักการไถหว่านนอกจากวิธีขุดดินและหว่านพืชลงไปเท่านั้น นอกจากนั้นก็รู้จักการใช้ขวานหินบั้ง รวมทั้งการประกอบพิธีบูชาผู้ช่วยชีวิตมนุษย์ก็เป็นพิธีกรรมสำคัญ

อย่างไรก็ตามสิ่งก่อสร้างและวัสดุเครื่องใช้ที่คงหลงเหลืออยู่ทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นทั้งหลายออกที่จะกระตือรือร้นไม่ไ้ว่า แม้อารยธรรมอินเดียนจะมีได้เจริญสูงสุดทุกด้าน แต่ผลงานในอดีตก็มีได้น้อยหน้าใคร การจับกลุ่มรบกัน การมีหัวหน้าปกครอง ผลงานทางสถาปัตยกรรม ความเชื่อทางศาสนา เหล่านี้แสดงว่าอินเดียนทั้งหลายมีความก้าวหน้าพอควรถ้าไม่เป็นเพราะความรักอิสระจนเกินไป ความหลงอยู่ในเพียงชุมชนของตนแทนการรวมพลังกันเพื่อต่อต้านศัตรูคือพวกผิวขาวแล้วอินเดียนก็คงจะมีโอกาสพัฒนาและดำรงอยู่เป็นอิสระจนทุกวันนี้

^๔ ราชวงศ์โจว ประมาณ 1122-221 B.C.-ราชวงศ์เหมิงประมาณ ค.ศ. 1368-1644

อินเดียนในภาคเหนือของปานามา

คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส บันทึกไว้ในวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1492 ว่า “ได้มีชาวเกาะมาที่ชายหาด ส่วนมากเป็นหนุ่มน้อยรูปร่างทะมัดทะแมง หน้าตาดี ผมดำไม่หยิก แต่ยาวเหยียดและสาบกระด้างเหมือนขนม้า ทาสวยไม่หรีดเล็ก ผิวสีน้ำตาลตามแบบของชาวเกาะคานารี กล่าวคือไม่ขาวจืดและไม่คล้ำจืด ขาตรงได้สัดส่วน”

โคลัมบัสสรุปเอาว่าคนพวกนี้คือพวกอินเดียนตะวันออก และจะหวังเอาว่าคนเหล่านี้คือพวกชินธุหรือไม่ก็เป็นมลายันด้วยเหตุนี้เขาจึงเรียกผู้คนทั้งหมดว่า “อินเดียน”

ผู้คนทีโคลัมบัสพบนั้นจะมีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน รูปร่างคล้ายกัน แต่จะมีการเพาะปลูกพืชต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น พืชที่ปลูกก็คือฝ้าย ข้าวโพด ถั่ว และมัน ใช้อาวุธคือหิน พวกเหล่านี้จะอยู่กันเป็นสภาพภูมิอากาศที่จำแนกออกต่างกัน และผู้คนเหล่านี้ก็จะถูกแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มต่างประกอบอาชีพทำมาหากินของตนไปเรื่อย ๆ

สำหรับที่มาของคนเหล่านี้ ก็มีข้อเถียงกันว่าอาจเป็นพวกอพยพจากภาคกลางของทวีปเอเชียผ่านทางช่องแคบเบริงในขณะที่ยังมิได้ถูกตัดขาดจากกัน บางท่านก็เชื่อว่าเป็นพวกที่เจริญแล้วจากไซบีเรียเดินทางข้ามไปเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว ซึ่งถ้าพวกไซบีเรียที่มานี้เป็นพวกเร่ร่อน ล่าสัตว์ ไม่รู้จักปั้น ด้ายทอผ้า หรือทำเครื่องปั้นดินเผา ไม่รู้จักงานเกษตรกรรมและการดำรงชีวิตในหมู่บ้าน คนเหล่านี้จะต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 5,000 ปี ในการเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ นักชาติพันธุ์วิทยาเมื่อประมาณ 20 ปี มาแล้วพบว่ามีซากโครงกระดูกของอเมริกันอินเดียนในชั้นหินเขตแม่น้ำมิสซิสซิปปี ซึ่งเกิดจากการสะสมชั้นตอนทางธรณีวิทยาสมัยยุคน้ำแข็งที่ 4 ทำให้เกิดความเชื่อว่ามีมนุษย์ในเขตนี้ก่อน 30,000 ปี นอกจากนี้ก็มีการค้นพบลูกศรปลายหอก และซากสิ่งของเครื่องใช้ของมนุษย์ติดอยู่กับซาก ก่อนประวัติศาสตร์มีซากค่ายพักและกองไฟในถ้ำปรากฏอยู่ตามชั้นหินและซากลวาชของเชกุกูเซาไฟ

ถ้าพวกอินเดียนเป็นพวกอพยพหมด ระยะเวลาอพยพก็ต้องเป็นสมัยที่ช่องแคบเบริงยังไม่ถูกตัดขาดจากกันอย่างในปัจจุบันและสภาพภูมิอากาศก็ต้องดีกว่านี้ การแผ่ขยายวงของเขตน้ำแข็งทั่วโลกอาจทำให้มีการอพยพจากเอเชียลงมาทางใต้ซึ่งมีอากาศอบอุ่นกว่า คงเหลือเพียงกลุ่มเดียวที่อยู่ ณ ที่เดิมก็คือพวกเอสกีโม ซึ่งจะพยายามปรับตัวให้เคยชินกับอากาศอันแสนหนาวเหน็บขนาดนั้นได้ อาจจะมีอีกส่วนหนึ่งที่หนีความหนาวล่วงหน้าไปก่อนตามฝูงบริติส โคลัมเบีย เข้าสู่เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ

มิสซิสซิปปี ลงสู่ช่องแคบและลงสู่อเมริกาใต้ บางส่วนอพยพลงหน้าไปถึงบริเวณเทียร์รา เกล ฟิวเอโก การอพยพนี้ต้องใช้เวลาเป็นพัน ๆ ปี ซึ่งในที่สุดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ชาวเอเชียเหล่านั้นก็จะค่อย ๆ มีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป ภาษาพวกเขาจะเพี้ยนกันไปมากที่สุด จนในที่สุดอาจจะไม่เข้าใจกันเลยทีเดียว

สมมติว่าชาวเอเชียพวกแรกนั้นจะยังไม่รู้จักงานเกษตรกรรม ปัญหาที่ตามมาจะมีว่าพวกเขาเหล่านั้นได้เรียนรู้วิชาการของเกษตรกรรมนั้นที่ไหนและเมื่อใด ยังคงมีพวกนักล่าสัตว์หลายพวกเช่นพวกไซโบนีในคิวบา หรือพวกซาสติสกลเร็วร้อนในเขตเม็กซิโกภาคเหนือและแคลิฟอร์เนีย ยังคงกินพืชป่า แต่ระยะเวลาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์จนถึงสภาพชีวิตที่กล่าวถึงนี้ นานพอที่จะเป็นไปได้ว่า พวกเขาจะเริ่มเรียนรู้เวลาที่ควรลงมือเพาะปลูกว่าควรเป็นเมื่อใด พืชสามัญที่พวกเขาจะพบเข้ามาพบในดินแดนของอินเดียนก็คือข้าวโพด ถ้าถามต่อไปก็คือแล้วพวกอินเดียนเริ่มปลูก ข้าวโพด เมื่อใด ซึ่งคำถามนี้ยังไม่มีใครตอบได้ แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าวิวัฒนาการมาจนถึงขั้นปลูกข้าวโพดนี้ เป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ประการหนึ่งของมวลมนุษยชาติ

ข้าวโพดนั้นไม่ปรากฏว่ามีการปลูกในที่ใดของโลกเก่าและสมัยการเดินทางมาพบโลกใหม่นั้น คนยุโรปยังไม่รู้จักพืชพันธุ์ชนิดนี้ พืชที่รู้จักกันก็คือ ข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี และข้าวเจ้าเท่านั้น มีพืชผลประเภทข้าวโพดป่าในเขตโลกตะวันตก ส่วนพืชที่มีลักษณะทางพืชพันธุ์วิทยาตระกูลเดียวกับข้าวโพดนี้ จะมีปรากฏเฉพาะในเขตเม็กซิโกและที่ราบสูงกัวเตมาลาเตโอฮูอินเทิล แต่พืชพันธุ์ชนิดนี้ก็มีใช้เป็นพืชที่นำมาปลูกเป็นอาหารได้ง่าย ๆ จะต้องอาศัยความชำนาญอย่างเยี่ยมที่เดียวที่จะเลือกเอาเมล็ดที่ใหญ่ที่สุดเอามาศึกษาลักษณะการเจริญเติบโตแล้วเอาไปเพาะเป็นพืชพันธุ์ใหม่ นักพืชพันธุ์วิทยาบางท่านจึงเหมาเอาว่าข้าวโพดพันธุ์พอดซึ่งในครั้งหนึ่งเคยมีในอเมริกาใต้ที่เป็นต้นพันธุ์ของข้าวโพด อย่างไรก็ตามการปลูกข้าวโพดก็จะเริ่มขึ้นและได้รับการพัฒนาตามลำดับขั้น จากการดูแลเป็นอย่างดีและพยายามเก็บสะสมเมล็ด จนถึง ค.ศ. 1492 พืชพันธุ์ประเภทนี้ก็กลายเป็นอาหารสำคัญและมีคุณภาพสูงกว่าข้าวในเขตโลกเก่า

บรรดาลูกหลานเอเชียเหล่านั้นได้เดินทางมาถึงถิ่นฐานในที่ใดที่หนึ่งในทวีปอเมริกา และก็เลิกชีวิตเร่ร่อนเตี้ยซาด ทำการเพาะปลูก รวมกันอยู่เป็นหมู่บ้านรู้จักทำ "tortillas" ทำแป้งข้าวโพดและไม่แบ่งเก็บสะสมไว้ นอกจากนั้นก็มีการปลูกมันเทศในเปรู มันหวาน ปลูกพืชไร่บางชนิดในบราซิลและคาริบเบียน แยม มะเขือเทศ แตงโม กระหล่ำชนิดต่าง ๆ ถั่วลิมา ถั่วคินนีย์ และพริก

หวาน ผลไม้ที่พวกอินเดียนปลูกก็คือ สับปะรด ผลเยลลี่ และสตอร์เบอร์รี่ รู้จักใช้อย่างและซึ้ง
 มากฝรั่ง ควินิน ผลพลอยได้อื่น ๆ จากพืชชนิดกระบองเพชร และสีย้อมผ้า รู้จักทำกระดาษจาก
 เปลือกไม้ ทำให้ดีมากในเขตอเมริกากลางและเม็กซิโกก่อนสมัยที่พวกสเปนจะเข้ามาในเขตนี้ นำ
 แปลงประหลาดที่สัตว์เลี้ยงของพวกอินเดียนนั้นจะมีเฉพาะสุนัข ลามา อัลปากา หมูกินี และไก่วง
 นอกจากนั้นก็มีการปลูกบ้าน ผ้าย และพืชใช้ไยอื่น ๆ ซึ่งใช้ทำผ้าห่มและเสื้อผ้า

ผลิตผลเหล่านี้เองที่มีส่วนอย่างมากในการเพิ่มพูนความชำนาญในการทำเครื่องอุปโภค
 อื่น ๆ ที่ทำด้วยดินเหนียวและหิน ทองคำและเงิน เมื่อระบบการเกษตรของพวกเขาก้าวหน้าคงทั่ว
 แล้ว ประชาชนรู้จักสร้างบ้านเรือนด้วยอิฐและหินฉาบ มีวัดซึ่งมีโครงสร้างเป็นที่น่ายกย่องมาก
 เริ่มมีเวลาคิด การหาเหตุผลรวมทั้งการค้นคว้าทางดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ การแพทย์ และการ
 เขียนอักษรเสียโรลลิฟเฟ็ค เขตอารยธรรมที่ปรากฏก็คือกัวเตมาลา เม็กซิโก และประชาชนแถบภูเขา
 แอนดีสซึ่งส่วนใหญ่ก็ยังคงมีเลือดผสมอินเดียนอยู่ ชาวอินเดียนเริ่มรู้จักแหล่งแร่ทองคำ ทองแดง
 และเงิน ทั้งยังได้เอาแร่เหล่านั้นมาประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ที่มีค่าซึ่งชาวสเปนมาพบเข้าและตื่นตะ
 นาน จนในที่สุดถึงกับผลักดันให้สเปนพยายามที่สุดที่จะครอบครองดินแดนมั่งคั่งนี้ไว้ในอำนาจ

ศูนย์กลางของประชากรคิวไลซ์นั้นก็คือแถบที่ราบสูงและภูเขาในทวีปอเมริกา แม้แต่นคร
 ของมายาในเขตที่ต่ำชายฝั่งมหาสมุทรยูคาตันก็อาจจะสร้างโดยคนพวกแรกที่นำอารยธรรมจากภูเขา และ
 ที่ราบสูงมาเผยแพร่ในกัวเตมาลาและฮอนดูรัส การเกษตรกรรมนั้นไม่ใช่จะกระทำได้ง่ายในเขตที่ราบ
 สูงและหุบเขา ความขัดแย้งในระหว่างกลุ่มของชาวอินเดียนและวิธีการดำรงชีพทำให้พวกอินเดียน
 ต้องพัฒนาวิธีการประกอบเกษตรกรรมที่ดีที่สุด บางครั้งก็อาศัยการชลประทาน พวกชนคิวไลซ์นั้น
 อาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มคือ

1. พวกชิบบัว แห่งบริเวณช่องแคบและเขตที่ราบสูงโคลัมเบีย
2. พวกมายาแห่งกัวเตมาลา ฮอนดูรัสและที่ราบยูคาตัน
3. พวกแอสเท็คและลูกหลานในเขตหุบเขาตอนกลางของเม็กซิโก
4. พวกอินคาและอื่น ๆ ทางฝั่งทะเลตะวันตกในเปรู โบลิเวีย และอิกวาตอร์ พวก
 พูเอโบโลแห่งนิวเม็กซิโก และกัวรานีแห่งปารากวัย

ทั้ง 4 พวกที่กล่าวถึงนี้ล้วนเป็นพวกเจ้าของอารยธรรมเกษตรกรรมที่มีบทบาทไม่น้อยเลย
 ในเขตละตินอเมริกา สำหรับในเขตมณฑลโดยรอบของอาณานิคมสเปนต่อมานั้นจะเป็นที่อยู่ของพวก

ชาติสกุลเร่ร่อน พวกนี้ไ้ทำการต่อต้านรบพุ่งกับสเปนเป็นเวลาหลายปี บางสายก็มีการผสมกันเป็นชาติสกุลใหม่ พวกที่ควรรกล่าวถึงตามลำดับนั้นก็คือ

1. พวกอรวักแห่งย่านคาริบเบียน

ชาวพื้นเมืองกลุ่มแรกที่โคลัมบัสพบในหมู่เกาะต่าง ๆ ของทะเลแคริบเบียนก็คือ พวกไทโนสซึ่งมีวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไปเป็นแบบที่เรียกว่า อรวัก โคลัมบัสกล่าวถึงคนพวกนี้ไว้ว่ามีลักษณะ “เป็นประชาชนสุภาพรักสงบและมีชีวิตง่าย ๆ” พวกนี้ได้ออกมาพบปะกับโคลัมบัสในลักษณะที่เกือบจะเปลือยมีเพียงผ้าหยาบ ๆ พันกาย ถือหอกบ้าง คันธนูบ้าง ส่วนมากเครื่องใช้เหล่านั้นทำด้วยไม้ เมื่อโคลัมบัสส่งคาบให้ลองจับ คนเหล่านั้นก็ยื่นมือมาจับต้านคมและผลก็คือถูกมีดบาดเป็นแผล “สรุปว่าชาวเกาะเหล่านั้นยังไม่รู้จักใช้เหล็ก แต่มีเครื่องใช้ทำด้วยหิน มีเรือซุกซึ่งทำจากต้นไม้มัดกัน ซึ่งเรือบางลำก็นำมหัศจรรย์ที่บรรทุกคนได้ถึง 40-50 คน”

ที่บริเวณหมู่เกาะฮิสปานิโอลา และคิวบา นั้น โคลัมบัสได้พบเจ้าของอารยธรรมอรวักอื่น ๆ อีก เป็นพวกที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน จับไล่พวกที่มีอาชีพล่าสัตว์ออกไปจากบริเวณชายฝั่งทะเล หมู่บ้านเหล่านั้นมีประชากรตั้งแต่ 3 พัน ถึง 4 พันคน มี “เรือนหลวง” (วัง) ทำด้วยต้นอ้อและฟาง สำหรับหัวหน้าและ “บ้านแถว” หลายหลังสำหรับพวกขุนนางรอง ๆ ลงมา พวกนี้ไม่มีความรู้สึกเป็นชาติ แต่รวมกันเป็นหมู่บ้านโดยมีหัวหน้าเป็นผู้นำ มีหมอผีประจำหมู่บ้าน นับถือรูปแกะสลักอย่างหยาบและจากความเชื่อเหล่านั้นเองที่ทำให้ชาวสเปนได้พบเห็นการสืบทอดหรือฟื้นคืนชีพ

งานถนัดของพวกอรวักก็คืองานฝีมือ ผลงานทางด้านการแกะสลักไม้ สานตะกร้า ทำเครื่องถ้วยชามใช้สีประดับ 2 สี 3 สี บ้าง เอาทองมาทาบเป็นแผ่นหรือแท่งเล็ก ๆ ใช้เป็นเครื่องประดับ รวมทั้งรู้จักการทอผ้าทำเป็นถุงย่ามและกระเป๋าลูก รุกการเพาะปลูกพืชผลหลายชนิด เช่น ข้าวโพด ถั่วเขียวหรือแมงกานีสที่เอาที่ใช้ทำขนมปัง แยม ถั่ว และเมล็ดถั่ว

ศัตรูของพวกอรวักก็คือพวกคาริบ ซึ่งเดินทางมาจากเกาะต่าง ๆ ในหมู่เกาะน้อย และจากชายฝั่งเวเนซุเอลา พวกนี้เข้าโจมตีหมู่บ้านอรวัก กดพวกนี้ลงเป็นทาส และบางครั้งก็เอามาขุ่นให้อ้วนเพื่อใช้ประกอบอาหาร พวกคาริบนี้มีอารยธรรมด้อยกว่าพวกอรวักมาก ยังคงป่าเถื่อน บางส่วนยังปะปนอยู่ในกลุ่มชาติสกุลป่าเถื่อนแห่งเวเนซุเอลา แต่พวกอรวักที่รักสงบนั้นกลับสูญพันธุ์ไปเรื่อย ๆ เพราะโรคภัย และการถูกใช้แรงงานอย่างทารุณกรรมกำลังของผู้ชนะ ในสมัยที่พวกสเปน

เดินทางเข้ามาถึงบริเวณนั้น พวกอราวกั้ได้สูญพันธุ์ไปเกือบหมดแล้ว ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมของพวกอราวกั้จึงไม่มีส่วนถ่ายทอดมาถึงเขตละตินอเมริกาในปัจจุบันแต่อย่างใด

2. มายา

พวกมายา¹มีถิ่นฐานอยู่ในเขตอเมริกากลางตั้งแต่สมัยก่อนคริสตกาล ต่อมาจึงอพยพขึ้นไปทางเหนือและตะวันออกเข้าไปในมลรัฐนิวเม็กซิโก เขตที่อยู่อาศัยของพวกมายา¹เป็นเขตภูมิอากาศอบอุ่นเพาะปลูกได้ดี ทำให้มีการดำรงชีวิตที่ราบรื่น และมีเวลาสร้างสิ่งอันถือว่าเป็นนันทนาการ

ความเป็นมาของอารยธรรม ตลอดเวลาแห่งการเดินทางสำรวจทวีปอเมริกาของโคลัมบัส²นั้น เขามีความเชื่อว่าเขาได้เดินทางมาถึงจีน และในสมัยการสำรวจครั้งที่ 4 ของเขาในปี ค.ศ. 1502 เขาได้เห็นเรือมีประทุนขนาดใหญ่ โกลัซชายฝั่งทวีปอเมริกากลาง พวกที่ทำหน้าที่พลแจวกั้คือทาสอินเดียน ผู้ที่นั่งอยู่ในประทุนก็ถือพ้อคำ แต่งกายด้วยผ้าฝ้ายสีขาวตกแต่งด้วยกำไลหลากสี นำสินค้าคือผ้าฝ้ายจากบริเวณชายฝั่งทะเลของยูคาตันไปยังฮอนดูรัส จากลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้โคลัมบัสตัดสินใจว่าพวกที่เขาพบใหม่นี้มีอารยธรรมสูงกว่าพวกอราวกั้เสียอีก

บรรพบุรุษของพ้อคำเหล่านี้³คือพวกมายา พวกมายา¹เป็นเจ้าของอารยธรรมในโลกใหม่ บริเวณเม็กซิโกตอนใต้จากบริเวณช่องแคบเทเขวนเตเปก แผ่ขยายมาถึงภาคเหนือของนิการากัวแต่ศูนย์กลางใหญ่ที่สุดนั้นอยู่ในฮอนดูรัส กัวเตมาลา เจริญปาส และคาบสมุทรยูคาตัน พวกนี้ได้รับฉายาว่า “กรีกแห่งโลกใหม่” เนื่องจากได้มีส่วนที่ถ่ายทอดอารยธรรมให้แก่พวกแอสเท็ค (ในลักษณะเดียวกับที่กรีกถ่ายทอดอารยธรรมให้โรมัน) รวมทั้งเม็กซิโกเองก็มีส่วนได้รับอารยธรรมมาไว้นาน้อยเลย

ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์มายาได้แบ่งสมัยประวัติศาสตร์มายาออกเป็น 2 สมัยคือ

1. อารยธรรมมายาเก่า
2. อารยธรรมมายาใหม่

ระหว่างสมัยอารยธรรมเก่าถึงปี ค.ศ. 800 นั้นอารยธรรมมายาจะมีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณชายฝั่งภาคตะวันออกของกัวเตมาลาและฮอนดูรัส อิทธิพลของพวกนี้จะแผ่กระจายขึ้นไปทางเหนือและใต้ของอเมริกากลาง ระหว่างสมัยอารยธรรมใหม่คงจะประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 9 จนถึงเวลาเสื่อมของมายา ก่อนที่สเปนจะก้าวเข้ามายึดครองนั้น ศูนย์กลางของอารยธรรมมายาจะอยู่ที่บริเวณของคาบสมุทรยูคาตัน และมีอิทธิพลไปถึงเม็กซิโก

ณ ผังทะเลของกัวเตมาลาที่นั่นมีฝนตกชุกนับเป็นหลายพันปีก่อนการเดินทางของโคลัมบัสนั้นพวกเขากลับไทยโน เรือรบป่าเถื่อนได้มาถึงถิ่นฐานอยู่ พวกนี้อาจจะอพยพมาจากเขตใดเขตหนึ่งที่แห้งแล้งกว่าบริเวณที่ราบสูงและหุบเขา พวกเขาเหล่านั้นรู้จักการทำเครื่องถ้วยชาม บันท้ายและทอผ้า สร้างบ้านด้วยหิน เมื่ออพยพมาถึงที่ใหม่ก็ปราบปรามพวกค้อยความเจริญกว่าตน ทำการเพาะปลูกได้มากขึ้นพอเลี้ยงประชากรของตน และใช้แรงงานน้อยลงด้วยคนงานที่เหลืออยู่ก็ไปทำการสร้างถนนและวัด ซึ่งยี่วันเวลาผ่านไปการก่อสร้างเหล่านั้นก็มีรูปแบบพิสดารและงดงามมากขึ้น มีชาวเมืองคนหนึ่งคืออิทซ์มินา กิจการทำปฏิทินและสร้างระบบการนับ ซึ่งในปัจจุบันน่าเสียดายที่ไม่อาจสอบสวนทวนความได้ชัดว่าเขาถือปีใดเป็นปีเริ่มต้น เพราะปรากฏตามอนุสาวรีย์หลายแห่งของพวกมายาระบุ วัน เดือน ปี กำกับไว้ด้วย โดยบอกว่าเป็นปีที่เท่าใดก่อน “ปีเริ่มต้น” และปีที่ถือว่าเป็น “ยุคที่ยิ่งใหญ่” ก็คือปี ค.ศ. 300

การแผ่จักรวรรดินิยมของพวกมายานั้นใช้วิธีการส่งคนออกไปสร้างเมืองใหม่ ๆ ในยุคทันทีที่ราบสูงกัวเตมาลา และช่องแคบเตฮวนเตเปก ที่โคปาน เบียตราสเนกราส มีประชากรถึง 100,000 คน เป็นศูนย์กลางศาสนา การปกครอง และการค้า บริเวณรอบ ๆ เมืองเหล่านี้จะเป็นเนื้อที่ของการเกษตรกรรม การสร้างอนุสาวรีย์ ในสมัยเหล่านั้นจะมีการสลักวัน เดือน ปี อย่างแจ่มชัดจนถึงประมาณปี ค.ศ. 700 หรือ 800 การแกะสลักวันเหล่านั้นก็จะถูกยกเลิกไป วัฒนธรรมเริ่มเสื่อมลง ไม่มีการก่อสร้างใด ๆ อีกเลย

อย่างไรก็ตาม ชาวมายาก็มิได้สูญพันธุ์ไปทีเดียว แต่จะออกไปอยู่ในแคว้นไกล ๆ ออกไป นับแต่สมัยเริ่มอาณาจักรจนถึง ค.ศ. 1100 ยุคนั้นก็เริ่มรุ่งเรือง กลายเป็นศูนย์กลางของสมัยที่ 2 ของอารยธรรมมายา ซึ่งเหตุผลที่ว่าทำไมพวกมายาจึงต้องอพยพจากกัวเตมาลายังยุคที่นั่นยังไม่อาจระบุแน่ชัด อาจจะเป็นเพราะโรคติดต่อเนื่องจากยุงชุม หรือเกิดโรคระบาดในพืชสัตว์ หรือไม่ก็อาจเป็นประเพณีเผาป่าและพืชไร่หลังเก็บเกี่ยวได้ทำลายความสมบูรณ์ของพื้นดิน รวมทั้งการทำลายป่าเพื่อเพาะปลูกด้วยทำให้เกิดปัญหาภัยธรรมชาติ หรืออาจจะเป็นเพราะมีพลเมืองเพิ่มขึ้นจนผลิตอาหารแทบไม่ทันและเหตุผลที่อาจเป็นไปได้ ประการสุดท้ายก็คือพวกเคลื่อนย้ายเพราะความเชื่อทางศาสนาประการใดประการหนึ่ง

ภายหลังการอพยพของประชากรเหล่านั้น เมืองเล็ก ๆ ที่ไม่มีความสำคัญใด ๆ ก็กลายเป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมมายาก็คือเมืองชิเชน อิทซา ในเขตคาบสมุทรยูคาตันนี้ฝนตกน้อยกว่า

นครหลวงเก่า บำไม่ก็ไม่สมบุรด์เท่า กระแสน้ำไม่ไหลเชี่ยวจัด มีแต่เพียงแอ่งน้ำในบริเวณชอกหินผา บ่อน้ำธรรมชาติเหล่านี้จะมีความลึกไม่น้อยกว่า 80 ฟุต ซึ่งสภาพธรรมชาติดังกล่าวนี้ก็เพียงพอที่ประชากรจำนวนมากจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สำหรับชื่อของเมืองนี้มีความหมายว่า “บริเวณขอบบ่อน้ำที่อาศัยของชาติสกุลอิทซา” เมืองที่อยู่ห่างออกไปอีกประมาณ 100 ไมล์ ก็คือเมืองอูกซ์มัล เมืองอื่นก็มีมายาปาน ใกล้กับที่ตั้งเมืองใหม่คือ เมริกา ซึ่งนครเหล่านี้จะเข้ามารวมกันอย่างไม่น่าเชื่อ นักเป็นสมาพันธ์เรียกว่า “สันนิบาตมายาปาน” ซึ่งอาจสรุปลักษณะง่าย ๆ ว่าเป็นทำนองเดียวกับสมาพันธ์แห่งนครรัฐกรีกโบราณในยุโรป สมาพันธ์นี้อยู่รวมกันเป็นปกติสุขจนกระทั่งภายหลัง ค.ศ. 1100 จึงเริ่มมีการพิพาทกันระหว่างนครรัฐภายในสมาพันธ์เองเป็นบางครั้งบางคราว แต่ก็ไม่ร้ายแรงถึงกับแตกแยกกันทีเดียว

ประมาณ ค.ศ. 1100-1200 คนหนวดยาวที่เรียกว่ากูคูลคาน ได้เข้ามาร่วมอยู่ในสมาพันธ์ด้วย ที่มาของกูคูลคานคือมาจากเขตที่เรียกว่า “อาณาจักรแห่งยูคัทซ์” มีผู้สันนิษฐานว่ากูคูลคานนี้อาจจะเป็นชาวเมืองจากบริเวณที่ราบสูงเม็กซิโก เมื่อพวกเขาพลัดตกอยู่ภายใต้อำนาจของพวกแอซเท็ค กูคูลคานจึงได้นำแนวความคิดใหม่หลายอย่างมาเผยแพร่ให้แก่พวกมายา อาทิเช่น ความคิดที่ว่าการทำงานที่หนักงาน อิทธิพลจะมีความสวยงาม และดูใหม่ตาขึ้นนั้นจำเป็นที่จะต้องสร้างวัดที่สวยงามขึ้น รวมทั้งการเสนอพิธีกรรมเฉลิมฉลองบางอย่างซึ่งเรียกร้องให้มีการบูชาผู้มนุษย์ด้วย จากจดหมายเหตุของพวกสเปนได้บันทึกไว้ว่า กูคูลคานก้าวหน้าถึงกับ “ได้เข้าไปอาศัยรวมอยู่ในวังของขุนนางเป็นเวลาหลายปี หลังจากนั้นก็ออกเดินทางกลับไปยังเม็กซิโกอีกครั้งด้วยความสงบ” พวกมายาเองก็นับถือกูคูลคานและเชื่อว่าการกลับไปของเขานั้น ก็เพื่อจะไปจับตามองพวกตนจากเม็กซิโก และในที่สุดก็กลายเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งที่พวกเขานับถือเรียกพระนามว่า “เกตซาโค”

สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับประมุขคนแรกของสันนิบาตมายาปาน ซึ่งประกอบด้วยเมืองใหญ่หลายเมืองคือ ชิเชน อิทซา อูกซ์มัล เมริกา มายาปาน ในเม็กซิโกนี้ โดยที่แต่ละนครก็ยังคงมีประมุขของตน การรวมกันเป็นสันนิบาตก็เพื่อรักษาสันติภาพ สันนิบาตดำรงมาเกือบ 200 ปี ทำให้มีเวลาพอสำหรับสร้างผลงานสถาปัตยกรรมและการตกแต่งประดับประดาอย่างงดงาม

เชื่อกันว่า เกตซาโค นี่ก็คือพวกนักบวชเดินทางมาจากเม็กซิโกเข้ามาทำการปราบปราม แต่ในขณะเดียวกันก็รวมมายาเข้าเป็นสันนิบาตด้วย

เกตซาโก นี่เป็นคนผิวขาวมีหนวด ในขณะที่ชาวอินเดียนทั่วไปไม่มี ดังนั้นรูปร่างหน้าตาของ เกตซาโก จึงประทับใจมากในหมู่ชาวอินเดียนแดง

เกตซาโก เป็นคนรักสงบ เมื่อพวกอินเดียนพูดถึงเรื่องสงครามเขาจะเอามือทั้งสองข้างอุดหู เขาแนะนำให้คนอินเดียนรักใคร่ปรองดองกัน สอนให้รู้จักการเพาะปลูก การปั้นเครื่องถ้วยชาม และงานแกะสลัก รวมทั้งได้ดำเนินการปกครองอย่างซื่อตรงและยุติธรรม

เกตซาโก ปกครองอยู่ที่ดินแดนนี้ชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วก็จากไป เชื่อกันว่าเขากลับไปเม็กซิโก ชาวมายาได้ยกย่องเขาเป็นเสมือนเทพเจ้าองค์หนึ่งและสร้างวิหารเป็นเกียรติแก่เขาที่เมืองชิเชนอิตซา

มีภาพแกะสลักเกี่ยวกับ เกตซาโก และภาพสีปรากฏทั้งในเม็กซิโกและอเมริกากลาง ซึ่งจากหลักฐานดังกล่าวเหล่านั้นเองที่ทำให้เชื่อได้ว่า เกตซาโก นั้นเป็นที่ยอมรับทั้งในเม็กซิโกและอเมริกากลาง

ภายหลังจากสมัยแห่งสันติภาพอันยาวนานแล้ว พวกมายาก็เริ่มการสงครามระหว่างกันใหม่ จนในที่สุดพวกอินเดียนเผ่าอื่นจากเม็กซิโกก็บุกเข้ามายึดครอง และต่อมาถึงสมัยที่พวกสเปนเดินทางเข้ามาถึงเม็กซิโกและอเมริกากลางได้พบว่านครต่าง ๆ ของมายาปรักหักพังไปเกือบหมด และพวกอินเดียนในเขตนั้นก็มีความรู้เกี่ยวกับบรรพบุรุษของตนเองน้อยมาก ไม่เพียงพอที่จะชี้แจงให้ชาวโลกได้ทราบอย่างแน่นอนว่า ในอดีตนั้นอารยธรรมของมายาได้ก้าวถึงจุดรุ่งโรจน์สูงที่สุดระดับใด

ในสมัยของกุคลคานหรือ เกตซาโก นี้เองที่พวกมายาเริ่มมีการค้าขายกับเม็กซิโกเริ่มมีสงครามย่อย ๆ ระหว่างกัน ระหว่างคริสตศตวรรษที่ 3 ออกซ์มัล ก็ทำสงครามกับชิเชนอิตซา และต่อมากับมายาปาน นครรัฐอื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วย การรบนี้ดำเนินมาเป็นสิบ ๆ ปี จนกระทั่งต้องเสียนักรบหนุ่ม ๆ ที่มีความสามารถของแต่ละฝ่ายไปเป็นจำนวนมาก การต่อสู้ดำเนินอยู่ต่อไปสมัยต่อ ๆ มา ก็เกิดความเชื่อในระหว่างนครรัฐต่าง ๆ ว่าแต่ละนครจะต้องพยายามฝึกนักรบขึ้นมาใหม่ และแล้วก็เกิดสงครามระหว่างกันอีกตลอดระยะศตวรรษที่ 14-15 พวกมายาต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ทำสงครามจนไม่มีเวลาสำหรับงานก่อสร้าง ในนครมายาปานไม่มีการแกะสลักหรือการสร้างอนุสาวรีย์ ภายหลังจากสมัยสุดท้ายของศตวรรษที่ 13 อีกเลย ดังนั้นเมื่อพวกสเปนเดินทางเข้ามาในศตวรรษต่อมาจึงพบแต่เพียงพวกมายาที่อาศัยอยู่ในกระท่อมหญ้าใกล้กับซากเมืองโบราณ พระอาศัยอยู่ในวัดทำด้วยหินและทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีหญิงสูงชันปกคลุมเขียวครึ้มปีบงภาพแกะสลักงาม ๆ

เสียหมก มีการพบอักษรของมายาซึ่งมีคนเดียว 2-3 คนเท่านั้นที่สามารถอ่านออก ได้พบบันทึก
การเกิดโรคระบาดครั้งใหญ่และเกิดพายุร้ายแรงในระหว่างสงครามนครรัฐต่าง ๆ

ดังนั้นเมื่อพวกเขาเดินทางมาถึงนครต่าง ๆ แห่งคาบสมุทรยูคาตันจึงอยู่ในสภาพที่เกือบ
ไม่เหลืออะไรเลย มีผู้บันทึกจารึกไว้ในภาษาสเปน ซึ่งถ่ายทอดมาจากบทกลอนของพวกเขาที่น่า
สงสารว่า

Eat, eat while there is bread, Drink, drink while there is water.

A day comes when a blight shall wither the land

When rain shall fall upon all things....when eyes shall be close

in dead Father, son, and grandson hanging dead on the same tree.

When rain shall fall upon things.

And the people he scattered abroad in the forest.

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าประวัติศาสตร์มายานั้นแบ่งออกเป็น 2 สมัย คือ

1. สมัยความรุ่งเรืองของดินแดนภาคใต้

2. สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการมายัน คือสมัยที่วัฒนธรรมรุ่งเรืองขึ้นทางภาคเหนือ อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวไว้ในที่นี้ว่าพวกเขามายาคือผู้สร้างสรรค์อารยธรรมอันยิ่งใหญ่ไว้ในโลกใหม่ มีการใช้
ปฏิทินซึ่งมีความแม่นยำกว่าปฏิทินโรมัน เป็นนักดาราศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญและเป็นนักคณิตศาสตร์ที่น่า
ยกย่อง กล่าวคือได้ค้นพบค่าของเลขศูนย์และสร้างระบบการนับก่อนสมัยการเริ่มเลขอารบิกในยุโรป
เสียอีก ตัวอักษรของมายานั้นประกอบด้วยภาพเขียนด้วยสีน้ำบนกระดาษไฟเบอร์ ซึ่งผูกรวมเข้าด้วยกันแล้วหุ้มปก พระผู้ที่ทำหน้าที่จารึกอักษรเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นบันทึกทางวิทยาศาสตร์และประวัติ-
ศาสตร์รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา น่าเสียดายที่อักษรเหล่านั้นถูกทำลายและเผาโดยพวก
นักบุกเบิกคริสเตียน แต่ก็ยังคงมีพวกอยู่บ้าง ร้อยกรองที่ยังคงเหลืออยู่ ส่วนใหญ่มักเป็นการเล่ากัน
ต่อ ๆ มา ปากต่อปาก บางเรื่องก็มีการบันทึกไว้โดยพวกคริสเตียนมายา ซึ่งต่อมาได้มีการแปลออกเป็น
ภาษาอังกฤษ เช่นหนังสือ Chilam Balam ของชาวยูกาตัน และ Popol Vuh แห่งกัวเตมาลา เป็นต้น

ผลงานทางกวีศิลป์และปัญญาของพวกเขาส่วนใหญ่ เป็นผลพลอยได้จากความเชื่อ
ถือทางศาสนา ศิลปและสถาปัตยกรรมได้จากผลงานการแกะสลัก ตกแต่งวัด ซึ่งทำให้สวยงามยิ่งกว่า
พวกอินเดียอื่น ๆ วัณกัสำคัญ ๆ ของพวกเขา หอคูดาว บ้านสำหรับหัวหน้าพระ และปิรามิดขนาด

ใหญ่นั้นคงความชื่นชมและศรัทธาไม่น้อยกว่าชาวแห่งโบราณสถานอื่น ๆ ที่คงเหลืออยู่โลกเก่า วิธีการสร้างปรางค์ใหญ่ ๆ ของพวกมายนั้นมักใช้วิธีการก่อองค์ดินมารวมเป็นแกนกลาง ฉาบหน้าด้วยหินที่แกะสลักเนื่องจากยังไม่รู้จักรูปโค้ง พวกนี้จึงไม่มีสิ่งก่อสร้างหลังคารูปโดมเลย ห้องโถงของอาคารที่สำคัญ ๆ นั้นเมื่อหุ้มด้วยหลังคาหินแล้วจะมีขนาดเล็ก ๆ มาก ดังนั้นถ้าต้องการสร้างห้องใหญ่ ๆ พวกมลายาจึงมักใช้ไม้สักทำหลังคาแต่ก็ไม่ทนทาน เมื่อมีการชุกคั่นที่ไทรกีดขวางกั้วเตมาลาเร็ว ๆ นี้ ได้มีการค้นพบแกนในที่ก่อด้วยหินเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะก่อเป็นชั้นแต่ละชั้นภายในห้องที่ใหญ่กว่า วิธีการก่อสร้างนั้นสรุปได้ว่าการสร้างวิหารนั้นได้ถูกรื้อสร้างใหม่ซ้ำหลายหน บางครั้งก็ในรอบ 200 ปี ถึง 400 ปี โดยเอาซากวัดเก่าคงไว้เป็นหลักฐาน แล้วสร้างพื้นหน้าใหม่ใหญ่ขึ้นโดยรอบชั้นนอกฐานเท่านั้น ดังนั้นซากสิ่งก่อสร้างเก่าจึงมีลักษณะถูกชุกซ้อนด้วยสิ่งก่อสร้างใหม่ดังนี้

การแกะสลักของพวกมลายารวมทั้งการ ประดับทรวดทรงเรขาคณิตและจิตว่างผังอย่างมีระบบ หลายนครมีการแกะสลักรูปคนและสัตว์ ซึ่งบางครั้งมีการตกแต่งจัดแจงคล้ายของจริงมาก ในนครแห่งยุคากันนั้นจะมีภาพแกะสลักเป็นรูปอยู่ทั่วไป บางครั้งก็มีการแกะเป็นรูปเกมส์กีฬา เช่น บาสเกตบอล นอกจากนี้ก็มีภาพเรขาคณิตอื่น ๆ ที่พบในการตกแต่งเครื่องปั้นดินเผา มีการแกะทองและเงินเป็นเครื่องประดับลวดลายละเอียดมาก พบมากในบริเวณซากปรักหักพัง ที่คาบสมุทรยูคาตัน นอกจากนี้ก็มีงานและมีดทองแดง ซึ่งของเหล่านี้คงได้มาจากการแลกเปลี่ยนค้าขายกับเม็กซิโก เนื่องจากที่คาบสมุทรยูคาตันไม่ปรากฏมีแหล่งแร่ธาตุดังกล่าว นอกจากนี้ก็มีการแกะสลักหยก เปลือกหอยจากทะเลแคริบเบียนถูกส่งไปจำหน่ายทางเหนือเพื่อแลกกับพลอยซึ่งเป็นหินสีเขียว มีความหมายถึงโชค लाभในการมีไว้ครอบครองของอินเดีย ซึ่งพวกมลายาจะให้ราคาสูงมากเพราะใช้ในการประดับประดาตกแต่งต่าง ๆ จากเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของพวกมลายาทั้งชายและหญิงแสดงให้เห็นถึงฝีมือและศิลปะการทอผ้าชั้นเยี่ยมของพวกมลายา

ศาสนาจะมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในชีวิต และงานศิลปะของชาวมายามีเทพเจ้าหลายองค์ บางองค์ทำหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย ความมั่งคั่งและความสุข บางองค์ก็ช่วยกำจัดสิ่งชั่วร้าย จอมเทพก็คือพระผู้สร้างได้แก่สุริยเทพ ซึ่งมีบริวารเป็นเทพเจ้าแห่งหองฟ้าหลายองค์คือเทพแห่งดาวเหนือ เทพแห่งฟ้าร้องฟ้าผ่าและเทพแห่งฝน เทพแห่งฝนนี้มีความหมายต่อชาวมายามากเนื่องจากฤดูกาลแห่ง

แล้งยาวนานของตน มีภาพและสลักมากมายเกี่ยวกับเทพแห่งข้าวโพด เป็นเทพหนุ่มน้อยประทับพระเศียรด้วยขี้ข้าวโพด ความเชื่อมั่นประการหนึ่งของพวกมายาก็คือ เชื่อในความเป็นอมตะและการบูชาบรรพบุรุษมีประมุขผู้ใหญ่ทางสงฆ์ทำหน้าที่ควบคุมสงฆ์และนางชี พระจะทำหน้าที่ในวัด จุฑรูปเทียนบูชาไว้ตามหัวมุมเรือสวณ โรนา เพื่อให้พืชพันธุ์สมบูรณ์ รวมทั้งพระจะมีหน้าที่จัดงานฉลองด้วย ซึ่งการประกอบพิธีบูชาก่อนหน้าที่ทุกคู่ลูกหลานจะเข้ามาคงมีการบูชาญมนต์บ้างเป็นบางครั้ง ซึ่งน่าจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากพวกเม็กซิกัน บรรดานักโทษที่ถูกจับได้ในสมัยสงครามกลางเมืองภายหลังปี ค.ศ. 1100 จะถูกนำไปบูชาญที่ซีเซน ด้วยการทำพิธีบนที่ยกพื้นตกแต่งด้วยกระโหลกศีรษะที่มีลวดลายแกะสลักอยู่ทั่วไป

นอกสมัยการเฉลิมฉลองทางศาสนาแล้ว สภาพชีวิตทั่วไปของชาวมายาก็จะดำเนินไปตามปกติเหมือนปัจจุบันในเขตคาบสมุทรยูคาตัน นั่นคือชาวนาจะเก็บเกี่ยวพืชในนาเตรียมปลูกข้าวโพด ถั่ว ผัก การหว่านพืชผลจะลงแรงกันโดยพร้อมเพรียง รวมทั้งเก็บพืชผลไม้และปลูกสวนดอกไม้ด้วย นอกจากนั้นก็ยังมีการแบ่งชนิดเดียวกับที่ยังคงมีใช้กันอยู่ในเขตคาบสมุทรยูคาตัน ปัจจุบันนี้ เครื่องแต่งกายของชาวบ้านหญิงในปัจจุบันก็คือ ยูกาติกา คือผ้าถุงยาวสีขาว ใส่กับเสื้อคอเสื้อเหลี่ยม ประดับด้วยผ้าทอสีสตรอบคอ ชายกระโปรง และชายเสื้อ ซึ่งก็เป็นแบบเดียวกับที่ยังมีปรากฏในภาพวาด

พวกชาวเมืองมักจะใช้ชีวิตอยู่ในเมือง และออกไปทำไร่ไถนาในที่ดินของตนในชนบท บางส่วนก็มีอาชีพแกะสลักหิน เพชรพลอย หม้อไห หรือเข้าไปเป็นคนรับใช้และจัดระเบียบเรียบร้อยภายในวัด

การสร้างวิหารนั้นจะต้องใช้คนเป็นพัน ๆ คนเพราะต้องทำถนนสูง กว้าง ปูอิฐ ทำทางเชื่อมโยงไปถึงที่ประดิษฐาน รูปปั้นทั้งงดงามของศาสนา ซึ่งจะสามารถหาชมได้ในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง สำหรับการใช้แรงงานเพื่อการสร้างวัดดังกล่าวนี้ นั้น อาจจะเป็นการใช้แรงงานปลูกสร้างของเหล่ากษัตริย์ในระหว่างว่างงานเพื่อใช้แทนการเสียภาษีก็ได้ หรืออาจจะเป็นการจ้างแรงงานโดยอาศัยแรงงานทาส หรือท้ายที่สุดของการสันนิษฐานก็อาจเป็นหน้าที่ของพลเมืองชายทุกคนที่จะต้องร่วมแรงสร้างวิหารเพื่อถือว่าเป็นพลีบูชาแก่เทพเจ้าก็ได้ ตามถนนเหล่านี้จะมีการใช้ลูกกลิ้งขนาดใหญ่แต่การใช้สอยยังไม่ปรากฏเพราะไม่ปรากฏมีการใช้เกวียนบนท้องถนนที่สร้างขึ้นนั้นเลย สำหรับบรรดาผู้ใช้แรงงานนั้น

ถ้าเผื่อได้รับคำสั่งจากรัฐก็คงจะจ่ายเป็นถั่ว โกโก้ ชนสัตว์ ผ่าฝ้าย หรือแถบทองแดงเล็กๆ ซึ่งใช้เป็นเงินแลกเปลี่ยนในตลาดค้าขนะนั้นสำหรับการค้ามีลักษณะเหมือนการค้าในปัจจุบัน ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าจากชนบทจะพากันนำสินค้าของตนเข้ามาขายในเมือง ส่วนใหญ่ใช้วิธีการแลกเปลี่ยน ซึ่งปรากฏว่ามีรถตกจากโคลอมเบีย และพลอยสีเขียวจากภาคเหนือของเม็กซิโก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตลาดการค้าในเมืองนั้นมีการนำสินค้ามาทั้งจากทางบกและทางน้ำมาจากทั้งไกลและใกล้

ผลิตผลอาหารส่วนใหญ่จะเป็นของพวกมายา เนื่องจากพวกมายานั้นเป็นเกษตรกรที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของทวีปอเมริกาเหนือ พืชหลักของพวกอินเดียนก็คือ ข้าวโพด ซึ่งนำมาไม่แบ่งและบดทำเป็นอาหารประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้ก็มีถั่ว มันเทศ พริกแดง และแยม พืชประเภทกระบองเพชร ซึ่งชาวอินเดียนนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายประการ เช่น ใบ ทำกระด้าง ทำเชือก ไข่ ทำสบู่ และลำต้นใช้ทำยาหรือประกอบอาหาร เป็นต้น

พวกมายานั้นเป็นพวกแรกที่ริเริ่มการปลูกข้าวโพดที่เรียกว่า “ข้าวโพดอินเดียน” ซึ่งจะให้ผลอุดมและจัดทำอาหารได้หลายชนิด ทั้งคาวหวาน เกือบจะกล่าวได้ว่าในชีวิตของชาวอินเดียนนั้นจะขาดข้าวโพดไม่ได้เลย

เป็นที่น่าสังเกตว่าพวกมายาไม่มีการใช้เหล็ก และไม่ใช้แรงสัตว์ช่วยในการเกษตรกรรมหรือพืชไร่ เมื่อจะลงมือโค่นต้นไม้ พุ่มไม้เล็กๆ โดยใช้ขวานหินและมีดซึ่งทำด้วยหินเหมือนกัน เมื่อถึงฤดูแล้งก็จะลงมือเผาต้นไม้ ใบไม้ที่โค่นแล้วนั้น แล้วจึงลงมือเริ่มทำการเพาะปลูก

สำหรับภูมิอากาศนั้น แทนที่จะมี 4 ฤดู เหมือนในอเมริกาเหนือในเขตอเมริกากลางจะมีเพียง 2 ฤดูเท่านั้น คือ ฤดูฝน ฝนจะตกอย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงฤดูแล้งก็คือฤดูที่ฝนจะตกน้อยลง อุณหภูมิโดยเฉลี่ยจะมีระดับสม่ำเสมอเกือบทั้งปี ฤดูแล้งของเขานี้ก็จะตรงกับฤดูหนาวของอเมริกาเหนือ และฤดูฝนก็จะตรงกับฤดูร้อนในอเมริกาเหนือเช่นกัน

พวกมายาจะทำการตัดโค่นต้นไม้ในหน้าแล้งก่อนจะเข้าฤดูฝน วิธีปลูกข้าวโพดของชาวมายาก็คือการใช้ไม้แหลมซุดเป็นหลุม แล้วหยอดเมล็ดข้าวโพดลงในหลุมนั้นแล้วจึงเกลี่ยดินกลบด้วยเท้าเปล่า นอกจากปลูกข้าวโพดแล้วพวกมายาก็ปลูกผักชนิดอื่น ๆ อีกหลายชนิด พวกมายาได้ชื่อว่าเป็นพวกแรกที่เริ่มปลูกถั่ว มันเทศ มะเขือเทศ กระหล่ำปลี และพริกหวาน นอกจากนั้นก็ปลูกฝ้ายและยาสูบ

วิธีการทำไร่ของพวกมายานนั้นจะทำเป็นหมู่ โดยจะไม่ทำตามลำพัง ชาวบ้านจะร่วมมือกัน “ลงแขก” จากไร่หนึ่งไปยังอีกไร่หนึ่ง การกระทำดังนี้ทำให้มีเวลาสังสรรค์ แลกเปลี่ยนข่าวสารและกินเลี้ยงร่วมกัน มีการร้องรำทำเพลงขณะทำงาน

ชีวิตครอบครัวค่อนข้างมีระเบียบ ครอบครัวเป็นผู้จัดการแต่งงาน การหย่าทำได้ง่ายมาก แม่จะผูกศีรษะของลูกติดกับกระดานจนกระทั่งแนบ และแขวนเครื่องรางไว้ระหว่างนัยน์ตาเพื่อทำให้ดูตาเหล่ ซึ่งน่าแปลกที่ว่าคนตาเหล่นั้นจะเล่นฟุตบอลเก่งได้อย่างไร เพราะการเล่นกีฬาฟุตบอลนั้นถือเป็นเกมที่ชาวมายาทั้งหลายภาคภูมิใจที่สุด แม้ในวิหารก็จะมีสนามฟุตบอลอยู่ด้วยเสมือนหนึ่งการเล่นเกมส์เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาทีเดียว

สำหรับการปกครองและสังคมของมายานนั้นมีรูปแบบไม่ปรากฏชัด แต่อาจจะรวมกันอยู่ในนครมีตำบลต่าง ๆ กระจายกันออกไป กษัตริย์ของแต่ละนครจะเป็นกษัตริย์เทวาธิปไตย เป็นผู้คุมอำนาจทั้งด้านการปกครองและเป็นพระเองด้วย กษัตริย์จะทรงแต่งตั้งตำแหน่ง “Catiques” หรือหัวหน้าตำบลต่าง ๆ และมีศาลประจำมณฑลในนครขนาดใหญ่ ทั้งหัวหน้าตำบลต่าง ๆ และสมาชิกขุนนางนั้นจะได้รับเงินสนับสนุนโดยตรงจากภาษีท้องถิ่น ซึ่งในสมัยต้น ๆ นั้นจะมีสมาพันธ์ต่าง ๆ 4 สมาพันธ์ด้วยกันคือ

1. Patronage of Guatemala
2. The cities in the Usumacinat valley of the Maxican state of Chiapas
3. The Honduran region with its capital the Copan
4. The Southwestern highlands

ในบริเวณคาบสมุทรยูคาตันมีสันนิบาต 3 แห่ง คือ ชิเชน อิทซา อุคซุมัล มายาปาน สมาพันธ์เหล่านี้ไม่ได้เป็นการรวมตามอุดมการณ์ชาตินิยม และประชาชนก็มิได้มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นชาติจนทำให้รวมกันสนิท นอกจากการรวมกันเป็นครั้งคราวในภาวะสงครามเท่านั้น การแบ่งชั้นของประชาชนนั้นจะแบ่งโดยถือชนชั้นกลางเป็นชนชั้นสูงสุด ปกครองโดยระบอบคณาธิปไตย พวกครอบครัวขุนนางเท่านั้นที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นศาล เป็นผู้นำทหารและเป็นพระ

ประชากรส่วนใหญ่เป็นช่างฝีมือ ไพร่และทาส ไม่มีสิทธิมีเสียงในการปกครองแต่ประการใด การชักชวนประชากรนั้นจึงเป็นไปในลักษณะที่ว่าต่อจากชนชั้นอภิสิทธิ์ชนแล้ว พลเมืองที่เหลืออยู่จึงเป็นสามัญชนทั้งหมด ฐานะทางสังคมเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นชาวนาหรือกรรมกร หรือช่างฝีมือ

ต่าง ๆ ความแตกต่างทางฐานะนั้นวัดได้ประการเดียวคือ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนว่าอยู่ใกล้และไกลจากศูนย์กลางของนครมากน้อยกว่ากันเท่านั้น พวกทาสจะทำงานรับใช้ในบ้านของหัวหน้าหมู่บ้านในบ้านใหญ่และในวัด ส่วนใหญ่เป็นพวกเชลยศึก หรือพวกนักโทษ หรือพวกที่ขายตัวล้างหนี้ ลูกของทาสถือว่าเป็นเสรีชน ดังนั้นจำนวนทาสจึงไม่มากนักจนเกินไป

พวกมายาสามารถสร้างนครใหญ่ ๆ ขึ้นถึง 25 แห่ง สร้างสรรสังคมเคร่งศาสนาและพัฒนาวัฒนธรรมช่างฝีมือระดับสูง เผยแพร่เข้าไปถึงเม็กซิโกตอนกลาง พวกสเปนที่เข้ามาครอบครองนั้นมิได้ล่วงรู้ว่อารยธรรมมายานั้นได้แผ่ขยายไปเป็นบริเวณกว้าง ก็เนื่องจากว่าเพิ่งจะมีการพบซากเมืองโบราณทั้งหลายตามชายฝั่งกัวเตมาลา และซอนคูร์สเมื่อประมาณศตวรรษที่แล้วนี้เอง ได้มีความพยายามจากนักวิชาการหลายสาขาพยายามจะฟื้นฟูวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ขึ้นมาใหม่ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญหลายท่านที่เกี่ยวข้อง นครที่อยู่ในความสนใจของบรรดาผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายเหล่านั้นก็คือ ชิเชน อิทซา อุซุมัล ปาเลนเกอ โคปัน ทิรียา

นครมายา

ชาวมายาเป็นนักก่อสร้างผู้ยิ่งใหญ่ ในนครของพวกเขาจะมีสิ่งก่อสร้างที่ทำด้วยหินขนาดใหญ่ และอนุสาวรีย์สำคัญ ๆ นครเหล่านั้นเป็นที่อยู่ของผู้ปกครองและพระ เป็นการรวมศูนย์กลางทั้งการปกครองและศาสนาเข้าด้วยกัน มีประชาชนอยู่รวมกันในหมู่บ้าน ทำไร่กระจัดกระจายกันทั่วไปในส่วนอื่น ๆ ของนคร

ซากสิ่งก่อสร้างของพวกมายานั้นยังคงมีอยู่ในอเมริกากลางและเม็กซิโก น่าเสียดายที่บ้านไร่ทำด้วยไม้ของชาวมายาได้ปรักหักพังสูญหายไปหมด ในปัจจุบันจึงยังคงเหลืออยู่เฉพาะสิ่งก่อสร้างที่ทำด้วยหินเท่านั้น ชาวมายานิยมการแกะสลักและตกแต่งประดับประดาอาคารที่ก่อสร้างอย่างงดงาม

บ้านของพวกมายา

ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัยของพวกมายานั้นส่วนใหญ่ต้องอาศัยการศึกษาจากภาพแกะสลักของพวกมายาที่ทำด้วยหิน เพราะปัจจุบันบ้านเหล่านั้นไม่มีเหลืออยู่อีกแล้ว คนงานและชาวนาชาวไร่นิยมอาศัยในบ้านที่มีห้องเดียวประกอบขึ้นด้วยไม้และดินโคลน มีหลังคามุงด้วยหญ้า ไม่มีหน้าต่าง ส่วนขุนนางและพระจะอาศัยอยู่ในพระราชวังทำด้วยหิน พวกมายานี้มีฝีมือมากในการทำเครื่องปั้นดินเผา

ซึ่งทำเป็นเครื่องใช้ของพวกตนเองในบ้านเรือน ซึ่งในปัจจุบันเครื่องใช้เหล่านี้ก็มักจะหาชมได้ในพิพิธภัณฑ์

สำหรับพวกมายานนั้นจะถือเหมือนกันกับพวกอินเดียนแดงอื่นๆ ที่ว่าแผ่นดินของเขาทั้งหมดเป็นของประชาชนแต่ละก๊อตอนมาเป็นเจ้าของโดยเด็ดขาดไม่ได้ คนมีโอกาเป็นเจ้าของบ้านเรือนแต่ไม่ถือว่าเป็นเจ้าของที่ดิน ถ้าเป็นชาวไร่เขาก็มีสิทธิปลูกพืชผลบนเนื้อที่ดินส่วนหนึ่งซึ่งจะขายหรือโอนให้ผู้ใดก็ได้แม้แต่จะให้แก่ลูกหลานก็ทำได้ สรุปความเชื่อของพวกมายานนั้นก็คือจะมีการซื้อขายที่ดินไม่ได้

การศึกษาเล่าเรียนของพวกมายา

พวกพระชาวมายานนั้นมีความสนใจเรื่องดาราศาสตร์ สนใจเรื่องของดวงดาว การโคจรของดวงอาทิตย์และดวงดาวอื่นๆ มีการสร้างปฏิทิน ระบบ 18 เดือน เดือนหนึ่งมี 20 วัน และตอนปลายปีจะบวกเวลาเพิ่มอีก 5 วัน พวกมายาสามารถเขียนตัวเลขได้ถึงหลักล้าน พระมีฐานะเป็นครูของประชาชน และถือว่าเป็นพวกที่มีความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์อย่างลึกซึ้งยิ่งกว่าพวกอื่น

นอกจากนี้พวกมายาก็มีตัวอักษรของตนเองด้วย พยัญชนะเหล่านี้มีปรากฏในภาพแกะสลักหินและบางส่วนของเขียนไว้บนแผ่นกระดาษชนิดหนึ่ง แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ยังไม่มีผู้ใดสามารถอ่านตัวอักษรเหล่านี้ออก จนสามารถอธิบายได้ว่าพวกมายาได้จารึกเรื่องราวอันใดไว้

3. จักรวรรดิทอลเท็คและแอสเท็ค

ชาวสเปนคนแรกที่เดินทางมาถึงหุบเขาอนาซวค ในเขตเม็กซิโกตอนกลาง ก็คือคอร์เตส เขาได้พบพวกแอสเท็คซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดอารยธรรมมายา พวกเหล่านี้มิใช่พวกที่สร้างขึ้นเป็นพวกแรกทั้งนี้เพราะในคริสต์ศตวรรษก่อนหน้านั้น ได้มีพวกทอลเท็คจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเคยเดินทางเป็นกลุ่มเร่ร่อนเข้ายึดเม็กซิโกและตั้งถิ่นฐานที่เขตหุบเขาอนาซวคนี้ ก่อนหน้านั้นน่าจะมีผู้อาศัยอยู่ก่อนแต่เมื่อพวกทอลเท็คเดินทางมาถึงก็ได้ครอบครองคนกลุ่มนั้นโดยสันติ พวกทอลเท็ครับถ่ายทอดอารยธรรมจากมายาและเริ่มสร้างนคร ตุลา โซลูลา และ เตโอติวากัน ซึ่งได้มีการสร้างป้อมปราการใหญ่มีลักษณะคล้ายป้อมปราการของอียิปต์ พวกทอลเท็คเป็นช่างฝีมือดี เป็นนักดาราศาสตร์ และเป็นนักก่อสร้างชั้นเยี่ยม พวกนี้มีตัวอักษรของตัวเองด้วย ดังนั้นเมื่อพวกทอลเท็คขยายอำนาจขึ้นไปถึงเม็กซิโกตอนกลาง อารยธรรมมายาก็ขยายตามไปด้วย เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 11 นั้นพวกนักรบทอลเท็คขยายอำนาจขึ้นไปทางเหนือจนถึงประมาณเขตเส้นทรอปิคออฟแคนเซอร์ และ

ขยายลงใต้ถึงบริเวณช่องแคบ เทซวนเตเปค เรือแคนูสงครามของพวกนี้ไปจอดที่แหลมยูกาตันและอิทธิพลของทอลเท็คก็เข้าครอบงำ ชิเชนอิตซา การสร้างจักรวรรดิของพวกทอลเท็คในจุดประสงค์ก็เพื่อผลทางการทหาร แต่ด้วยความเชื่อถึงนิยายของเควตซัลโคเทิลก็สามารถทำเอาแนวคิด คณิตศาสตร์ คาราศาสตร์ และเกษตรกรรมที่ดี ๆ ของพวกมายามาใช้ให้เป็นประโยชน์

พวกแอสเท็คได้ท่องเที่ยวเกี่ยวกับวีรเทพ และได้ท่องเที่ยวตระลุถึงพระองค์ให้ชาวสเปนฟังอธิบายการสร้างปรัมปราคือ

There in grandeur reared his temple,
Reared aloft its mighty ramparts.
Reaching upwards toward the heavens,
Wonderous stout and tall the walls were,
High the skyward climbing stairway,
With its steps so long and narrow
That there scarce was room far stepping.

และบทคำสอนของ เกตซาโก ต่อประชาชนของพระองค์ก็คือ

As Master workmen worked they,
Fashioned they the sacred emblems,
Smelted they both gold and silver,
Other trades and arts they mastered....
and in Quetzalcoatl all these
Arts and crafts had their beginning,
He the master workman taught them
All their trades and artifices

เกตซาโกนั้นน่าจะเป็นเทพที่เกิดจากการผสมผสานลักษณะสำคัญ ๆ ของผู้นำหลายคนเข้าด้วยกัน แต่พวกแอสเท็คก็เชื่อว่าเทพเจ้าองค์นี้จะเสด็จกลับมาอีกครั้งในนามของ คุคุลคาน และเดินทางมาทางทะเล พวกมองเตซูมา ก็พากันคอยการมาของ เกตซาโก “เทพเจ้าผู้ลงนาม” ในอีก 500 ปีต่อมา เมื่อคอร์เตสเดินทางมาถึงพวกเขาจึงเชื่อว่าคอร์เตสคือเทพเจ้าองค์นั้น

พวกทอลเท็คนั้นมีลักษณะคล้าย ๆ กับพวกมายาตอนปลายที่ชอบบรรพชาฆ่าฟันกันเอง จักรวรรค์เริ่มอ่อนแอลงอย่างมากเมื่อตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 ระเบิดพืดัลเริ่มแตกออกเป็น แคว้นเล็ก แคว้นน้อย นครต่างๆ ของพวกทอลเท็คในหุบเขาเม็กซิโกถูกทิ้งร้าง และบางนครก็พ่ายแพ้ แก่นักรบจากทางภาคเหนือ นำเสียค่ายที่พวกทอลเท็คมิได้ทิ้งมรดกใดๆ ไว้ให้แก่ชาวโลกเหนือไปจาก วัฒนธรรมที่พวกตนได้รับมาจากพวกมายา ซึ่งในที่สุดได้ถ่ายทอดให้แก่พวกแอสเท็ค

เข้าใจว่าพวกนี้คงจะมีกษัตริย์นักรบผู้เข้มแข็งทรงปกครองจากส่วนกลาง ใช้ระบบการบริหารอย่างมีระเบียบในการปกครองแคว้นดินแดนอันกว้างใหญ่ มหาปรีรามิด วัดที่สร้างขึ้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเคร่งครัดและลึกซึ้งในศาสนาและความเข้มแข็งของพระเหนือ พวกชนใช้แรงงาน จะต้องเป็นเกษตรกรที่เก่งกล้าและเชี่ยวชาญพอในการผลิตอาหารจำนวนมากเพื่อใช้เลี้ยงประชากรใน นครเตโอติฮัวกัน และเมืองใกล้เคียง อัสคาโปซัลโก สำหรับความเสื่อมของนคร เตโอติฮัวกัน นั้น ไม่ปรากฏชัดว่าเสื่อมลงในสมัยใด แต่ต้องก่อนชั้ว 2 อายุคน ในสมัยใกล้เคียงกับที่พวกสเปนเดินทาง มาถึงนครต่าง ๆ ของแอสเท็ค เมื่อปี ค.ศ. 1519

ขณะนั้นได้มีพวกคนป่าจากทางเหนือคือ ชิชิเมกัน ได้เริ่มอพยพเข้ามาถึงถิ่นฐานอยู่ที่ บริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบโกล์หุบเขา พวกนี้เริ่มเข้ายึดครองดินแดนของพวกทอลเท็คที่กำลังเสื่อมลงใน ระยะต้นพวกนี้จะมีวัฒนธรรมที่ต่ำกว่า แต่ก็ค่อย ๆ ยอมรับวัฒนธรรมของพวกทอลเท็ค และต่อมาเมื่อพวกที่ด้อยความเจริญกว่าคือพวกแอสเท็คอพยพจากทางเหนือ พวกนี้ยอมรับอารยธรรมนั้นไป อีกต่อหนึ่ง กล่าวคือวัฒนธรรมที่แอสเท็คยอมรับนี้ก็คืออารยธรรม มายา ทอลเท็ค ชิชิเมกา ถึง ประมาณปีต้น ๆ คริสต์ศตวรรษที่ 14 ก็ได้มีพวกเร่ร่อนมาจากทางเหนือเข้าสู่บริเวณหุบเขานาฮวด มองหาสัญญาณลักษณะตามคำแนะนำของพระของตนคือ เทียวยาคาบนกจับอยู่บนต้นกระบองเพชร ซึ่ง ปัจจุบันคือสัญลักษณ์ประจำชาติของเม็กซิโก ผู้นำของคนเหล่านี้ก็คือ เทนอค ได้ศึกษาพยากรณ์ จากสัญญาณลักษณะ เดินทางต่อไปถึงฝั่งทะเลสาบ เทกโกโก ลงมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ สร้างนคร เทนอคติลัน เมื่อประมาณ 200 ปี พวกนี้ก็มีโอกาสเรียนรู้มากขึ้นจากพวกที่อยู่ใกล้เคียง จึงสามารถพัฒนาตนเอง ให้เข้มแข็งขึ้นทั้งทางทหารและการเมือง จนกลายเป็นพวกที่ครองอำนาจสูงสุด พวกนี้เริ่มขยายตัว เข้าไปในบริเวณดินแดนตอนใน ปลุกบ้านติดต่อกันที่เดิมกับพื้นแผ่นดินใหญ่ มีสะพานเชื่อม หลายสะพาน และทำเป็นทางข้ามขนาดใหญ่ถึง 4 ทางด้วยกัน

ในสมัยที่พวกแอสเท็คกำลังรุ่งเรืองทางทหารอย่างเต็มทีนั่นเอง พวกสเปนก็เริ่มเดินทาง เข้ามา ในสายตาของชาวสเปนในขณะนั้นได้มองนครเทนอคติลันอย่างตกตะลึงในความงาม ซึ่งตกต่าง

อย่างวิจิตรพิสดารนั้นเป็นอย่างยิ่ง ถนนกว้าง มีศูนย์การค้าและมีศูนย์กลางการทำพิธีทางศาสนาอัน โอ้อ่า รอบเขตที่อยู่ของประชาชนจะมีการปลูกดอกไม้และสวนผักสวยงาม การจัดขายสินค้าก็แบ่งกัน เป็นเขต ๆ มีขายถ่าน ดอกไม้ ข้าวสาร อาวุธ เครื่องมือทำด้วยทองแดง ซึ่งจะจัดขายไม่ปะปนกัน อย่างไรก็ตามก็เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในค่านิยมวัฒนธรรมของพวกแอสเท็คนั้นอาจสรุปได้ว่าเป็นความก้าวหน้าอย่างยิ่งในฐานะ “ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม” มิใช่ “ผู้ให้กำเนิดวัฒนธรรม” กล่าวคือพวกแอสเท็ค ได้นำเอารูปแบบวัฒนธรรมของทอลเท็คและมายาอย่างสมบูรณ์

การรวมกันของพวกแอสเท็คนั้นเป็นการรวมแบบสมพันธ์ ซึ่งไม่ใช่ในรูปจักรวรรดิ ถึงแม้ว่าพวกวัสซัลเองจะต้องเสียภาษีให้แก่เจ้าผู้ครองอย่างหนักก็ตาม พวกวัสซัลเหล่านั้นมักจะก่อการ กบฏอยู่เสมอ บางครั้งก็อาจถูกปราบปรามอย่างรุนแรง แต่ฝ่ายปกครองก็ยังคงให้วัสซัลเหล่านั้น ปกครองตนเองอย่างเด็ดขาด มิได้ส่งทหารเข้าไปครองแต่อย่างใด ทางทางจะส่งเพียงเจ้าหน้าที่ออกไป เก็บเครื่องบรรณาการและสอดส่องดูแลพฤติกรรมการกบฏเป็นบางครั้งเท่านั้น

ศูนย์กลางของนครรัฐต่าง ๆ ก็คือ เทนอคติลัน จัดการปกครองโดยมีสภาผู้เผ่า เลืออกจาก 20 โคตรตระกูล จากผู้นำในแต่ละชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง และในแต่ละโคตรตระกูลเองก็จะมีสภาผู้เผ่า ของตน ส่วนคณะสภาแห่งนครก็จะเลือกหัวหน้า 2 คนเรียกว่า “ลาโซติน” เป็นแม่ทัพในยามสงคราม และเป็นผู้รักษาระเบียบในพระนคร และ คัลปุลเลก หรือคือผู้นำด้านพลเรือน ทำหน้าที่เป็นผู้เก็บ ภาษี แบ่งที่ดินและเก็บบันทึก มองเตซูมาที่ 2 แต่เดิมก็คือแม่ทัพที่ได้รับการคัดเลือกให้ ได้รับตำแหน่งนี้ติดกันมาถึง 2 ชั่วอายุคน ท่านผู้นำดำรงตำแหน่งเป็นพระด้วย ต่อมาก็มีสภาพเป็นกษัตริย์ เทวธิปไตย ซึ่งในระยะเวลาที่พวกสเปนเดินทางมาถึงนั้น อยู่ในภาวะที่กำลังจะมีการริเริ่มการเปลี่ยนแปลงจากวิธีการปกครองโดยมีสภาผู้เผ่าแห่งนคร กำลังถูกเปลี่ยนมาเป็นการปกครองแบบกษัตริย์ เทวธิปไตย

เมื่อพวกแอสเท็คเปลี่ยนสภาพจากการเป็นกลุ่มคนเร่ร่อน มาเป็นผู้ปกครองดินแดนอัน กว้างใหญ่ไพศาลนั้น ได้มีสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกันคือการพัฒนาการเรื่องชั้นชั้นในสังคมพวกพิวาลล์ลอร์ค และนายทหารชั้นสูงกลายสภาพไปเป็นชนชั้นขุนนาง พระกลายเป็นอภิสิทธิ์ชน จัดการเรื่องการศึกษา และศาสนาเป็นผู้กำอำนาจของชาวมายาทุกคน เสรีชนกลายเป็นหน่วยย่อยในสังคม จักรรวมกัน เป็นชาติสกุลและโคตรตระกูล ซึ่งต่อมาก็สูญเสียอิสรภาพ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพวกอภิสิทธิ์ชน ลดฐานะไปเป็นไพร่ สำหรับทาสนั้นถือว่ามิได้เป็นโดยกำเนิด แต่มักเป็นพวกแพ่งสงคราม เป็น อาชญากรขายตัวเองหรือพ่อแม่ขายมาเป็นทาส ทั้งสภาพการเป็นทาสนั้นก็มิได้แร้นแค้นจนเกินไป

แม้จะมีการขายทาสในตลาดค้าทาสประจำหมู่บ้านก็ตาม พ่อค้าเป็นพวกหนึ่งที่สำคัญในสังคม โดยเฉพาะพวกพ่อค้าชั้นนำและพวกขายสินค้าหลายอย่าง นอกจากนั้นก็พวกช่างฝีมือและชาวนา ก็เป็นอีกพวกหนึ่งในสังคม อาชีพสำคัญที่สุดคืออาชีพหนึ่งคือนักบวช เนื่องจากพวกเขาคือว่าสงครามมีความสำคัญมากกว่าการเกษตรกรรม การสงครามที่รุนแรงนั้นมักกระทำเพื่อทำลาย เพื่อบรรณาการ หรือเพื่อหาเชลยศึกมาเป็นทาส หรือเพื่อหาคนมาบูชาบุญ กองทัพของพวกแอสเท็คนั้นมีการระบือวินัยดีมาก การให้การศึกษาวิชาทหารแก่ยุวชนนั้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ สำหรับเด็กโดยทั่วไปนั้นจะมีผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาคือพระสอนวิชาดนตรี เลขคณิต การอ่านอักษรเฮียโรกลิฟฟิค และศาสนา

การจัดระบบการดำเนินชีวิตในครอบครัวก็เป็นเรื่องสำคัญจะมีการจัดงานเลี้ยงฉลอง และตั้งชื่อให้เด็กภายหลังที่เด็กเกิดมาได้เพียง 2-3 วัน ด้วยเหตุนี้ชาวเม็กซิกันจึงสามารถทำความเข้าใจในพิธีรับศีลแบบของแคทอลิกได้โดยง่ายในสมัยต่อมา เด็ก ๆ จะได้รับการอบรมฝึกฝนในกิจวัตรทางเป็นอย่างดี เมื่ออายุ 15 จะได้รับการฝึกฝนทั้งทางทหารและศาสนา “บ้านยุวชน” บิคามารตาเป็นผู้จัดการเรื่องการแต่งงานให้แก่บุตรเมื่ออายุได้ 20 ปี และเด็กหญิงเมื่ออายุ 16 ปี การทำพิธีฉลองการแต่งงานนั้นจะมีถึง 3 วัน มีการพุดปราศรัยไม่จบและแลกเปลี่ยนของขวัญซึ่งกันและกันตลอดระยะเวลา นั้น ซึ่งพิธีการดังกล่าวยังดำเนินอยู่ในเขตชุมชนชนบทของเม็กซิโกจนปัจจุบันนี้

คณะกรรมการแห่งสภาชาติสกลจะทำหน้าที่จัดแบ่งที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม โดยแบ่งออกเป็นแปลง ๆ แจกจ่ายให้กับหัวหน้าครอบครัว เมื่อเจ้าของที่ดินตายลงที่ดินก็จะตกเป็นของลูกชาย ถ้าไม่มีลูกชายหรือที่ดินผืนใดถูกทิ้งร้างไว้เกิน 2 สมัยเก็บเกี่ยวก็ต้องคืนให้โคตรตระกูล เพื่อนำไปจัดสรรใหม่ ที่ดินผืนใหญ่ที่สุดจะถูกเก็บสำรองไว้เพื่อจุดประสงค์ทางศาสนา และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล รวมทั้งเพื่อสร้างผลิตผลระหว่างสงคราม ที่ดินสาธารณะนั้นจะมีผู้เข้าไปใช้แรงงานคือพวกทาส หรือโดย “การใช้เวลาทดแทน” ของประชาชนคนอื่นที่ไม่เสียภาษีเป็นเงินทอง หรือผลิตผลแต่ใช้แรงงานในที่กั้นดังกล่าวแทน ที่ดินที่พวกแอสเท็คยึดได้มักอยู่ในบริเวณชั้นเฉาะ ซึ่งการขยายที่ดินเพื่อปลูกข้าวโพดเขตใหม่ ๆ ก็เป็นผลมาจากการทำสงคราม การจัดระเบียบเกี่ยวกับการเกษตรกรรมของแอสเท็คนั้นอาศัยการชลประทาน ซึ่งทำได้ดีมากจนแม้ถึงสมัยการยึดครองของสเปน กษัตริย์สเปนก็ถึงกับมีพระราชวินิจฉัยให้ดำรงแบบอย่างการชลประทานนั้นไว้ในเขตชนบท เพราะเห็นว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมอยู่แล้ว

สำหรับการค้าของแอสเท็คนั้นดำเนินในวงกว้างกว่าพวกมายาหรือทอลเท็ค การค้าขายได้รับการยกย่องว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติและรัฐบาลก็ได้ให้ความคุ้มครอง แต่ละหมู่บ้านมีผลผลิตต่างประเภทกันส่งไปขายในตลาดส่วนกลาง เช่นมีการทอเสื้อ สานตระกร้า หรือการทำเครื่องถ้วยชาม ในลักษณะเดียวกับหมู่บ้านเม็กซิกันปัจจุบันนี้ ในสมัยนี้พวกพ่อค้าเร่เม็กซิกันจะตระเวนขายสินค้าโดยบรรทุกหลังลาตามแบบที่ชาวสเปนสอนไว้ แต่พวกแอสเท็คจะเดินทางไปมาค้าขายด้วยการเดินเท้าตลอด ผลผลิตของเขาจะถูกบรรทุกไว้บนหลัง มีชนนกริราบจากเซเทรอปิค ซึ่งค้นพบในบริเวณซากปรักหักพังของหมู่บ้านอินเดียนทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของสหรัฐรวมทั้งพลอยสีเขียวจากนิวเม็กซิโกและอริโซนาที่เป็นเครื่องประดับสำคัญของพวกแอสเท็คในปานามาที่มีการใช้ผ้าฝ้ายแอสเท็ค เชื่อกันว่าการค้าขายคงไม่ใช่เป็นการเดินทางโดยพ่อค้าคนเดียว แต่เป็นการขายต่อในหมู่บ้านชาติสกุลเป็นทอด ๆ อย่างไรก็ดีเชื่อกันว่าศูนย์การค้าใหญ่ที่สุดนั้นอยู่ที่เทนอคติลัน

เนื่องจากความจำเป็นในการจัดแบ่งเวลาเพื่อการค้า การเกษตรกรรมและศาสนานั้นเอง พวกแอสเท็คจึงต้องจัดแบ่งปีสุริยคติ รอบหนึ่งมี 52 ปี การจัดระบบดังกล่าวมิได้มีการระบุไว้แน่ชัดแต่ทุก ๆ 104 ปี หรือปีท้าย ๆ ซึ่งถือว่าเป็นตอนปลายรอบที่สองจะมีการจัดพิธีเฉลิมฉลองอันยิ่งใหญ่ น่าเสียดายที่ไม่มีการบันทึกทางประวัติศาสตร์อันแน่นอน เรื่องราวเหล่านี้จึงกลายเป็นเพียงนวนิยายที่เล่าต่อกันมา จนถึงสมัยการเดินทางมาถึงของคอร์ตีส หินปฏิทินของแอสเท็คยังคงเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่นิวเม็กซิโก แสดงถึงการแกะสลักกระบวน 1 เดือนมี 20 วัน นอกจากนี้ก็มี การสลักแสดงฤดูต่าง ๆ กันด้วย

ชาวสเปนจะมีความเชื่อว่าศาสนาพวกแอสเท็คเป็นเรื่องภูติผีปีศาจ เนื่องจากมีการประกอบพิธีบูชาญในเม็กซิโก ณ ใจกลางเมือง เทนอคติลัน มีปรัมมิชนาตมหิมามีลักษณะเหมือนปรัมมิชของพวกทอลเท็คและมายา พวกพระจะได้รับการอบรมตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เป็นผู้นำเชลยศึกและทาสขึ้นไปบนทางเดินแคบ ๆ จนถึงยอดปรัมมิชในวันเลี้ยงฉลองนคร เพื่อทำพิธีต่อหน้าบูชาที่แกะสลักด้วยการแทงตรงหัวใจ พวกเชลยศึกต้องเสียชีวิตด้วยวิธีดังกล่าวทุกปี การทำสงครามของพวกแอสเท็คจึงเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ที่จะหาคนมาฆ่าเพื่อบูชาญมาก ๆ บางครั้งสมาชิกของแต่ละครอบครัวจะถูกเลือกมาทำพิธีดังกล่าวในวาระพิเศษโดยถือว่าเป็นเกียรติ หย่อแต่ละคนจะได้รับการปรนเปรอจากประชาชนเป็นอย่างมากก่อนวันพิธี เทพที่ได้การบูชาก็คือเทพเจ้าซุติซิโลโปลิ หรือเทพเจ้าแห่งสงคราม พระของพวกแอสเท็คจะมีมากถึง 5,000 องค์ เนื่องจากความจำเป็นในการจัดดำเนินพิธี มีการร้องรำทำเพลงดำเนินพิธีกรรม กำหนดเวลาตามปฏิทิน สอนเด็ก รวมทั้งเตรียมการบูชาญด้วย

ประชาชนทั่วไปเชื่อว่าการบูชาญจะช่วยให้เทพเจ้าทรงพอพระทัยรวมทั้งจะสามารถสารภาพบาปด้วย พวกแอสเท็คมีความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตในภพหน้าเช่นเดียวกับมายา และก็มีเชื่อเรื่องเทพวิมานในสวรรค์ ลำดับต่าง ๆ ด้วย

เรื่องชีวิตและศาสนาของมายานันได้รับความสนใจมาก กวีที่มีชื่อเสียงมากก็คือกษัตริย์แห่งเทคโกโก ทรงพระนามว่า เนซาฮัวโคโย ซึ่งพระนามของพระองค์นั้นหมายความว่า สุนัขป่าผู้กระหาย เนื้อหาในบทกวีนั้นมีดังนี้

“สิ่งดี ๆ ในชีวิตเรา อาทิเช่น ชื่อเสียงและความมั่งคั่งนั้น เป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่ธรรมชาติให้มนุษย์มีมาชั่วคราวเท่านั้น ตัวตนที่แท้จริงของมันเป็นเพียงเงา สิ่งที่มีในวันนี้อาจจะสูญสลายไปในวันพรุ่งนี้ ดังนั้นจึงควรเลือกเก็บดอกไม้ดอกที่สวยงามที่สุดในสวนเพื่อร้อยมาลัยคล้องศีรษะ และรื่นเริงในวันนั้นก่อนที่จะทุกอย่างจะสลายลง”

และในที่สุดชีวิตอิสระของพวกแอสเท็คก็สิ้นสุดลง ด้วยการรุกรานจากสเปนและประชากรส่วนใหญ่ของนิวเม็กซิโกในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ก็คือเผ่าพันธุ์ผสมระหว่างมายาและแอสเท็ค และเมื่อพวกสเปนเดินทางมาสำรวจทางใต้ของเม็กซิโกซึ่งตั้งบริเวณหุบเขา อัวอากา พวกสเปนก็ได้พบอาณาจักรชาโปติกัน และประชากรอินเดียน 250,000 คนในเม็กซิโกภาคใต้ยังคงใช้ภาษา ชาโปเทค อยู่จนถึงในสมัยศตวรรษที่ 20 กึ่งกลางระหว่างอาณาจักรมายาและทอลเทคกันนั้นพวกชาโปเทค ได้สร้างอารยธรรมอันรุ่งเรืองก่อนสมัยของพวกแอสเท็คที่บริเวณทะเลสาบเทคโกโก มีพวกที่อยู่ใกล้เคียงก็คือพวกมิกซ์เทค ซึ่งน่าจะเป็นพวกเชื้อสายใกล้เคียงกับพวกทอลเทค ได้สร้าง “ศูนย์กลางศาสนา” คือปิรามิดและพันราบที่เรียกว่า “มอนเต อัลบาน” ซึ่งขุดพบเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1927 มีผลงานที่ประดับด้วยทองคำ ทั้งที่เป็นแผ่นบางและที่แกะสลักสวยงามมาก

นอกเหนือจากอินเดียนแดงเผ่าต่าง ๆ ที่กล่าวถึงแล้วนี้ ก็ยังคงปรากฏพวกที่ยังคงเหลืออยู่เป็นหมู่ในปัจจุบันเช่นพวกยูกา ในอริโซนา พวกเทจาสทางเหนือแม่น้ำริโอแกรนด์ ที่บริเวณแม่น้ำมิสซิสซิปปี ก็มีพวกเซอรากี และชาติสกุลแอบบลาเซียน พวกล่าควายในเขตที่ราบใหญ่ช็อซู, โคมานชี, กีโอว่า พวกนี้ไม่เคยอยู่ใต้การปกครองของสเปนแต่ก็ได้เรียนรู้วิธีการใช้ม้าและเกวียนจนชำนาญมากในศตวรรษต่อมา สำหรับพวกที่ก้าวหน้าที่สุดก็คือพวก พูเอโบล อาชีพสำคัญคือการปลูกข้าวโพด

รูปปั้นชาวพื้นเมืองเผ่าอินคา

อินคา

พวกอินคานั้นคือพวกที่อาศัยอยู่ในเขตภาคพื้นทวีปอเมริกาใต้ ห่างจากดินแดนของพวกมายา และแอสเท็กลงไปทางใต้ พวกอินคานั้นมิใช่หมู่สกุลเดียวและมีใช้ทั้งการรวมของหมู่ชาติสกุลต่าง ๆ เหมือนพวกมายา แต่กลับเป็นจักรวรรดิที่รวมหมู่ชาติสกุลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งลักษณะนี้มีความคล้ายคลึงกับอาณาจักรของแอสเท็ก แต่มีขอบเขตกว้างใหญ่กว่า ผู้ปกครองจักรวรรดินั้นมีชื่อเรียกว่าอินคา (Inca) และประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์นี้ก็ได้นามตามชื่อผู้ปกครองว่า พวกอินคา

ประชาชนมีความเชื่อว่าอินคาของตนนั้นเป็นโอรสของสุริยเทพ กษัตริย์และครอบครัวจึงได้รับการยกย่องเสมือนเทพเจ้า อินคาเป็นหัวหน้ารัฐบาล เป็นจอมทัพรวมทั้งเป็นผู้ร่างประมวลกฎหมายด้วย ทั้งแผ่นดินและประชาชนบนแผ่นดินล้วนถือว่าเป็นสมบัติส่วนพระองค์ของอินคาทั้งสิ้น

สำหรับเชื้อพระวงศ์กษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักรอินคานั้น เดิมก็คือชาติสกุลที่มีอาชีพเลี้ยงสัตว์เป็นกลุ่ม ๆ อาศัยอยู่ในเขตหนาวเย็นของภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง ต่อมาพวกนี้ได้สร้างป้อมค่ายขนาดใหญ่ สร้างโบสถ์และพระราชวัง พวกนี้เป็นพวกที่มีฝีมือที่ชำนาญงานมาก ทั้งที่อากาศหนาวเย็นมากพวกเขารักการแสวงหาพืชชนิดหนึ่งมาปลูกได้ พืชชนิดนั้นก็คือมันเทศสีขาว และต่อมามันเทศก็ได้กลายเป็นอาหารหลักของพวกนี้ด้วย นับเป็นสถานที่แรกที่มีการเพาะปลูกมันเทศจึงกล่าว ก่อนหน้าการรุกรานของพวกสเปนนั้น พวกอินคาได้ตัดสินใจอพยพจากบริเวณที่ราบสูงไปอยู่ในบริเวณที่อุดมสมบูรณ์กว่าคือบริเวณหุบเขาใกล้เมืองกัซโก

ก่อนสมัยของอินคา ได้มีประชาชนอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นก่อนการเข้ามาของอินคา พวกนี้จะมีเทพเจ้าที่เขานับถือและทำพิธีสวดบูชาอยู่เสมออีกคือ ปาชาแมก หรือในบางครั้งก็จะถูกขนานนามว่า วิราโกชา พวกฟรี-อินคานี้ก็คือพวกที่อาศัยอยู่ ณ บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นเวลานานหลายศตวรรษ ก่อนที่พวกอินคาจะเริ่มอพยพลงมาจากบริเวณที่อยู่ห่างจากลิมาประมาณ 25 ไมล์ บริเวณนี้สันนิษฐานว่าเป็นที่อยู่ของฟรี-อินคาหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งเมื่ออินคาเดินทางมาถึงก็ได้ยอมรับนับถือเทพเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสุริเทพของตน

พวกอินคาได้รับชนะพวกประชาชนที่อาศัยอยู่ก่อนในบริเวณหุบเขาเมืองกัซโก ต่อมาก็รับชนะพวกอินเดียนพวกอื่นอีก บางครั้งก็ด้วยการใช้กำลัง บางครั้งก็โดยความสงบ เมื่อชนเหล่านั้นตกอยู่ภายใต้การปกครองของตนแล้วพวกอินคาก็ได้สร้างสรรความเจริญให้กษัตริย์ของพวกอินคาเข้มแข็งมาก และปฏิบัติต่อชนผู้อยู่ภายใต้การปกครองอย่างดี สร้างเมืองที่แข็งแรง มีอาคารใหญ่ ๆ ที่ทำด้วยหินหลายแห่งที่กัซโก รวมทั้งได้สถาปนาเมืองนี้เป็นนครหลวง

ประชาชนในจักรวรรดิอินคาได้เรียนรู้วิธีการทำไร่ บันท้าย ทอผ้า และสร้างสิ่งประดิษฐ์หลายชนิด ซึ่งการรู้จักประดิษฐ์ทั้งนี้ทำให้พวกอินคาได้มีโอกาสดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่ดีกว่าชนเผ่าอื่น ๆ เป็นอย่างยิ่ง จนในบางครั้งชนเผ่าต่าง ๆ นอกจักรวรรดิอินคาเองต้องขอร้องที่เข้ามาอยู่ในจักรวรรดิด้วย ด้วยเหตุนี้จักรวรรดิจึงแผ่ขยายกว้างขึ้นและกว้างขวางขึ้นจนบางครั้งเนื้อที่จักรวรรดิมีถึง 2,000 ไมล์จากทางเหนือไปได้ขนานกับชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกแห่งทวีปอเมริกาใต้ สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของอินคามีสลักษณะคือ มีที่ราบสูง หุบเขา และบริเวณที่ราบต่ำชายฝั่งทะเล ภูมิอากาศมีทั้งเขตร้อนและหนาว เขตฝนตกและเขตที่มีอากาศสดชื่นเย็นสบาย ดินแดนบางแห่งแห้งแล้งมาก ต้องอาศัยการชลประทานช่วยในด้านการเพาะปลูก บางแห่งก็หนาวเย็นมาก บางเขตก็ใช้ได้เฉพาะการเลี้ยงสัตว์เท่านั้น

สำหรับพวกฟรี-อินคานเผ่าหนึ่งที่ควรกล่าวถึงก็คือ ชิมูส เป็นเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตริมทะเลทางภาคเหนือของลิมา ทำมาหากินอยู่ที่บริเวณเมือง ตรูซิลโล และ ชิมโบเต ปัจจุบันพวกเหล่านี้อยู่รวมกันเป็นอาณาจักรและยึดครองบริเวณริมฝั่งทะเลจนถึงสมัยถูกยึดครองโดยพวกอินคาเมื่อปี ค.ศ. 1475 ในปัจจุบันนี้ยังคงปรากฏแนวกำแพงยาวเหยียด ตั้งแต่บริเวณชายฝั่งทะเลไปถึงบริเวณแนวที่สูงสุดของเทือกเขาแอนดิส เป็นกำแพงใหญ่ ที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันการรุกรานจากพวกอินคาและผู้รุกรานอื่น ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่าบริเวณที่พวกชิมูสต้องการป้องกันนั้นก็คือบริเวณแม่น้ำเท่านั้น ที่ต้องการสงวนสิทธิ์ในการครอบครองจนถึงที่สุด

นอกจากผลงานทางด้านการชลประทานแล้ว พวกชิมูสมีผลงานเด่นอื่น ๆ ก็คือการทำเครื่องถ้วยชามมีการทำเหยือกซึ่งเขียนภาพผู้ตายฝังอยู่ในหลุมฝังศพมีขนาดภาพวาดเท่าหน้าคนจริง บรรดาจานและแจกันอื่น ๆ มีการเขียนภาพแสดงถึงสภาพชีวิตในปัจจุบันของครอบครัวชาวชิมูสบ้าง การกำบัง และพิธีฉลองทางศาสนาบ้าง

อย่างไรก็ตามก่อนหน้าสมัยของพวกชิมูสนี้ก็เคยมีชาวพื้นเมืองอยู่ก่อนแล้วด้วยคือ ปารากัส นัชกา ซึ่งได้เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับชลประทานบ้างแล้ว สำหรับพวกนัชกานั้นได้ชื่อว่าเป็น “ช่างทอที่ดีที่สุดในอเมริกาเก่า” มีผลงานปรากฏในการทอผ้าสีสดใสคลุมซามัมมี ซึ่งนับว่าโชคดียิ่งที่มีการค้นงานประดิษฐ์นั้นในสภาพที่ยังสมบูรณ์

จักรวรรดิอินคา

เมื่อชาวยุโรปเดินทางไปถึงอเมริกานั้นได้พบว่ามีพวกอินเดียนพวกหนึ่งที่มีอารยธรรมสูงก็คืออินคาผู้มีฉายาว่า “ลูกหลานพระอาทิตย์” มีอาณาจักรแผ่ไพศาลจากภาคเหนือของเขตแกนฮิวาตอร์ หนึ่งใน 3 ลงทางใต้ชิลี และทางภาคตะวันออกผ่านโบลิเวียเข้าสู่อาร์เจนตินาตอนบน ภาษาที่พูดก็คือ เกชัว แต่ถูกเรียกผิด ๆ ว่าอินคาโดยชาวสเปนซึ่งที่จริงแล้วคำว่า “อินคา” นั้นมีความหมายถึง “ผู้ปกครอง” ชาวอินเดียนผู้เจริญเท่านั้น ผู้ปกครองอินคานั้นมีวิธีการปกครองที่สมบูรณ์คือการสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร และคมนาคมภายในจักรวรรดิ เน้นที่สวัสดิการของประชาชนในจักรวรรดิเป็นเรื่องสำคัญ รวมทั้งการที่พิจารณาว่าผลิตผลที่ได้รับนั้นเพียงพอสำหรับผู้ไ้แรงงานเองแล้วหรือไม่

สำหรับเรื่องอินคานี้ เราสามารถค้นหาหลักฐานความเป็นมาได้มากกว่าเรื่องราวของพวกแอสเท็คและมายา เนื่องจากว่าในสมัยการเข้ามาของชาวตะวันตกนั้น พวกขุนนางชั้นสูงมิได้ถูกฆ่าตาย

ข้ายังคงดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ อยู่อย่างเดิม และได้จัดการแต่งงานลูกสาวของตนกับชาวสเปน เรื่องราวความยิ่งใหญ่ของชาวอินคาจึงยังมีการถ่ายทอดกันต่อมา โดยเฉพาะพระและนักปราชญ์ชาวสเปนก็ได้ให้ความสนใจในการบันทึกเรื่องราวบางส่วนเกี่ยวกับพวกอินคาและแอสเท็คด้วย

ตามความเชื่อของชาวอินคานั้น เชื่อว่าพระอาทิตย์ได้สร้างมนุษย์ชายหญิงขึ้นมาอาศัยอยู่บนเกาะ เกาะหนึ่งในบริเวณทะเลสาบติติกากาและแต่งตั้งให้เป็น “เจ้าชายและเจ้าหญิง” ครั้นแล้วก็ส่งคนทั้งสองไปอยู่ ณ บริเวณที่ราบสมบูรณ์กัชโก ในบริเวณเทือกเขาแอนดิส เจ้าชายและเจ้าหญิงก็เสด็จไปทั่วบริเวณ เรียกประชาชนที่อาศัยอยู่แถบนั้นให้มาอยู่รวมกัน “ในนามบิดาคือพระอาทิตย์” แล้วจึงสร้างนครกัชโกขึ้น สมัยลูกหลานก็สามารถปราบปรามชุมชนใกล้เคียงและบอกเล่าประวัติ-ศาสตร์ของพวกเขาสืบมา

ค.ศ. 1450 นั้นอาณาจักรอินคาก็แผ่ขยายออกไปกว้างใหญ่เท่ากับเขตประเทศเปรูปัจจุบัน กษัตริย์ของพวกอินคา ปาชาคุเทก ต้องใช้เวลาถึงสามปีเต็มในการตรวจราชอาณาจักร

สำหรับการแผ่ขยายอาณาจักรของพวกอินคานั้นมีวิธีการดำเนินหลายอย่าง กล่าวคือใช้ทั้งเล่ห์เหลี่ยมคดโกง วิธีการทูตและการใช้กำลังทหารเข้ายึดครองดินแดนใกล้เคียง แต่ต่อมาก็วางหลักเกณฑ์ตายตัวไว้เลยว่า จะเริ่มด้วยจู่โจมด้วยกำลังทหาร ครั้นแล้วจึงใช้การดำเนินวิธีปกครองอย่างดี ในสมัยของ ปาชาคุเทก ก็สามารถยึดครองถึงบริเวณ “กำแพงใหญ่” และสมัยของ ตูแปค ยูปานกิ ก็ยึดครองอาณาจักรของพวกชิมูสได้

ต่อมาในสมัยของ ฮัวนา คาเนก จักรวรรดิแผ่ขยายไปถึงบริเวณเส้นเขตแดนโคลอมเบีย อีควาดอร์ปัจจุบัน และเลยไปถึงบริเวณที่สมบูรณ์ของชิลีตอนกลางรวมทั้งที่ราบมอนทานา ภาคตะวันออกของโบลิเวีย จนถึงปี ค.ศ. 1527 โอรสของกษัตริย์ 2 องค์เกิดพิพาทกันจนต้องแบ่งจักรวรรดิออกเป็น 2 ส่วน และทำสงครามอยู่ถึง 3 ปี การทำสงครามครั้งนี้ทำความเสียหายให้แก่จักรวรรดิมาก และเมื่อปีซาร์โรแห่งสเปนเดินทางมาถึงก็สามารถยึดครองได้โดยง่าย

เมื่ออาณาจักรแผ่ขยายออกไปนั้นการจัดระบบตัวผู้ปกครองก็มีการแตกกระจายออกมากขึ้น ที่ที่ได้จะถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ ปกครองจากส่วนกลาง เมื่อที่ได้ดินแดนใหม่เจ้าของเก่าจะยังคงเป็นเจ้าของที่ดินอยู่หนึ่งในสาม ส่วนที่สองเก็บไว้เพื่อขยายออกไปเพิ่มเติมได้อีก ส่วนที่สี่เป็นของอินคา มีการสร้างถนนและแนวป้องกันไปถึงดินแดนใหม่ นโยบายหลักในการปกครองก็คือการแทรกซึมพวกที่เคยอยู่ในอาณานิคมเก่าจะถูกนำมาอยู่ในอาณานิคมใหม่ เพื่อช่วยชาวอาณานิคมใหม่และเพื่อ

บังคับให้ชาวอาณานิคมพูดภาษาอินคา เกิมนั้นตามชายฝั่งทะเลจะมีประชาชนมากกว่า 80 ชาตีสกุล และพูดกันหลายสิบภาษา แต่พอถึงสมัยการปกครองของชาวสเปนนั้น ประชาชนในหมู่บ้านทั้งหมดจะพูดภาษา กิซัว และในปัจจุบันก็ยังพูดอยู่ในเขตนี้นอกจากภาษาสเปนเองเสียอีก ภาษาเดียวกันนี้ที่ได้ช่วยรวมกันเข้าเป็นจักรวรรดิเดียว ไม่ต้องมีการแปล เพราะภายหลังเมื่อสเปนเข้ายึดครองดินแดนนี้ก็สามารถเรียนรู้ภาษา^{นี้}ได้รวดเร็วกว่าที่จะสอนให้ชาวพื้นเมืองพูดภาษาสเปน สำหรับในภาษากิซัวที่มีความหมายถึงจักรวรรดิก็คือคำว่า “ตาฮวนตินซูโย” ซึ่งมีความหมายว่า เอกภาพ และด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้เองที่ได้ช่วยทำให้อาณาจักรอินคาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

วิธีการปกครองนั้นจะใช้วิธีรวมเข้าสู่ศูนย์กลางและใช้ระบบทวารธิปไตย ประมุขของชาวอินคา 8-10 ล้านคนนั้นก็คือ อินคา หรือ ซาปา-อินคา ซึ่งปกครองสืบต่อโดยสายโลหิต และถือว่าทรงเป็นโอรสแห่งสุริยเทพ ทรงปกครองประเทศอย่างฉลาดและยุติธรรม

เมืองหลวงของอาณาจักรก็คือนครกัซโก มีประชากรประมาณ 100,000 คน ที่ตั้งของประเทศอยู่บนที่ราบสูงประมาณ 11,000 ฟุต จากระดับน้ำทะเล เมืองสำคัญต่อจากเมืองหลวงก็คือ กิโต ในสมัยการเข้ามาของสเปน มีคณะที่ปรึกษา 4 คน อุปราช รวมทั้งคณะผู้บริหารสื่อสารติดต่อกับดินแดนทุกส่วนในอาณาจักรทำให้สามารถดูแลได้ทั่วถึง

การจัดระบบการศึกษาอย่างทั่วรวมทั้งการที่ไม่มีศัตรูผู้รุกรานในระยะต้น ๆ นี้ ทำให้จักรวรรดิมีฐานะมั่นคงมาก ระบบราชการทำให้การปกครองดูแลได้ทั่วถึง กล่าวคือนอกจากอุปราช 4 คน และข้าหลวงประจำมณฑลที่เรียกว่า คามายา แล้ว ก็มีผู้ดูแลโคตรตระกูลและชาตีสกุลที่เรียกว่า ชุมัส ดูแลไม่ต่ำกว่า 100 ครอบครัว ส่วนพวกที่ทำหน้าที่พื้นฐานที่สุดก็คือพวกหัวหน้าบ้านที่เรียกว่า ชุกัส ดูแลคนละ 10 ครอบครัว หัวหน้าบ้านนี้จะทำหน้าที่ดูแลทั่วไป ฝึกพาษาแล้วเสนอไปตามลำดับขั้นไปถึงอินคา ซึ่งถือเป็นผู้ฝึกพาษาสูงสุด การตัดสินนี้ทำกันอย่างยุติธรรมและมีหลักเกณฑ์ โทษหนักที่สุดก็คือการขโมย ฆ่าคนตาย และมีพฤติกรรมขูดมื่นสุริยเทพ ซึ่งจะถูกลงโทษอย่างรุนแรงโดยคณะกรรมการผู้ฝึกพาษาพลเรือน

คณะรัฐบาลมีรายได้จากที่ดินของอินคาโดยให้อภิสิทธิ์ในการขุดหินมีค่าและโลหะ รวมทั้งบรรณาการซึ่งได้รับจากการที่จะต้องมีคนมาใช้แรงงานในที่ดินของตน ทุกบ้านจะต้องใช้แรงงานเท่าๆกัน ทั้งนี้โดยคัดเลือกสมาชิกในบ้านโดยถืออายุและความสามารถตามอายุเป็นเกณฑ์ จะมีการจ้างงานให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวตามความสามารถ คนที่ไม่ต้องถูกเกณฑ์มาใช้แรงงานก็คือเด็กอายุ

ต่ำกว่า 25 ปี และคนแก่เกินอายุ 50 ปี งานที่ต้องทำก็คืองานสร้างถนน จัดระบบจ่ายน้ำประปา รวมทั้งกิจกรรมสาธารณูปการอื่นๆ การเคลื่อนย้ายประชากรจากเขตหนึ่งไปยังอีกเขตหนึ่ง กระทั่งบางครั้งเพื่อยุติความจงรักภักดีของประชาชนในแต่ละแคว้นที่จะพึงมีต่อกษัตริย์ กล่าวคือถ้าปรากฏว่ามีประชากรแคว้นใดที่กบฏต่ออินคา ก็จะต้องส่งครอบครัวจากแคว้นที่จงรักภักดีจำนวนหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานแทนที่ และหลังจากนั้นก็จะมีการปฏิบัติการเพื่อความปลอดภัยในสังคม ซึ่งหมายถึงเสรีภาพส่วนบุคคลจะต้องสิ้นสุดลง แต่ชุมชนนั้นก็จะปลอดภัยและมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

อย่างไรก็ดี เนื่องจากสภาพสังคมดังกล่าวนี้มีการจัดแบ่งชั้นประชาชนจึงเป็นเรื่องจำเป็นพระราชวงศ์นั้นคือพวกที่อยู่ในราชตระกูลใกล้ชิดอินคาจัดเป็นชนชั้นสูง ที่จะได้รับการแต่งตั้งดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทางทหารและการเมือง รวมทั้งเป็นหัวหน้าพระคัวย สำหรับชนชั้นสูงในแคว้นที่อยู่ห่างไกลออกไปก็คือ กูรากัส ซึ่งจะได้รับอภิสิทธิ์ปกครองโดยการสืบสายโลหิต และจะต้องส่งลูกหลานของตนไปศึกษาที่ราชสำนักชุกโก

ถัดจากข้าราชการ ก็คือลูกหลานของพวกช่างฝีมือและเกษตรกรที่มีความรู้ นอกจากนี้ก็มีทาสซึ่งมีฐานะผูกพันอยู่กับที่ดินของอินคาและของวงศ์ขัวยลูกหลาน ในครอบครัวของพวกกรรมกรนั้น รัฐจะเป็นผู้จัดการทุกสิ่งทุกอย่างแม้แต่เรื่องการแต่งงาน เด็กหญิงและเด็กชายที่มีอายุสมควรแต่งงานจากหน่วยละ 100 ครอบครัวจะถูกนำมาเข้าพิธีแต่งงานร่วมกันที่รัฐจัดให้อย่างใหญ่โต ห้ามการจัดเลี้ยงเฉพาะครอบครัว ทั้งนี้เป็นการสงวนเวลาไว้เพื่อการเก็บเกี่ยวและการสร้างถนนหนทาง

ด้วยระบบดังกล่าวนี้จึงไม่มีการอนุญาตให้บุคคลเป็นเจ้าของที่ดิน ที่ดินจะเป็นสิทธิของพระเพื่อใช้แสวงหาผลประโยชน์มาบำรุงสุริยเทพ และอีกส่วนหนึ่งเป็นของอินคาแสวงหาผลประโยชน์เพื่อบำรุงพระราชวงศ์และคณะรัฐบาล รวมทั้งบำรุงการกุศล และหมู่บ้าน เพื่อนำไปแจกจ่ายให้แก่ครอบครัว ในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีที่ดินสำรองไว้สำหรับแจกจ่ายให้แก่ครอบครัว โดยเฉลี่ยตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว ตามอาชีพที่ได้รับมอบหมายให้กระทำ และความสามารถในการทำงาน ไม่มีการซื้อขายที่ดินระหว่างประชาชนเป็นอันขาด อาหารที่ได้จากการเกษตรนั้นจะต้องส่งบำรุงกองกลางสำหรับช่างฝีมือนั้นจะได้รับผลตอบแทนตามจำนวนสินค้าที่ผลิตได้ พวกกรรมกร ก็ได้ค่าตอบแทนจากแรงงานสร้างถนนสาธารณะหรือในการทำเหมืองแร่

เนื่องจากความเข้มแข็งของชนชั้นปกครองนี้เอง ที่ทำให้พวกอินคาสามารถสร้างสรวงวัฒนธรรมหลายอย่าง ผลงานเด่น ๆ เช่นการสร้างสะพาน ขุดคลอง ทำนาแบบขั้นบันไดตามภูเขาที่ชัน ๆ

การปกครองของอินคา

เมื่อจักรวรรดิเจริญเติบโตขึ้น กษัตริย์ของชาวอินคาก็ยิ่งขึ้นและมีอำนาจมากขึ้นด้วย กษัตริย์จะประทับอยู่ในพระราชวังที่สวยงาม มีข้าราชการบริพารนับร้อยคน กำแพงวังจะประดับด้วยผ้าทองแดง ทัวอาคารประดับด้วยทองและเงิน แม้ในนั้นก็มีการประดับด้วยทองและเงินด้วย

กษัตริย์อินคาจะประทับอยู่ที่กัชโก เป็นผู้ออกกฎหมายและวางระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง จักรวรรดิถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน แต่ละส่วนมีถนนหลวงเชื่อมติดต่อกับกัชโก มีข้าหลวงปกครองตามมณฑลเหล่านั้น โดยมีข้าราชการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ลดหลั่นกันมาตามลำดับ ข้าราชการแต่ละคนมีหน้าที่ดูแลครอบครัวชาวอินคา 10 ครอบครัว ดังนั้นถ้ามีชาวอินคา 1,000 ครอบครัว ก็จะต้องมีข้าราชการทำหน้าที่ดูแล 100 คน แต่ละครอบครัวมีหน้าที่เสียภาษี ซึ่งเป็นสินค้าหรือแรงงาน สำหรับชาวสวนเสียภาษีเป็นพืชผล ชาวฝีมือก็ต้องมอบส่งประติมากรรมชิ้นใดชิ้นหนึ่งให้รัฐ บางคนก็ต้องเสียภาษีโดยตรงไปทำงานออกแรงในการสร้างถนนหรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยมีกำหนดวันแน่ชัด

การทำงานของแต่ละครอบครัวนั้นขึ้นอยู่กับคำสั่งของรัฐ ชาวนาที่ถูกสั่งว่าควรปลูกพืชผลชนิดไหนจะลงมือปลูกเมื่อใด และควรจะเก็บเกี่ยวเมื่อใด รัฐเป็นผู้จัดหาเมล็ดและเครื่องมือในการเพาะปลูกให้ พวกช่างฝีมือเช่นกัน จะต้องรอฟังคำสั่งจากรัฐว่าต้องทำงานชนิดใด ถ้าต้องการทองคำ เงิน หรือแร่ธาตุใด ๆ เพื่องานนั้นรัฐก็จะเป็นผู้จัดหาให้ พวกทหารและพวกที่ไม่ใช่เกษตรกรก็จะได้รับการแบ่งปันพืชผลและอาหารจากรัฐ ทั้งเสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน รวมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ด้วยอย่างเพียงพอ

นอกจากนี้รัฐก็มีหน้าที่กำหนดการก่อสร้างอาคาร ถนน การขุดคลองชลประทานรวมทั้งเลือกคนมาทำงานดังกล่าวด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารัฐบาลเป็นผู้ควบคุมกิจการทุกสิ่งภายในรัฐตั้งแต่การสร้างถนนหนทางประชาชนแทบจะต้องไม่ใช้หวัคิอะไรเลย มีหน้าที่ทำตามระเบียบแบบแผนที่อินคา และข้าราชการบริพารของพระองค์เป็นผู้กำหนดเท่านั้น

อินคาในฐานะเป็นผู้สร้าง

ผลงานการก่อสร้างของชาวอินคานั้นเกือบจะเรียกได้ว่าสมบูรณ์แบบทีเดียวทั้งในด้านการทำงานสร้างถนน สะพาน วัด และพระราชวัง เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเพชรพลอยได้รับการเจียรไนอย่างงดงามซึ่งผลงานเด่น ๆ ได้ถูกเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์หลายแห่ง ถ้าเดินทางไปยังเมืองกัชโก

ในปัจจุบัน ก็ยังคงปรากฏสิ่งก่อสร้างของพวกอินคาให้เห็นอยู่ ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างที่ใช้หินขนาดใหญ่ มีการตกแต่งและเชื่อมต่อกันอย่างได้สัดส่วน การเชื่อมต่อนั้นทำให้สนิทแน่นจนแม้ใบมีดก็ไม่อาจแทรกผ่านได้ ทั้ง ๆ ที่ในสมัยนั้นพวกอินคาไม่ได้มีเครื่องกลที่ทันสมัยเหมือนในปัจจุบันนี้ พวกอินคาใช้เพียงเครื่องมือและโลหะชนิดที่ไม่แข็งแรงเท่านั้น

ถนนสายต่าง ๆ ในจักรวรรดิอินคาเป็นสิ่งก่อสร้างที่แสดงให้เห็นว่าระบบการทำงานอันมีประสิทธิภาพของพวกอินคาอีกประการหนึ่ง มีการสร้างถนนหลวงหลายสายเพื่อสะดวกในการเดินทางของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อการสื่อสารติดต่อได้ทั่วจักรวรรดิ ผู้สื่อข่าวจะเดินทางจากเมืองกัซโกไปจนถึงจักรวรรดิอันแดนไกลแล้วจึงเดินทางกลับ การเดินทางนี้จะมีทั้งข้าสารและข้าของต่าง ๆ ทำหน้าที่คล้ายไปรษณีย์ในปัจจุบัน ถนนจึงมีความสำคัญในการช่วยให้การปกครองของรัฐบาลมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ดีการสร้างถนนสายยาวของพวกอินคานั้น ต้องไม่ลืมว่าชาวอินคาไม่ได้มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยเหมือนในปัจจุบัน ไม่มีแม่แท่งเวียนและที่ยิงไปว่านนั้นก็คือพวกอินคายังไม่รู้จักการใช้ล้อเลย

พวกอินคายังไม่รู้จักการระเบิดดินด้วยระเบิด แต่ก็น่าแปลกที่เขาสามารถระเบิดหินที่ขวางอยู่ได้สามารถตัดหน้าผาข้างเส้นทางให้เป็นระเบียบ ถนนจะทำด้วยหินแบบเรียบวางเรียงกันซึ่งการทำดังนี้เขาต้องมีการสกัดหินและเคลื่อนย้ายให้เข้าที่เข้าทางด้วย

นอกจากนี้พวกอินคาก็ยังรู้จักการสร้างสะพานดินข้ามแคนยอน ซึ่งซากของสะพานเหล่านี้ยังคงมีหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน สะพานเหล่านี้ทำด้วยเถาวัลย์หยาบ ๆ สานกับกิ่งไม้ คนงานจะผูกปลายข้างหนึ่งกับหินกำแพงข้างหนึ่งของแคนยอน แล้วเหวี่ยงปลายอีกข้างหนึ่งข้ามแคนยอนฝั่งตรงกันข้ามแล้วตรึงปลายอีกข้างหนึ่งกำแพงหินด้านนั้น ซึ่งสะพานชนิดนี้เรียกว่า “สะพานแขวน”

อินคาเป็นชาวนา

อาชีพของชาวอินคาส่วนใหญ่ก็คือการเพาะปลูก มีข้าวโพดและมันฝรั่งเป็นพืชสำคัญ นอกจากนั้นก็มีปลูกถั่ว กะหล่ำปลี มะเขือเทศ รวมทั้งยาสูบด้วย รัฐบาลจะเป็นผู้จัดหาพันธุ์เมล็ดพืช การเพาะปลูก รวมทั้งการวางแผนงานทั้งหมด

การเพาะปลูกนั้นเป็นงานหนักมากสำหรับชาวอินคา แม้จะมีการวางแผนงานอย่างดีแล้วก็ตาม เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของอินคานั้นค่อนข้างกันดารและส่วนใหญ่เป็นภูเขาเพื่อที่จะให้การ

เพาะปลูกพืชผลทำได้อย่างพอเพียง ชาวอินคาก็ต้องพยายามใช้ที่ดินสมบูรณ์แทบทุกตารางนิ้ว เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นก็ต้องหาเนื้อที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นไปด้วย พวกเขาจะสร้างกำแพงหินยาวเหยียดไปตามแนวภูเขา เอาดินต่อเป็นชั้น ๆ แบบขั้นบันได ครั้นแล้วก็ลงมือทำการเพาะปลูก ซึ่งการเพาะปลูกแบบขั้นบันไดนี้ พวกอินคาคงมีความถนัดเป็นพิเศษซึ่งจนถึงสมัยปัจจุบันเกษตรกรก็ยังใช้ขั้นบันไดที่จัดเตรียมไว้อย่างดีนั้นในการเพาะปลูก เขตที่ทำในจักรวรรดิอินคานั้นมีปรากฏอยู่เฉพาะเป็นทางแคบ ๆ ขนานกับชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งก็ยังมีปัญหาในการทำไร่นาเช่นเดียวกันนั้นคือฝนตกไม่พอที่จะทำการเพาะปลูกให้ได้ผลดี เกษตรกรชาวอินคาจึงขุดคลองส่งน้ำไปใช้ในไร่นาของตนซึ่งด้วยวิธีนี้เองการเพาะปลูกในเขตที่ทำทางฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกจึงสามารถกระทำได้

เวลาเก็บเกี่ยวนั้นจะเวลาที่สนุกสนานมาก นั่นคือพวกอินคาจะทำงานกันเป็นหมู่เหมือนพวกมายา ได้มีโอกาสสนทนา เล่นและทำงานร่วมกัน หลังการเก็บเกี่ยวก็มีการสะสมอาหารไว้ในยุ้งข้าว จนกว่าข้าราชการของรัฐจะนำออกมาจ่ายให้แก่ละครอบครัวตามต้องการ การเก็บข้าวนั้นพวกอินคาคงทำได้ผลดีมาก เพราะปรากฏว่าพวกอินคาไม่เคยอดอยากเลย

เป็นที่เชื่อกันว่าพวกอินคานั้นเป็นพวกแรกในโลกใหม่ที่รู้จักนำสัตว์มาเลี้ยงให้เชื่อง สัตว์เหล่านี้มีอาทิเช่นตัวลามะ ซึ่งจัดเป็นสัตว์พันธุ์เดียวกับอูฐขนาดเล็ก สัตว์ประเภทนี้ใช้ประโยชน์หลายประการ กล่าวคือ หนัวยาบก็ใช้ทำเป็นเสื้อผ้า เนื้อใช้บริโภค และตัวของมันก็ใช้บรรทุกสิ่งของ ซึ่งแม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นสัตว์ใช้งานของประชาชนในแถบภูเขาแอนดิส

ข้อเสียของตัวลามะนี้มีประการหนึ่งคือเป็นสัตว์อารมณ์ร้าย โดยเฉพาะในกรณีที่เจ้าของบรรทุกหนักเกินไป ตัวหนึ่งจะบรรทุกได้อย่างมากเพียง 100 ปอนด์ ถ้าหนักเกินกว่านี้ตัวลามะจะไม่ยอมเดินเลย ตัวลามะนี้เป็นสัตว์เหมาะสำหรับเขตภูเขาแอนดิสที่ขาดแคลนหญ้าและน้ำ เพราะตัวลามะนี้มีลักษณะบางประการคล้ายอูฐคือสามารถกินหญ้าแข็ง ๆ ได้ และอาจเดินทางเป็นเวลาหลายวันโดยไม่ต้องกินน้ำเลย

นอกจากนี้ พวกอินคาถือตัว อัลปากา มาเลี้ยงให้เชื่อง ตัวอัลปากานี้ก็เป็นสัตว์พันธุ์เดียวกับตัวลามะ แต่มีขนยาวมันเหมือนไหม ซึ่งพวกอินคาได้เอาขนของมันมาทอให้สวยงามด้วย

นอกจากนี้ พวกอินคาก็รู้จักการใช้โลหะหลายชนิด รู้จักใช้ทองคำ เงิน ทองคำขาว

ชาวยุโรป

ชาวยุโรปที่เดินทางไปพบแผ่นดินใหม่ในศตวรรษที่ 15 นั้น คือผู้ที่ไปจากบริเวณคาบสมุทรไอบีเรีย¹ อติศของชาวคาบสมุทรนี้ว่ามีความสลับซับซ้อนมาก ไม่น้อยกว่าอติศของชาวละตินอเมริกันที่ตนไปพบ เป็นเวลากว่า 20,000 ปี ที่บริเวณคาบสมุทรนี้รับเอาวัฒนธรรมของผุ้คนเผ่าต่าง ๆ นับจากเผ่าที่มนุษย์ในปัจจุบันไม่ค่อยรู้จัก ไปจนกระทั่งชาติที่รู้จักกันดี บางวัฒนธรรมยังพอเห็นได้ เช่น ภาษา คำบางคำของชาวอาหรับที่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในภาษาพูดภาษาเขียนของชาวคาบสมุทรปัจจุบัน หรือแม้แต่ลัทธิความเชื่อถือในศาสนาคริสต์ที่ชาวสเปน ชาวโปรตุเกส เลื่อมใสในคำสั่งสอนมากกว่าผุ้คนในดินที่ศาสนานี้มีกำเนิดเสียอีก

ถึงแม้ว่าจะเป็นชาวยุโรป ดังกับ ชาวฝรั่งเศส ชาวยุโรปก็ตาม แต่ชาวคาบสมุทรมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกว่าไม่ว่าจะในด้านแนวคิด ลักษณะประชากร รวมทั้งประวัติศาสตร์ทั้งนี้ เป็นเพราะลักษณะที่ตั้งของบริเวณคาบสมุทร ทางเหนือมีเทือกเขาพีเรนีส เปรียบเสมือนเส้นกั้นพรมแดนตามธรรมชาติกับประเทศฝรั่งเศส บังคับไม่ให้กระแสแนวความคิดรวมทั้งการอพยพติดต่อกับทางใต้ อาณาเขตที่เหลือล้อมรอบด้วยพื้นน้ำ มหาสมุทรแอตแลนติกทางตะวันตก ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทางทิศตะวันออก และช่องแคบกิบรอลตัดทางทิศใต้ อย่างไรก็ตาม ด้วยระยะทางที่ห่างกันเพียงประมาณ 20 กม. จากจุดที่ใกล้ที่สุดกับทวีปแอฟริกาทำให้วัฒนธรรมแอฟริกันเข้าไปแพร่หลายได้ง่ายและมากกว่า ชาวยุโรปในดินแดนส่วนนี้จึงมีวัฒนธรรมแบบชาวแอฟริกันมากกว่ายุโรป หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า “เป็นดินแดนยุโรปแต่มีวัฒนธรรมแอฟริกา”² หรือแม้แต่คำกล่าวของ กิลเบิร์ตโต แฟร์ นักสังคมวิทยาชาวบราซิล อ้างว่า “ทวีปแอฟริกาควรมีอาณาเขตขึ้นไปถึงเทือกเขาพีเรนีส”³

ลักษณะภูมิประเทศยังมีส่วนช่วยกำหนดลักษณะความนึกคิดแก่ผู้ที่อาศัยอยู่บนดินแดนแห่งนี้ เทือกเขา 2 ลูก ทางตอนเหนือคือเทือกเขาพีเรนีส และเทือกเขาแคนตาเบรียนทำให้ภูมิประเทศของบริเวณคาบสมุทรมีลักษณะเป็นที่ราบสูง อีกทั้งแม่น้ำสายใหญ่ ๆ อีก 5 สายคือ แม่น้ำ

¹ ปัจจุบันได้แก่ดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของทวีปยุโรป เป็นที่ตั้งของประเทศใหญ่ 2 ประเทศ คือสเปน และโปรตุเกส

² William C. Atkinson, *A History of Spain and Portugal*, (London, 1973) pp. 15-17 แต่ William Lytle Schurz แสดงความเห็นตรงกันข้ามเขากล่าวว่า “เพียงแต่เพิ่มเข้าไปในวัฒนธรรมที่กรุงแล้วเท่านั้น ไม่ได้เปลี่ยนแปลงความเป็นชาวคาบสมุทรแต่อย่างใด” ดู William Lytle Schurz, *This new World: The Civilization of Latin America*, (New York, 1954), pp. 77-79.

³ Gilberto Freyre, *The European Background of Brazilian History in Latin America Panorama*, edited by Paul Kramer and Robert Menicoll, (New York, 1969), p. 52.

คูโร แม่น้ำตากัสกัวเดียน่า แม่น้ำกัวดัลกิเวียร์ ทั้งหมดนี้ไหลข้ามประเทศจากตะวันออกสู่ตะวันตกไปออกที่มหาสมุทรแอตแลนติก ส่วนสายสุดท้าย แม่น้ำอีโบร ไหลขนานไปกับเทือกเขาพีเรนีสไปออกที่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน นอกจากไหลหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของประเทศ ยังแบ่งภูมิประเทศออกเป็นส่วน ๆ สภาพเช่นนี้ไม่ว่าจะเป็นความสูงของพื้นที่ที่สูงที่สุดประมาณ 2500 ฟุต หรือภูมิประเทศที่ถูกตัดขาดด้วยแม่น้ำ เป็นเสมือนเครื่องกั้นการติดต่อกันระหว่างชุมชนต่อชุมชน อีกทั้งความหนาวเย็นในฤดูหนาว และความร้อนจัดในฤดูร้อนอันเกิดจากลักษณะภูมิประเทศ ทำให้ชาวคาบสมุทรมีลักษณะประจำชาติอีกประการหนึ่งคือ เป็นคนรักสันโดษ ชอบความโดดเดี่ยว รักความเอกเทศ ทุกคนมองเห็นถึงความสำคัญและสนใจเฉพาะท้องถิ่นของตนมากกว่าที่จะมองเห็นถึงความสำคัญของประเทศทั้งหมด ลักษณะนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ในระยะแรก ๆ ตั้งถิ่นฐาน อีกทั้งยังติดตัมไปยังแผ่นดินใหม่ด้วย

การวางรากฐานบนคาบสมุทร

เราไม่ค่อยทราบประวัติความเป็นไปของกลุ่มชนแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากในบริเวณคาบสมุทรก่อนหน้าที่ยุโรปจะเข้ามายึดครองมากนัก เรื่องราวที่นักประวัติศาสตร์นำเสนออีกส่วนใหญ่น่าได้มาจากการขุดพบหลักฐานทางโบราณคดี หรือจากบันทึกของต่างชาติที่มาติดต่อด้วย จากนั้นก็นำเอาข้อมูลมาตั้งสมมุติฐานเรียบเรียงออกมาตามเหตุผลที่น่าจะเป็นได้ แต่นับจากประมาณปี 202 ก่อนคริสตกาลเป็นต้นมาภาพต่าง ๆ บนคาบสมุทรจึงชัดเจนขึ้น

ประมาณ 25,000 ปีก่อนคริสตกาลเป็นต้นมาสิ่งมีชีวิตรุ่นแรก ได้แก่มนุษย์โครมันยอง หรือที่เราเชื่อกันว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีรูปร่างคล้ายมนุษย์และเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบันมากที่สุดอาศัยอยู่ สันนิษฐานว่าคงอพยพเข้ายุโรป จากที่ใดที่หนึ่งในตะวันออกกลาง อัฟริกาเหนือ หรือจากแผ่นดินเมดิเตอร์เรเนียนที่ขณะนั้นมีสภาพเป็นพื้นน้ำ เพื่อแสวงหาดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ และอากาศที่อบอุ่นกว่า พวกเขาพาเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมติดตัวเข้ามาในดินแดนใหม่ด้วย มนุษย์โครมันยองมีอาชีพล่าสัตว์ และเก็บพืชผักผลไม้กิน วัน ๆ มักจะอยู่ในที่โล่ง ไม่นิยมตั้งรกรากอยู่เป็นหลักแหล่ง และมักจะเดินทางเพื่อหาดินแดนที่อุดมสมบูรณ์กว่าเสมอ สัตว์ที่ล่าเอามาทำเป็นอาหารได้แก่ ช้าง ดึกดำบรรพ์ ม้า กวาง และวัวกระทิง รู้จักเลี้ยงม้าไว้เป็นอาหาร อวูรที่ใช้เป็นหินที่มีความคมกว่าในสมัยมนุษย์นีแอนเดอร์ธัล นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความสามารถทางด้านศิลปะ ในประเทศสเปนตอนเหนือ พบภาพเขียนของพวกโครมันยองเป็นรูปสัตว์ต่างชนิดกันปรากฏอยู่ตามผนังถ้ำ หน้าผา

⁴ H.A. Davies, An Outline History of the World, (Hong Kong, 1975). p. 6.

บนเขาควาง และกระดูกสัตว์ เป็นต้น สัตว์ที่ใช้มีตำ น้ำตาล แดง เหลืองและขาว จากนั้นคิดตามมาด้วยมนุษย์ที่มีเครื่องมือหินขัด ยุคทองแดง ทองบรอนซ์และเหล็กในที่สุด

การรุกรานบริเวณคาบสมุทรครั้งแรกเกิดจากกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่เดินทางมาจากทางเหนือของทวีปแอฟริกา เราเรียกกลุ่มชนนี้ว่าชาวไอบีเรียนและคงเป็นด้วยชื่อนี้เองที่ทำให้บริเวณคาบสมุทรได้ชื่อว่าคาบสมุทรไอบีเรีย ชาวไอบีเรียนที่อพยพมาใหม่นี้ค่อนข้างจะมีประวัติที่ลึกลับพอสมควร แต่ก็พอจะสันนิษฐานว่าเป็นชาวผิวขาวอพยพเข้ามาตั้งแต่ประมาณ ศตวรรษที่ 13 ก่อนคริสตกาล⁵ ในเวลาต่อมาเมื่อทำลายพวกโครมัยองแล้วก็เข้าครอบครองและแผ่อิทธิพลไปทั่วบริเวณคาบสมุทร ความเจริญที่ชาวไอบีเรียนให้ไว้ก็คือรูปภาพตามถ้ำและเครื่องมือเครื่องมือที่ทำด้วยหินและเหล็ก เครื่องปั้นดินเผาและงานฝีมือทางค้ำนปฏิมากรรมต่าง ๆ

มาในประมาณ 800 ปี ก่อนคริสตกาล และอีกครั้งหนึ่งประมาณ 500 ปี ก่อนคริสตกาล ชนเผ่าอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่พวกเซลท์ อพยพลงมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมแถบตอนเหนือของประเทศเยอรมัน เข้าไปในอาณาจักรโรมัน ต่อมาประมาณ 400 ปี ก่อนคริสตกาล ภัยจากการรุกรานของพวกชาวเผ่าเยอรมัน⁶ ต่ออาณาจักรโรมัน ทำให้ชาวเซลท์หลบหนีลี้ภัยเข้าไปทางทิศตะวันตกและส่วนอื่น ๆ ของอาณาจักรโดยเฉพาะในแคว้นไกล เกาะอังกฤษ อิตาลีและกรีก บางกลุ่มเข้าไปในเอเชียน้อยพร้อม ๆ กันได้นำเอาอารยธรรมของชาวโรมันติดตัวไป และช่วยแพร่ลัทธิคำสั่งสอนของศาสนาคริสต์แทนแก่ดินแดนเหล่านั้น

ชนชาติฟินิเซียเป็นชาติต่อมาที่เข้าไปสร้างความเจริญให้แก่คาบสมุทร ฟินิเซียเป็นชนชาติเล็ก ๆ แต่มีบทบาทมากในสมัยโบราณ ไม่ใช่ในฐานะผู้สร้างอารยธรรมแต่เป็นผู้ถ่ายทอดอารยธรรมที่มีอยู่แล้วให้แพร่หลายออกไปอีก เดินทางมาจากถิ่นดั้งเดิมในบริเวณคาบสมุทรอาราเบีย เข้ามาตั้งรกรากอยู่ตามชายฝั่งตะวันตกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน สร้างเมืองไซดอนตั้งแต่ประมาณศตวรรษที่ 15 ก่อนคริสตกาลและเมืองไทร์ ต่อมากลายเป็นเมืองที่สำคัญเมืองหนึ่ง สถานที่ตั้งของเมืองไทร์ทำให้ชาวฟินิเซียนกลายเป็นนักเดินเรือที่มีความสามารถ⁷ ประมาณศตวรรษที่ 11 ก่อนคริสตกาล

⁵ Atkinson, op. cit., p. 17.

⁶ รายละเอียดดู Brian Tierney and Sidney Painter, *Western Europe in the Middle Ages, 300-1475*, (New York, 1974), pp. 46-53.

⁷ Davies, op. cit., p. 84.

อิทธิพลของชาวฟินิเซียขยายไปทั่วทะเลเมดิเตอร์เรเนียนผ่านช่องแคบกิเบรอลต่ำไกลไปถึงชายฝั่งทวีป-
อัฟริกาทางทิศตะวันตก⁸

ชาวฟินิเซียเป็นพ่อค้าที่มีความสามารถพวกหนึ่ง ฉะนั้นนโยบายในการขยายดินแดนจึง
ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางการค้ามากกว่าการได้อำนาจการปกครอง⁹ เมื่อเดินทางเข้ามาในบริเวณ
คาบสมุทรไอบีเรีย ความเจริญที่พบเห็นโดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์ ความอุดมสมบูรณ์ของคาบสมุทร
โดยเฉพาะผลไม้ ปลา และแร่ธาตุบางชนิด ทำให้ชาวฟินิเซียคิดตั้งรกราก สถานที่การค้าขายแห่งแรก
เกิดขึ้นทางทิศตะวันตกของคาบสมุทร ณ สถานที่ที่ปัจจุบันคือเมืองคาลิซในศตวรรษที่ 11 ก่อน
คริสตกาล และเมืองมะละกาในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ ชาวฟินิเซียได้นำความรู้ทางด้านกลสิกรรม การทำเหมืองแร่ การเดินทะเล
การประดิษฐ์เครื่องใช้ เครื่องประดับ งานช่างฝีมือ การคำนวณ และตัวอักษรที่ดัดแปลงมาจาก
อักษรโบราณของชาวอียิปต์และชาวบาบิโลเนียน ที่ครั้งหนึ่งชาวฟินิเซียเคยเป็นดินแดนในอาณัติมา
ก่อนมาเผยแพร่ให้แก่คาบสมุทรอิตาลี

ชนเผ่าเร่ร่อนทางเหนือของชาวยุโรปบริเวณชายฝั่งลุ่มแม่น้ำดานูบที่ต่อมาอพยพลงมา
ณ ดินแดนที่เราเรียกว่าประเทศกรีก และเรียกประชาชนของประเทศว่าชาวกรีก เป็นอีกพวกหนึ่ง
ที่มาสืบบทบาทและนำอารยธรรมกรีกเข้ามาเผยแพร่ภายในบริเวณคาบสมุทรประมาณปี 500 ก่อนคริส-
ตกาล ชาวกรีกกลายเป็นชาติคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญของพวกพ่อค้าชาวฟินิเซียน เมืองค้าขาย
ใหม่ เกิดขึ้นแทนที่ ไม่แต่เพียงเท่านั้น กรีกยังได้ถ่ายทอดความเจริญในเกือบทุกสาขาที่เกิดขึ้นใน
ยุคทองของกรีกให้แก่ชาวคาบสมุทรอิตาลี ไม่ว่าจะเป็นในด้านการสร้างตึกรามบ้านช่อง ถนน
หนทาง สะพาน ภูมิการกรรมและกำแพงป้อมปราการ

พวกสุดท้ายก่อนที่กองทัพของโรมันจะเข้ามาครอบครองคาบสมุทร ได้แก่ชาวคาร์เตจ
เข้ามาแย่งกิจการค้าขายจากพวกฟินิเซียนเช่นกัน ประมาณศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล สร้างเมือง
ศูนย์กลางการค้าขายรวมทั้งเมืองหลวงของคาร์เตจขึ้น ขยายอำนาจปกครองออกทั่วคาบสมุทรและได้
วางรากฐานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวไอบีเรียนได้สำเร็จในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล

⁸ Ibid. pp. 86-89.

⁹ ประจักษ์ ช่วยไฉ่, โครงสร้างประวัติศาสตร์โลก, (กทม. 2520) หน้า 28.

ชาวโรมันเป็นพวกต่อมาที่ปกครองดินแดนนี้ ชาวโรมันมีความคิดอยู่ประการหนึ่งว่า “กำแพงเมืองมิใช่เครื่องป้องกันความปลอดภัย จึงพยายามขยายอาณาเขตให้กว้างขวาง ยิ่งกว้างขวางมากเท่าไรความปลอดภัยยิ่งเกิดขึ้นมากเท่านั้น”¹⁰ ดังนั้นภายในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาลเมื่อกองทัพมีชัยชนะอย่างเด็ดขาดต่อกองทัพของฮันนิบาล แม่ทัพชาวคาร์เธจผู้ยิ่งใหญ่ผู้หนึ่ง กองทัพของโรมันก็เข้ามาแทนที่ชาวคาร์เธจในบริเวณคาบสมุทร และต่อมาอีก 2 ศตวรรษ ชาวเซลท์ที่กลายเป็นชาวพื้นเมืองก็ถูกปราบลงไปเช่นเดียวกับพวกคาร์เธจ 400 ปี ต่อมาโรมันได้นำเอาความเจริญมาทั้งไว้ ณ ดินแดนแห่งนี้นับตั้งแต่ภาษาโรมันซึ่งเป็นรากฐานของภาษาสเปนและภาษาโปรตุเกสในสมัยต่อมา การสร้างความรู้สึกของการอยู่ร่วมกันภายใต้อำนาจการปกครองจากแหล่งเดียวกันพร้อมกับทำลายความรู้สึกของการแตกแยกออกเป็นหมู่เป็นเหล่าของชาวคาบสมุทร¹¹ สร้างเมืองถนนหนทาง รวมทั้งกิจการทางด้านสาธารณูปโภค ที่ยังคงทิ้งร่องรอยให้เห็นแม้แต่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ชาวโรมันได้เพิ่มเติมความคิดทางด้านศิลปกรรมที่ชาวฟินิเซียน รวมทั้งนักศิลปกรรมชาวคาร์เธจเคยให้ไว้ ทำให้ได้งานทางด้านปฏิมากรรม การแกะสลักรูปภาพบนก้อนหิน การสร้างหลุมฝังศพ ตึกรามบ้านช่อง กำแพงเมือง เครื่องปั้นดินเผา ปรับปรุงงานโลหะให้สมบูรณ์แบบขึ้น¹² รวมไปถึงงานทางด้านปรัชญาของโรมันด้วย ลัทธิสโตย เป็นที่นิยมมากที่สุดของชาวคาบสมุทร¹³

ศาสนาคริสต์เป็นความเจริญอีกสาขาหนึ่งที่ผ่านจากชาว โรมันไปยังชาวคาบสมุทรในราวศตวรรษที่ 1 หรือที่ 2 ภายในอาณาจักรโรมันเอง ถึงแม้จะถูกขัดขวางจากจักรพรรดิโรมันเฉพาะอย่างยิ่งจักรพรรดิเนโรเคยสั่งให้ทำลายชาวคริสเตียนในข้อหาว่า “กระทำการอันก่อให้เกิดความแตกแยกในอาณาจักร” แต่ความพยายามของจักรพรรดิเนโร รวมทั้งจักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มา หาได้ประสพผลสำเร็จไม่ ยิ่งปราบมากเท่าไรศาสนาคริสต์นิกายก็ยิ่งขยายตัวมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นไม่เพียงแต่ชาวโรมันเองจะรับเอาศาสนาคริสต์นิกายไปเป็นศาสนาประจำชาติของตนในราวปลายศตวรรษที่ 4 แต่ยังช่วยส่งเสริมให้ศาสนาคริสต์เข้าไปแพร่หลายในบริเวณคาบสมุทรอย่างมั่นคง โดยเฉพาะภายหลัง

¹⁰ ในแหล่งเดียวกัน, หน้า 52.

¹¹ Atkinson, op. cit., pp. 26-29.

¹² Herring, op. cit., p. 68.

¹³ Atkinson, op. cit., p. 31.

จากที่มีการประชุมครั้งใหญ่ของศาสนาถึง 3 ครั้งด้วยกัน ในปี ค.ศ. 313 ค.ศ. 380 และ ค.ศ. 400 ภายในบริเวณคาบสมุทรเอง¹⁴

โรมันปกครองคาบสมุทรเป็นเวลากว่า 4 ศตวรรษ พร้อม ๆ กับได้ถ่ายทอดความเป็นชาวโรมันให้แก่คาบสมุทรไม่ว่าจะในด้านภาษา วรรณคดี กฎหมาย การเมืองการปกครองและการรับนับถือศาสนาคริสต์นิกาย ความเจริญเหล่านั้นยังคงมีอิทธิพลต่อไปอีกเกือบ 3 ศตวรรษถึงแม้ว่าอาณาจักรโรมันจะล่มลงไปให้แก่กลุ่มชนที่อพยพลงมาจากสแกนดิเนเวียก็ตามแต่ ตามความคิดของชาวโรมันที่ได้เคยกล่าวไปแล้วข้างต้นว่า “กำแพงเมืองมิใช่เครื่องป้องกันความปลอดภัย...” ทำให้ไม่เพียงแต่อาณาจักรจะขยายกว้างจากบริเวณแหลมอิตาลีเข้าไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกเท่านั้น ความกว้างขวางยังทำให้กองทัพโรมันเผชิญหน้ากับกลุ่มชนอีกหลายกลุ่มชนอีกหลายกลุ่มที่ชาวโรมันเองเคยขนานนามกลุ่มชนเหล่านั้นว่าเป็นพวกอนารยชน หรือพวกป่าเถื่อน ทั้งนี้เพราะคำนึงถึงความแตกต่างและความต้อยกว่าทางด้านวัฒนธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับความเจริญของชาวโรมันเอง

พวกอนารยชนหรืออีกนัยหนึ่งที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า ชาวเผ่าเยอรมัน เริ่มปรากฏตัวตามชายแดนตั้งแต่ประมาณ ต้นคริสต์ศักราชเป็นต้นมาเริ่มด้วยการ เข้ามาคิดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักรโรมันประกอบกับความเสื่อมโทรมที่เริ่มต้นนับจากปลายศตวรรษที่ 3 เป็นต้นไป ทำให้ความเป็นมิตรเปลี่ยนสภาพเป็นศัตรู กลุ่มชนเหล่านี้เริ่มทะยอยกัน เข้ามายึดครองส่วนต่าง ๆ ของอาณาจักรโรมันทีละส่วน นับตั้งแต่เกาะอังกฤษลงมาถึงบริเวณแหลมอิตาลี สำหรับในบริเวณคาบสมุทรอำนาจของโรมันหมดไปในประมาณปี ค.ศ. 409 เปลี่ยนมือไปให้แก่บรรดาพวกอนารยชนเผ่าต่าง ๆ ที่ผลัดกันเข้ามาปกครองหรือไม่ก็แบ่งปันดินแดนกันตามความพอใจ

ในบรรดากลุ่มชนทั้งหมดพวกที่เข้ามาในปี ค.ศ. 409 มีชาวสุเอวี และชาววันดัลที่หลบหนีภัยจากเผ่าอื่น ๆ เข้ามายังรกรากอยู่บริเวณซีกซ้ายของคาบสมุทร สุเอวีอยู่ทางเหนือและวันดัลอยู่ทางใต้ กลุ่มสุดท้ายได้แก่พวกวิสิโธร กลุ่มนี้ใช้เวลาอพยพมาจากบริเวณสแกนดิเนเวีย 300 กว่าปี มาตั้งรกรากบนแผ่นดินใหญ่ของทวีปยุโรปแถบลุ่มแม่น้ำดานูป การขัดแย้งกันเองกับกลุ่มชนอื่น ๆ และการรุกรานจากพวกชนที่อพยพมาจากเอเชียทำให้พวกวิสิโธรต้องหนีเหินหากินเข้าไปในอาณาจักร

¹⁴ Ibid. pp. 33-34.

โรมันตะวันตกและไปรับเอาศาสนาคริสต์นิกายเอเธียน¹⁵ เป็นศาสนาของเผ่าทั้งแคว้นนั้นมา รวมทั้งเห็นความอ่อนแอของอาณาจักรโรมันทั้งที่เมืองไบแซนติอุมและโรมเอง ประมาณปี ค.ศ. 410 หลังจากได้ก่อการจลาจลกับอาณาจักรทั้ง 2 แล้ว วิสิโกสเดินทางขึ้นเหนือผ่านแคว้นโกส ลงไปในบริเวณคาบสมุทร ขับไล่พวกวันทัลไปยังอัฟริกาโนราวปี ค.ศ. 429 ต่อมาขับไล่พวกสุเอวี และในที่สุดประมาณปี ค.ศ. 475 บริเวณคาบสมุทรส่วนใหญ่ก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพวกวิสิโกสจนถึงประมาณปี ค.ศ. 711 ก่อนที่มุสลิมจะเข้ามาครอบครองต่อไปจนถึงปลายศตวรรษที่ 15 ในช่วงระยะเวลาที่โคลัมบัสออกเดินทางไปพบดินแดนใหม่ ชาวคาบสมุทรได้รับเอาวัฒนธรรมอย่างใหม่ที่พวกวิสิโกสได้นำมาให้ตลอดระยะเวลาเกือบ 300 ปี นั้น ในการสร้างความเป็นสเปนและโปรตุเกสในสมัยต่อมา

วัฒนธรรมของพวกวิสิโกส ถึงแม้ว่าจะได้รับการขนานนามจากชาวโรมันว่าไม่มีความเจริญ ถึงคำเรียกพวกวิสิโกสว่าเป็นพวกอนารยชนนั้น คงจะใช้ไม่ได้กับข้อเท็จจริงในช่วงระยะเวลาที่พวกวิสิโกสเริ่มตั้งหลักแหล่งแล้วในบริเวณคาบสมุทร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าถ้านับระยะเวลาจากที่พวกวิสิโกสเข้ามาติดต่อกับอาณาจักรโรมัน ระยะเวลานั้นก็เพียงพอกับการขจัดความป่าเถื่อนที่มีมาแต่ดั้งเดิมให้หมดไป ดังนั้นวิสิโกสในระยะเริ่มเข้ามาตั้งรกรากภายในอาณาจักรโรมันกับวิสิโกสภายหลังจากได้วางรากฐานในบริเวณคาบสมุทรจึงแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดไม่ว่าในรูปของภาษา ชาววิสิโกสก็มีความรู้สึกอย่างลึกซึ้งในภาษาละตินจนสามารถถ่ายทอดตัวอักษรในคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาของตนเองได้ มีตัวบทกฎหมายเพื่อผลของความยุติธรรมในสังคม และก็ด้วยศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกของชาวคาบสมุทรแต่เดิม พร้อมสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เป็นรูปแบบการปกครองของชาววิสิโกสที่นำเข้ามาในดินใหม่ ไม่เพียงแต่ทำให้ชาววิสิโกสพัฒนาตนเองจาก “พวกป่าเถื่อน” มาเป็น “ผู้มีวัฒนธรรมสูง” เช่น ชาวคาบสมุทร ยังช่วยวางรากฐานการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข¹⁶ และพำนักอยู่ในคาบสมุทรแทนการมีสภาพเป็นเพียงดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรโรมันและความเป็นปากแผ่นทางสังคมภายใต้คำสั่งสอนของศาสนาคริสต์นิกายที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรม จนทำให้รอกฟื้นจากเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ อย่างเช่น การรุกรานของชาวแฟรงก์จากทางเหนือ หรือ

¹⁵ เอเธียนเป็นนิกายหนึ่งของศาสนาคริสต์นิกาย ศาสดาของนิกายคืออาร์ิส ผู้ที่นับถือนิกายเอเธียน เชื่อว่าพระเยซูทรงมีสภาพเป็นทั้งพระผู้เป็นเจ้าและมนุษย์ในบุคคลเดียว ความเชื่อเช่นนี้แตกต่างจากนิกายคาทอลิกที่ว่า พระเยซูมีสภาพเป็นมนุษย์เมื่ออยู่ในโลก และเป็นพระเจ้าเมื่ออยู่ในสวรรค์

¹⁶ ลิโอวิจิล (ค.ศ. 568-586) เป็นกษัตริย์ชาววิสิโกสพระองค์แรกที่ถดถองพระองค์ด้วยเครื่องแบบกษัตริย์ ประทับบนบัลลังก์ในวันสถาปนา ดู Atkinson, op. cit., p. 39.

ชาวสเปนที่ก่อกบฏขึ้น และการขัดแย้งกันเองระหว่างชาววิสิโกทที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายเอเรียน กับชาวคาบสมุทรที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก¹⁷ เป็นต้น

ผู้มารุกรานคาบสมุทรพวกใหม่ในต้นศตวรรษที่ 8 ได้แบ่งกองทัพมุสลิมของพระมหะหมัด นับจากพระมหะหมัดศาสดาของศาสนาอิสลามสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 632 แล้ว “ด้วยความเชื่อมั่นความศรัทธาและพร้อมที่จะพลีชีพเพื่อพระอัลล่าห์อย่างไม่ลังเลใจ”¹⁸ กองทัพมุสลิมขยายตัวเข้าครอบครองอาณาจักรต่าง ๆ เริ่มต้นจากคาบสมุทรอาราเบียขึ้นไปในเปอร์เซียเข้าไปทางซีกตะวันตกของอินเดีย ตอนเหนือของทวีปอฟริกาและในปี ค.ศ. 711 เหตุการณ์ภายในของบริเวณคาบสมุทรเองไม่ว่าจะในด้านความไม่พอใจของชาวยิวต่อผู้ปกครองวิสิโกท ความอ่อนแอของกองทัพ การแย่งอำนาจทางการเมือง กองกำลังส่วนหนึ่งของมุสลิม โดยการชักนำของเจ้าชายวิสิโกทคนหนึ่ง¹⁹ เดินทางข้ามช่องแคบที่ต่อมารู้จักในนามช่องแคบกิบรอลท้ายยึดอำนาจจากพวกวิสิโกท และสถาปนาอาณาจักรอิสลามขึ้นจนถึงปี ค.ศ. 1492

เกือบ 800 ปี ที่มุสลิมครอบครองคาบสมุทรของชาวคริสเตียนอยู่ ในระยะแรกภายใต้การสั่งการจากตามัสกัจนังถึงปี ค.ศ. 750 จากแบกแดดถึงปี ค.ศ. 755 และจากนั้นจากศูนย์กลางในคาบสมุทรที่เมืองคอร์โดวาเอง ถึงแม้ว่าทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองจะนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ต่อจากคำสั่งสอนของศาสนาอิสลามเองที่ยังคงเคารพในสิทธิและให้เสรีภาพผู้ถูกปกครองที่จะเลือกนับถือศาสนาหรือลัทธิใดก็ได้ ตราบเท่าที่ไม่ปฏิบัติตนให้เป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของจักรวรรดิ²⁰ อีกทั้งการที่พระมหะหมัดยอมรับว่าบรรดาผู้นำในลัทธิยิวและศาสดาคริสต์เตียน เช่น อับราฮัม โมเสส และพระเยซู ต่างก็เป็นตัวแทนของพระอัลล่าห์ เช่นเดียวกับพระองค์²¹ ทำให้ไม่เกิดความแตกต่างในเรื่องอุดมการณ์อันจะนำไปสู่การขัดแย้งมากนัก ฉะนั้น 300 กว่าปีแรก จึงเป็นช่วงเวลาแห่งการร่วมมือกันเป็นอย่างดีระหว่างชาวมุสลิมกับชาวคริสเตียนบนคาบสมุทร ชาวมุสลิมสอนให้ชาวคริสเตียนรู้จักวิธีการทศนาใช้ในการชลประทาน สอนให้รู้จักนำปุ๋ยมาใช้กับพื้นที่ที่แห้งแล้ง วิธีการเลี้ยงสัตว์ นำเอาพืชพันธุ์ธัญญาหารชนิดใหม่จากทางตะวันออก อย่างเช่น ข้าว อ้อย ฝ้าย มาเผยแพร่ รวมทั้งภาษาอาหรับยังได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของภาษาสเปนในสมัยปัจจุบันหลายคำด้วยกัน โดยเฉพาะคำที่

¹⁷ รายละเอียดดู Ibid., pp. 39-43.

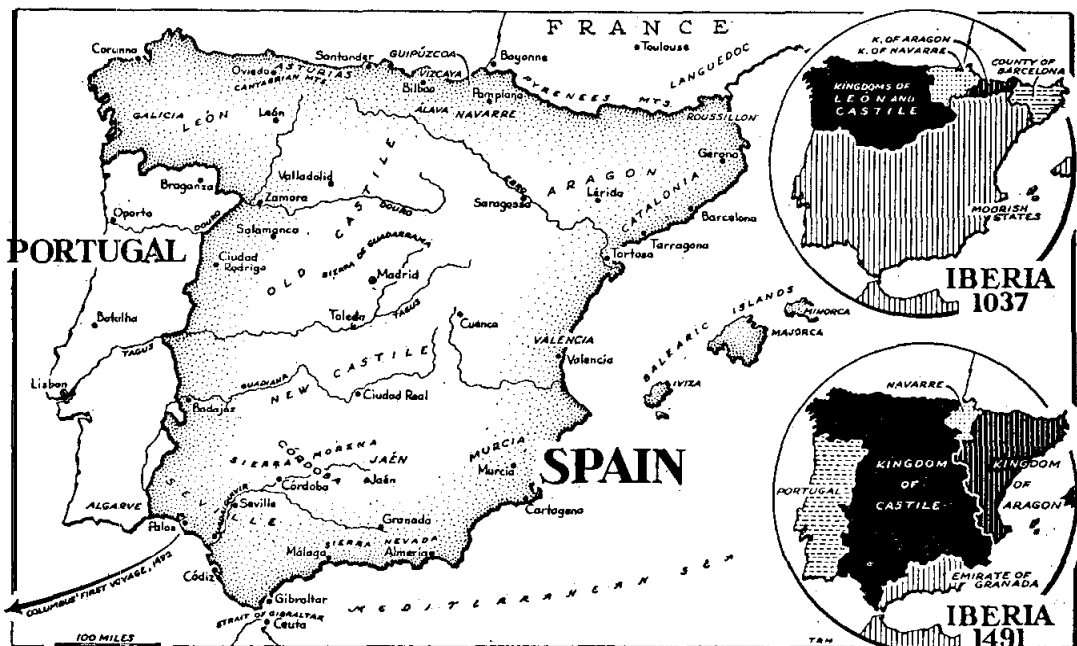
¹⁸ ประจักษ์ ช่วยไธ้, โลกอิสลาม, (กทม., 2521) หน้า 70.

¹⁹ แหล่งเดียวกัน, หน้า 100.

²⁰ แหล่งเดียวกัน, หน้า 64.

²¹ แหล่งเดียวกัน, หน้า 12.

ชาวมุสลิมใช้เป็นประจำในทางการค้า เช่นคำว่า Almacen ที่แปลว่าคลังสินค้า เป็นต้น²² ชาวมุสลิม นำเอาสถาปัตยกรรมแบบรูปโค้งของเปอร์เซียเข้ามาเผยแพร่ ที่ต่อ ๆ มารู้จักกันในนาม “บ้านทรง สเปน” ที่สวยงามแห่งหนึ่งได้แก่พระราชวังอัลฮัมบราในเมืองกรานาดา ก่อตั้งมหาวิทยาลัยชั้น ณ เมืองคอร์โดวาที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของยุโรป จัดตั้งหอสมุดพร้อมระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือ สอนให้ชาวคาบสมุทรรู้จักกับวิธีการทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์หลายแขนงโดยเฉพาะทางการแพทย์ ความเจริญทางวิชาการเหล่านี้ ทำให้คาบสมุทรได้รับการยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางความเจริญทางก้าน วิชาการแห่งหนึ่งของยุโรปในสมัยนั้น²³ นอกจากนี้ยังมีเมืองน้อยใหญ่เกิดขึ้นหลายแห่งที่สำคัญได้แก่ เมืองหลวงคอร์โดวาเองที่เป็นทั้งศูนย์กลางการปกครองและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจักรวรรดิ รวมทั้งความเจริญทางด้านวรรณคดี บทเพลง ปรชฎากรีกโรมัน กระจกและงานโลหะ

คาบสมุทรไอบีเรียในปี ค.ศ. 1037, 1401 และ 1510

กำเนิดสเปนและโปรตุเกส

ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ที่ชาวมุสลิมและชาวคริสเตียนบนคาบสมุทรกำลังร่วมมือกัน สร้างความเจริญให้แก่ดินแดนอยู่นั้น ทางเหนือสุดในแถบเทือกเขาแคนตาเบรียนในดินแดนที่มีชื่อว่า

²² Herring, op. cit., p. 73.

²³ Davies, op. cit., pp. 282-286.

แอสตูริอัส ชาวคริสเตียนอีกกลุ่มหนึ่งที่หลบหนีการรุกรานจากกองทัพมุสลิมได้ตั้งอาณาจักรเล็ก ๆ ของตนขึ้น และหลังจากได้รับชัยชนะเป็นครั้งแรกต่อกองทัพมุสลิมในปี ค.ศ. 718 ดินแดนแห่งนี้ กลายเป็นศูนย์กลางทางทหารต่อต้านการขยายอำนาจของมุสลิม จนกระทั่งในที่สุดในปี ค.ศ. 1492 คาบสมุทรก็กลับมาเป็นของชาวคริสเตียน เมื่อกองทัพรุ่นสุดท้ายของมุสลิมถูกขับไล่ออกจากฐานทัพ ที่เมืองกรานาดากลับไปยังอัฟริกา ดินแดนที่เคยใช้เป็นฐานทัพรุกรานคาบสมุทรตั้งแต่ต้นศตวรรษ ที่ 8 สเปนยุคใหม่เริ่มกำเนิดตั้งแต่นั้นมา²⁴

ชัยชนะของกองทัพคริสเตียนต่อกองทัพมุสลิมในปี ค.ศ. 718 อย่างน้อยทำให้กาฬพิภที่ เมืองคอร์โดวาหยุดให้ความสนใจและปล่อยให้ชาวคริสเตียนใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรีภายใต้การปกครอง ของกษัตริย์คริสเตียนเอง อย่างไรก็ตามการขยายตัวลงมาทางใต้เป็นไปได้อย่างเชื่องช้า ทั้งนี้เนื่องมา จากว่าการแย่งอำนาจกันเองภายในราชสำนักคริสเตียน ที่ตกลงกันไม่ได้ในกฎเกณฑ์แห่งการสืบราช- สมบัติ ว่าจะเป็นการสืบสายโลหิตหรือจากการเลือกตั้ง อีกทั้งขัดจากทิศทางด้านกำลังคนที่ฝ่าย ผู้รุกรานได้เปรียบอยู่ในแง่ที่ว่ากำลังกองทัพพร้อมที่จะเรียกใช้ได้เสมอเมื่อต้องการ จึงไม่เป็นการ แปลกที่ว่าทำไมกองทัพคริสเตียนจึงใช้เวลาถึงเกือบ 8 ศตวรรษ ขับไล่ชาวมุสลิมออกจากดินแดน ของตน

อาณาจักรเล็ก ๆ ของชาวคริสเตียนเริ่มขยายลงมาทางใต้อย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าจะไม่ สัมพันธ์กันและไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ตาม ประมาณปี ค.ศ. 778 อาณาจักรนาวาร์เริ่มก่อตั้ง ขึ้นหลังจากกองทัพคริสเตียนภายใต้การนำของจักรพรรดิชาร์เลอมาญจากฝรั่งเศส ร่วมมือกับมุสลิม ที่เมืองแบกแดดข้ามเทือกเขาพีเรนีสลงมาทางใต้ขับไล่มุสลิมที่ปกครองคาบสมุทรอยู่ลงมาถึงเมือง ซารากอสซา ในขณะที่เดียวกันทางตะวันตก กษัตริย์แอสตูริอัส ซืออัลฟองโซที่ 2 ร่วมมือกับ จักรพรรดิชาร์เลอมาญขยายดินแดนออกไปทางตะวันตกของเมืองหลวงโอวิโดเข้าไปในแคว้นกาลิเซีย และทางตะวันออกถึงเมืองซานตานเดอร์ ถึงแม้ว่าความพยายามจะไม่สัมฤทธิ์ผลเพราะพระองค์ถูก ขุนนางคนหนึ่งขับไล่ออกจากราชบัลลังก์ก่อน แต่ข่าวลือที่ว่ามิผู้พบหลุมฝังศพ นักบุญเจมส์ ผู้มี ชื่อเสียงตั้งแต่ในสมัยมีชีวิตอยู่ว่าเป็นนักการศาสนาผู้เป็นทั้งนักรบและผู้เสียสละชีวิตเพื่อศาสนา²⁵ การ พบหลุมฝังศพนักบุญเจมส์ครั้งนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ชาวคริสเตียนในบริเวณคาบสมุทรเองมีวีรบุรุษแห่ง ขบวนการเรียกร้องอิสรภาพขึ้น ยังทำให้ชาวคริสเตียนจากยุโรปภาคอื่น ๆ เดินทางกันเข้ามาแสวงบุญ

²⁴ Atkinson, op. cit., p. 62.

²⁵ Ibid. pp. 63-64.

ณ ดินแดนแห่งนี้มากขึ้น ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือถนนหนทางที่เชื่อมติดต่อกับยุโรปทางเหนือเมือง
 วัลทวอาราม ผู้คนที่มีความวัฒนธรรมแบบชาวคริสเตียนยุโรปและความคิดที่จะแย่งชิงคาบสมุทรกลับจาก
 พวกมุสลิม อาณาจักรคริสเตียนอีก 2 อาณาจักร ได้แก่ รุสซิออน และคาตาลอนเนีย มีกำเนิดขึ้น
 มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือหลังจากจักรพรรดิชาร์เลอมาญ และโอรสของพระองค์ซื้อพระเจ้าหลุยส์
 ใจบุญยกทัพกลับเข้ามาในคาบสมุทรอีกครั้งที่ 2 ในศตวรรษที่ 9 ดินแดนทั้ง 2 นี้ระยะแรกมี
 ฐานะเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรแฟรงค์ สภาพดังกล่าวคงอยู่ถึงปี ค.ศ. 987 เมื่อ ฮิว คาเปท
 ขึ้นปกครองอาณาจักรแฟรงค์ ชาวคริสเตียนในคาตาลอนเนียจึงแยกตัวออกเป็นอิสระพร้อมกับเริ่ม
 ขยายตัวลงสู่ดินแดนของมุสลิมทางตอนใต้

ส่วนทางซีกซ้ายของคาบสมุทร ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของกษัตริย์อัลฟองโซที่ 3
 (ค.ศ. 866–910) แห่งแอสตูร์ส ดินแดนแห่งนี้ถูกแบ่งตามธรรมเนียมประเพณีการแบ่งราชสมบัติเป็น
 ผลให้มีดินแดนของชาวคริสเตียนเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งได้แก่ลียง ต่อมาในสมัยกษัตริย์ออร์โดโนที่ 2
 (ค.ศ. 914–923) พระองค์ขยายอำนาจเข้าไปในลียง ผนวกเข้ากับแอสตูร์สในนามอาณาจักรลียง
 ในขณะเดียวกันกับที่ขยายอาณาจักรเขตลงมาถึงใต้ อาณาจักรอีกแห่งหนึ่งได้แก่คาสติลก็กำเนิดขึ้น
 ในฐานะเมืองหน้าด่านของลียง แต่ความแตกต่างกันของวัฒนธรรมของทั้ง 2 อาณาจักรที่ลียงมี
 วัฒนธรรมผสมของชาววิซิโกธ อารยธรรมโรมัน และมุสลิม ส่วนคาสติลมีลักษณะเป็นของตนเอง
 มากกว่า แม้แต่ภาษาที่พัฒนาออกมาจากภาษาโรมันมาเป็นภาษาสเปน²⁶ ความแตกต่างดังกล่าว
 ประกอบกับความทะเยอทะยานของขุนนางคาสติล นำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุดในปี ค.ศ. 1029 เมื่อ
 ผู้นำคนหนึ่งของคาสติลถูกลอบสังหารในเมืองลียง กองทัพจากอาณาจักรนาวาร์ภายใต้การนำของ
 ซานโช²⁷ เข้ายึดลียง แบ่งอาณาจักรออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งคืนให้แก่คาสติล อีกส่วนหนึ่ง
 ผนวกเข้ากับนาวาร์ ประกาศตัวเองเป็นกษัตริย์แห่งสเปน แต่เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์งานที่จะ
 สร้างสเปนเป็นอันล้มเลิกไป

อย่างไรก็ตาม อาณาจักรของชาวคริสเตียนทั้งทางตะวันตกและตะวันออกของคาบสมุทร
 ยังคงดำเนินนโยบายการแผ่ขยายลงใต้ตามปกติ ทางตะวันตก ผู้นำของลียงรวมอาณาจักรลียง
 เข้ากับแคว้นกาลิเซียโดยมีคาสติลเป็นเมืองหน้าด่านติดต่อกับมุสลิมตามเดิมทางทิศตะวันออก ภายใน
 อาณาจักรนาวาร์ เกิดเมืองหน้าด่านที่สำคัญอีก 3 เมืองด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่อารากอนในสมัยของ

²⁶ Ibid. pp. 66–76.

²⁷ ซานโช ผู้ปกครองนาวาร์เป็นญาติกับขุนนางผู้ปกครองคาสติล

รามิโรโอโรสองค์ที่ 3 ของซานโซ อารากอนมีฐานะเป็นรัฐผู้นำในการขับไล่มุสลิมและได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากชาวคริสเตียนในอาณาจักรกาตาลอนเนีย ในขณะที่เดียวกันดินแดนทางเหนือสุดยังคงเป็นศูนย์กลางรับเอาวัฒนธรรมของฝรั่งเศสเข้ามาแพร่หลายโดยสม่ำเสมอ รวมทั้งการชักนำชาวคริสเตียนจากยุโรปเข้ามาช่วยเหลือในสงครามครูเสดในปี ค.ศ. 1063 ด้วย

ชัยชนะของชาวคริสเตียนเริ่มจะเป็นจริงขึ้นนับจากปี ค.ศ. 1031 เป็นต้นไป เมื่อมุสลิมเกิดการขัดแย้งกันเองทำให้จักรวรรค์มุสลิมขาดผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงที่จะคอยควบคุมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ความขัดแย้งดังกล่าวมีอยู่ทั่วไปตามเมืองใหญ่ของมุสลิม เช่น คอร์โดวา ซารากอสซา โทเรโด บาตาโจและเซวิล เป็นเหตุให้จำเป็นต้องละเลยชาวคริสเตียนทางเหนือหันมาปรับปรุงกำลังคนเพื่อขจัดปัญหาซึ่งหน้าก่อน จุค่อนถึงกล่าวช่วยให้กองทัพของชาวคริสเตียนขยายตัวได้รวดเร็วขึ้น วีรบุรุษของสงครามในช่วงปลายศตวรรษที่ 11 ได้แก่ เอลชิด ได้กลายเป็นตัวอย่างของอัศวินสเปนต่อมาในการเรียกร้องอิสรภาพ

ความพยายามขั้นสุดท้ายของมุสลิมเพื่อกันการขยายตัวของชาวคริสเตียน พร้อมกับยุติข้อขัดแย้งระหว่างมุสลิมด้วยกันเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1086 หลังจากที่พระเจ้าอัลฟองโซที่ 6 แห่งลียงหรือที่ 1 แห่งกัสติยียึดเมืองโทเลโดได้ในปี ค.ศ. 1085 ก็ชักนำให้กองทัพของมุสลิม ราชวงศ์อัลโมราวิดจากมอรรอโคเข้ามาช่วยเหลือ ผลที่ได้รับกลับตรงกันข้าม อัลโมราวิดเข้าแย่งอำนาจจากมุสลิมในคาบสมุทรทั้งหมด แต่ก่อนที่จะพบกับกองทัพของชาวคริสเตียน มุสลิมอีกราชวงศ์หนึ่งคือราชวงศ์อัลโมเซดียึดอำนาจการปกครองในมอรรอโค ข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในปี ค.ศ. 1146 ทำลายอิทธิพลของราชวงศ์อัลโมราวิดในบริเวณคาบสมุทร การต่อสู้แย่งอำนาจกันของมุสลิม 2 ราชวงศ์นี้ เปิดโอกาสให้อัลฟองโซที่ 7 ค.ศ. 1126-1158²⁸ กษัตริย์แห่งลียงและกัสติยียึดเมืองหลวงคอร์โดวาจากมุสลิมในปี ค.ศ. 1144 ได้ชั่วระยะหนึ่งก่อนที่จะเสียคืนไปให้แก่ราชวงศ์อัลโมเซดอีก 2 ปีต่อมา ได้กลับคืนมาอีกครั้งในปี ค.ศ. 1236 ต่อจากนั้นก็ยึดได้เมืองเจนบี ค.ศ. 1246 และเมืองเซวิลปี ค.ศ. 1248

ในขณะเดียวกันในอาณาจักรอารากอน ตามสนธิสัญญาคาซอร์ลาที่ทำกับลียงและกัสติลในปี ค.ศ. 1179 กำหนดเส้นเขตแดนว่าด้วยการขยายตัวลงทางใต้²⁹ อารากอนผนวกแคว้นวาเลนเซียและหมู่เกาะบาลิริคในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเข้าตามสนธิสัญญานั้น ความพยายามของชาวคริสเตียนที่

²⁸ ลียงถูกลุप्तจากข้ากับกัสติลในสมัยพระเจ้าเฟอร์ดินานด์ที่ 3 (ค.ศ. 1217-1252)

²⁹ Ibid. p. 75.

จะขับไล่ผู้บุกรุกชาวมุสลิมมาประสบผลสำเร็จถึงแม้จะยังไม่สมบูรณ์นักประมาณปี ค.ศ. 1250 เมื่อสามารถขับไล่กองทัพมุสลิมกลุ่มสุดท้ายหนีไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองกรานาดา ดินแดนแห่งสุดท้ายก่อนที่จะพ่ายแพ้หนีกลับไปยังอัฟริกาในปลายศตวรรษที่ 15

สำหรับการกำเนิดโปรตุเกสยุคก่อนข้างง่ายกว่าของสเปน โอปอร์โตเป็นเมืองท่าโบราณของโรมันชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก มอบเป็นรางวัลแก่อัศวินฝรั่งเศส เฮนรีแห่งเบอร์กันดี ที่เข้ามาช่วยรบในกองทัพของอัลฟองโซที่ 6 ในการเข้ายึดเมืองโทเลโดได้สำเร็จในศตวรรษที่ 11 ด้วยความทะเยอทะยานส่วนตัวประกอบกับอาศัยช่วงแห่งความวุ่นวายภายในคาสทิลเป็นเครื่องมือ ขยายตัวลงให้ทำลายอิทธิพลของมุสลิมก่อสร้างอาณาจักรของตนเองและได้รับการยอมรับอำนาจการปกครองเท่าเทียมกับอาณาจักรอื่นในปี ค.ศ.1143 ในสมัยของอัลฟองโซที่ 7 4 ปีต่อมาด้วยความช่วยเหลือจากกองทัพครูเสดจากอังกฤษ ยึดเมืองลิสบอนได้จากมุสลิม และในปี ค.ศ. 1178 สันตปาปาที่กรุงโรมให้การรับรองฐานะการเป็นกษัตริย์ของกษัตริย์โปรตุเกส ผนวกอัลกาเวในปี ค.ศ. 1249 ในที่สุดในปี ค.ศ. 1385 ด้วยความช่วยเหลือจากอังกฤษ โปรตุเกสได้รับอิสรภาพแยกตัวออกจากคาสทิลได้สำเร็จต้นศตวรรษที่ 15 โปรตุเกสพร้อมทุกด้านสำหรับการออกเดินทางสู่ดินแดนใหม่ ในขณะที่สเปนยังต้องต่อสู้ไปอีกเกือบ 1 ศตวรรษ

ชัยชนะครั้งแรกของชาวคริสเตียน นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีสาเหตุแวดล้อมอื่นอีกที่ช่วยสร้างสเปนขึ้นมา อย่างเช่น การสนับสนุนชนชั้นกลางโดยเฉพาะชาวยิวและมุสลิมขึ้นมาถ่วงดุลย์อำนาจกับขุนนางผู้ใหญ่ หรืออย่างเช่นในศตวรรษที่ 12 จากการจลาจลของบรรดาไพร่พลที่ดินคาสทิลและอารากอนแสดงบทบาทต่อไพร่เหล่านั้นด้วยการประกาศให้สิทธิพิเศษเพิ่ม เช่น สามารถเปลี่ยนแปลงภุมิลาเนาได้ มีสิทธิเลือกคู่ครองได้ ลดชั่วโมงการใช้แรงงาน ฯลฯ นโยบายแต่ละขั้นตอนนำไปสู่ความนิยมรัฐบาลกลาง และอีกครั้งในปลายศตวรรษที่ 12 เมื่อรัฐบาลได้ก่อตั้งสภาคอร์เตสขึ้นมาโดยเชื้อเชิญบุคคลทุกระดับนับตั้งแต่ประชาชนธรรมดา บุคคลทางศาสนา ขุนนาง เข้ามาเป็นสมาชิกถึงแม้ว่าสภานี้จะมีอำนาจจำกัด แต่ตำแหน่งในสภายังเป็นที่น่าสนใจโดยเฉพาะ เมื่อสภามีสิทธิสอบถามการเก็บภาษีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และการให้ความเห็นชอบต่อบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งกษัตริย์ นอกจากนี้ก็มีการสนับสนุนการค้าขาย ทำให้เกิดชนชั้นพ่อค้าขึ้นมา เมืองเซวิล วาเลนเซีย และบาร์เซโลนากลายเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าที่สำคัญติดต่อกับยุโรป ไม่เพียงแต่นำสินค้าเข้ามาเท่านั้น ยังเปรียบเสมือนเป็นเมืองหน้าด่านรอรับความคิดใหม่จากยุโรปเข้ามาเผยแพร่อีกด้วย

พระนางอิซาเบลล่า

การรวมประเทศสเปนในปลายศตวรรษที่ 15 ไม่ได้มาจากความสำเร็จทางทหารแต่เพียงฝ่ายเดียว หากเป็นการร่วมมือร่วมใจกันระหว่างชาวคริสเตียนทั้งในกัสติลและอารากอน ในกานส์คม วัฒนธรรม และการจัดระเบียบการบริหารภายในด้วย นับจากปีแห่งการแย่งดินแดนคืนจากมุสลิมปลายศตวรรษที่ 15 อาณาจักรคริสเตียนเองหมกม้วยจากมุสลิม แต่ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นได้แก่การแก่งแย่งอำนาจกันเองของบุคคลในราชสำนัก ตลอดจนถึงขุนนางผู้มีความทะเยอทะยานทั้งหลาย อย่างไรก็ตามอาณาจักรกัสติลและอารากอนยังคงขยายตัวลงได้อย่างสม่ำเสมอ และอย่างร่วมมือกันแม้จะไม่รู้ตัวก็ตาม ในปี ค.ศ. 1474 และ ค.ศ. 1479 เมื่อพระนางอิซาเบลล่า ขึ้นครอง

อาณาจักรคาสติล และพระเจ้าเฟอร์ดินานด์ขึ้นครองอาณาจักรอารากอนตามลำดับ การสมรสกันระหว่างผู้นำ³⁰ นำเอาอาณาจักรทั้ง 2 เข้ามารวมกันอย่างน้อยเป็นระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะแตกแยกกันหลังจากการบฏที่ล้มเหลวของพระเจ้าเฟอร์ดินานด์ต่อพระนางอิซาเบลล่า การรวมอาณาจักรทั้ง 2 ขึ้นเป็นสเปนหยุดอยู่ระยะหนึ่ง ในขณะนั้นทั้งคาสติลและอารากอนยังคงบริหารราชการตามเดิม เฉพาะทางด้านการต่างประเทศและการคลังของคาสติลที่กษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์บริหารร่วมกัน ส่วนในอารากอนนั้นอยู่ในอำนาจหน้าที่ของพระเจ้าเฟอร์ดินานด์เพียงพระองค์เดียว

เวลา 25 ปี ที่กษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ปกครองร่วมกันเป็นช่วงเวลาแห่งการร่วมมือกันสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่สเปนในสมัยต่อมาทั้งภายในและนอกประเทศ งานชิ้นแรกก็คือทำอย่างไรจึงจะปราบปรามราชขุนนางของทั้ง 2 อาณาจักรที่ถึงแม้ว่าจะมีรัฐบาลกลางปกครองแล้ว แต่ขุนนางเหล่านั้นยังคงรักษาสถานภาพความเป็นอิสระในการบริหารพร้อมกองทัพส่วนตัวภายในแคว้น หรือรัฐดั้งเดิมแห่งตนที่ได้มาตั้งแต่สมัยทำสงครามขับไล่มุสลิม ทางออกของคาสติลและอารากอนก็คือนำกลวิธีตลอดจนนโยบายต่าง ๆ มาใช้³¹ มีการตั้งเอาบุคคลเหล่านั้นเข้ามาพำนักในส่วนกลางด้วยการมอบตำแหน่งสูง ๆ ในรัฐบาลให้ มอบฐานะทางสังคมและมอบอภิสิทธิ์บางชนิดให้ พร้อมกันนั้นก็ก่อตั้งกองตำรวจซานตา เฮอร์มานเดด ดูแลความทุกข์สุขของชาวคาบสมุทรไม่ว่าจะเป็นชาวคาสติลหรืออารากอน ส่งตัวแทนจากส่วนกลางออกไปดูแลส่วนภูมิภาค นโยบายที่ได้ผลดีตามจุดมุ่งหมายได้แก่การก่อตั้งสภาที่ปรึกษาและสภาผู้แทนโดยเลือกสมาชิกมาจากชนชั้นพ่อค้ามากกว่าพวกขุนนาง รวมทั้งการก่อตั้งกองทหารแห่งชาติขึ้น

ศาสนาคริสต์มีส่วนช่วยให้นโยบายดังกล่าวข้างต้นสำเร็จได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น แม้โดยสภาพที่แท้จริงทางการเมืองแล้วราชสำนักคาสติล อารากอนกับขุนนางในแคว้นต่าง ๆ ยังคงรักษาความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน แต่ชาวคาบสมุทรไม่ว่าจะเป็นชาวคาสติล อารากอน หรือแคว้นอื่น ๆ แท้จริงก็คือชาวคริสเตียน นับถือในคำสั่งสอนเดียวกัน ภายใต้การบริหารงานจากศูนย์กลางของศาสนาที่โรมแห่งเดียวกัน ดังนั้นถึงแม้ว่าความแตกแยกกันทางการเมืองดังกล่าวจะยังคงมีอยู่ แต่ในด้านศาสนาแม้จะต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหรือร่วมมือกัน ผลที่ปรากฏออกมาก็คือ การนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวคริสเตียนทั่วคาบสมุทรนั่นเอง นโยบายของพระนางอิซาเบลล่าในเรื่องนี้ก็ คือ จากการที่พระนางเป็นผู้มีความเลื่อมใสเป็นอย่างมากต่อศาสนาคริสต์ ความจำเป็น 2 ประการ

³⁰ สมรสกันเมื่อปี ค.ศ. 1469

³¹ Herring, op. cit., pp. 72-79.

เกิดขึ้น ประการแรกว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้ศาสนาคริสต์ียนบริสุทธ์น่านับถือและความจำเป็นประการที่สองที่ตามมาคือต้องขับไล่ผู้ที่มีความเชื่อในลัทธิอื่นคือ ต้องขับไล่ชาวมุสลิม ชาวยิว และอื่นๆ ออกจากคาบสมุทรหรือนัยตรงกันข้ามก็คืออิสรภาพของชาวคริสต์ียนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้อำนาจกลับมาเป็นของชาวคริสต์ียนโดยสมบูรณ์เท่านั้น ไม่จำกัดแต่เพียงด้านการเมืองการทหาร แต่รวมทั้งทางด้านการศาสนาด้วย

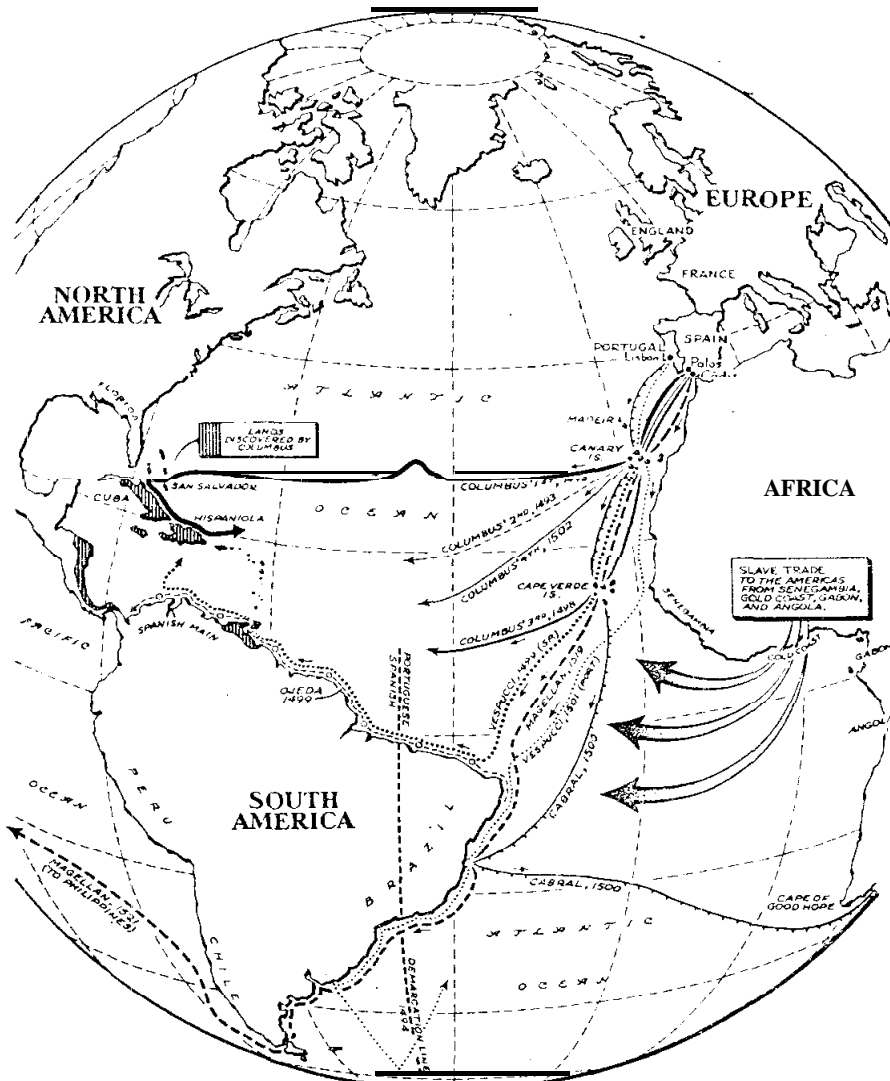
เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ เพื่อให้ลู่ลวงตามนโยบายข้างต้นได้แก่ศาลอินควิชิชัน ศาลนี้กำเนิดตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 นำไปใช้เป็นครั้งแรกในอาณาจักรอารากอนและในอิทาลี่ คาสตีลยอมรับศาลนี้ในปี ค.ศ. 1477 สันตปาปาที่กรุงโรมรับรองความเหมาะสมและความถูกต้องโดยทางกฎบัตรของสันตปาปา 6 ปี ต่อมา และต่อมาอารากอนในปี ค.ศ. 1484 นำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง ผู้ริเริ่มได้แก่นักบวชโทมัส เดอ คอร์เกมาตา แห่งสำนักโดมินิกันแม้ว่าโดยธาตุแท้แล้ว นักบวชรูปนี้จะมีเชื้อสายยิว แต่ด้วยความแน่วแนในศาสนาและสเปน ทำให้เกิดความคิดขึ้นมาว่าสเปนจะไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันถ้ายังคงมีบุคคลนอกศาสนาปะปนอยู่

มาตรการของศาลอินควิชิชันเป็นมาตรการที่ทารุณ โหดร้ายและรุนแรง มีผู้กล่าวถึงศาลนี้ว่า “ถ้าเราจะยอมรับว่าการลงโทษด้วยวิธีการทารุณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการลงโทษในยุคเรา วิธีการของศาลอินควิชิชันที่มีต่อนักโทษมีความโหดร้ายมากกว่าหลายเท่า”⁸² บุคคลใดแม้แต่เพียงสงสัยจะถูกนำขึ้นศาลพิจารณาโทษ กระทำทารุณกรรม ยึดทรัพย์สิน และเผาทั้งเป็น เฉพาะในสมัยของพระนางอิสเบลล่าเท่านั้น สันนิฐานว่าผู้ต้องสงสัยจะถูกลงโทษถึงตายมีจำนวนเกือบถึง 2 พันคน⁸³ มาตรการที่นำมาใช้แม้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางลบเสียเป็นส่วนมาก หากจะพิจารณาตามจุดมุ่งหมายของผู้นำมาใช้ อาจลงความเห็นได้ว่าประสบความสำเร็จมากกว่าเสีย ผลที่ได้รับก็คือมุสลิมและยิวถูกขับไล่หรือไม่ก็หลบหนี รวมทั้งชัยชนะขั้นสุดท้ายของคาสตีลและอารากอนในปี ค.ศ. 1492 เมื่อสามารถขับไล่มุสลิมรุ่นสุดท้ายจากที่ตั้งที่เมืองกรานาดาได้สำเร็จ ผู้ที่อยู่ได้รับการเปลี่ยนศาสนามาเป็นศาสนาคริสต์ียน การจากไปของชาวยิวประมาณกว่า 200,000 คน และชาวมุสลิมในที่สุด แม้ว่าจะมีการกล่าวกันว่ามีส่วนทำลายระบบเศรษฐกิจของประเทศ แต่ก็เป็นที่พอใจของชาวคริสต์ียนที่สามารถแย่งเอาดินแดนของบรรพบุรุษกลับมาให้แก่บรรดาลูกหลานของตนได้สำเร็จ สิ่งสุดท้ายที่ช่วยให้คาสตีลกับอารากอนรวมตัวกันได้อย่างแน่นแฟ้นก็คือ การพูดภาษาเดียวกันคือภาษาสเปน

⁸² Havelock Ellis, *The Soul of Spain* (Boston, 1908), p. 42.

⁸³ Herring, op. cit., p. 76.

ความปรารถนาอันสุดยอของชาวคาบสมุทรมาดริดถึงจุดมุ่งหมายในปี ค.ศ. 1516 ตรงกับสมัยของกษัตริย์ชาลส์ที่ 1 พระองค์เป็นรัชทายาทของคาสติลและอารากอนโดยผ่านทางมารดา ซึ่งเป็นธิดาพระองค์เดียวของพระนางอิซาเบลล่ากับพระเจ้าเฟอร์ดินาน และตำแหน่งจักรพรรดิแห่งอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ผ่านทางกษัตริย์ฟิลิปส์ที่ 1 แห่งราชวงศ์แฮปสเบิร์ก ทำให้อีก 3 ปีต่อมาพระองค์ได้รับแต่งตั้งให้เข้าดำรงตำแหน่งในนาม จักรพรรดิชาลส์ที่ 5 แห่งอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์อีกตำแหน่งหนึ่ง ต้นศตวรรษที่ 16 ไม่เพียงแต่เป็นปีที่สเปนที่แตกแยกจะรวมกันเป็นปึกแผ่นยังเป็นปีที่ประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า “ศตวรรษที่รุ่งโรจน์ที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติสเปน”

เส้นทางการค้าจากอัฟริกา

ชาวอัฟริกัน

ชาวอัฟริกันเป็นกลุ่มชนอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้าไปมีบทบาทในทวีปอเมริกา แต่มีจุดเริ่มต้นที่แตกต่างกัน การเดินทางเข้าไปในแผ่นดินใหม่นั้นชาวยุโรปไปด้วยความตั้งใจและมีจุดประสงค์อย่างแน่นอน ส่วนชาวอัฟริกันแม้จะเดินทางกันเป็นจำนวนมาก แต่การเดินทางแต่ละครั้งหาใช่เกิดมาจากความสมัครใจ หากเป็นการบังคับพวกเขาเดินทางพร้อมโซ่ตรวน ปราศจากจุดมุ่งหมาย ดังคำกล่าวของเลวีสันท์ว่า “การอพยพที่เกิดขึ้นจากการใช้กำลังบังคับครั้งใหญ่ยิ่งที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ”³⁴

ไม่มีใครสามารถให้จำนวนที่แน่นอนได้ว่ามีทาสชาวอัฟริกันเท่าไรที่ถูกส่งเข้าไปในอเมริกา แต่จากเวลาการค้าทาสทั้งหมด 4 ศตวรรษคือเริ่มจากศตวรรษที่ 15 และไปสิ้นสุดในศตวรรษที่ 19 มีผู้ให้ตัวเลขว่าในศตวรรษแรกๆ ทาสผิวดำถูกส่งออกประมาณศตวรรษละ 1 ล้านคน 4 ศตวรรษก็เป็น 4 ล้าน แต่จากสภาพความเป็นจริงที่ว่ากิจการนี้ก้าวหน้าขึ้น จึงทำให้มีผู้ให้ตัวเลขมากขึ้นถึง 15 ล้านคน และบางท่านให้ถึง 50 ล้านคนก็มี³⁵ แต่ที่แน่นอนบุคคลเหล่านั้นไม่ไปถึงท่าเรือในอเมริกาทุกคน บางคนเสียชีวิตเพราะโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดจากสภาพของเรือลำเล็ก ๆ ที่ใช้เป็นพาหนะ ดังเช่นในช่วงปี ค.ศ. 1748-1782 จากจำนวนทาสที่ส่งลงเรือทั้งหมด 146,799 คน มีเพียง 127,133 คน เท่านั้นที่ถึงฝั่งโดยปลอดภัย³⁶

ด้วยจำนวนทาสที่มากมายเหล่านั้น แม้จะไม่ตั้งใจไปสร้างวัฒนธรรมให้แก่ทวีปใหม่ อย่างไรก็ตาม ดังคำกล่าวของชาวยุโรปผู้บุกเบิกเสมอว่า “ชาวอัฟริกันทำ แต่ชาวยุโรปสั่ง” จึงมีผู้กล่าวว่าจะไม่เป็นการยุติธรรมที่จะกำหนดว่า ชาวอัฟริกันไม่ได้มีส่วนในการสร้างอารยธรรมใหม่ขึ้นมาด้วย ในปัจจุบัน ด้วยสถิติระหว่างปี ค.ศ. 1960-1970 ประมาณว่ามีชาวอเมริกันอย่างน้อย 50 ล้านคน³⁷ แยกเป็น 20 ล้านคนในอเมริกาเหนือ และ 30 ล้านคนในละตินอเมริกา หรือประมาณ 10 % กว่าของชาวละตินอเมริกันทั้งหมดที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวอัฟริกันรุ่นบุกเบิกอเมริกา ชาวผิวดำอาศัยอยู่มากในไฮอิตี หมู่เกาะของฝรั่งเศส อังกฤษและดัตช์ ในสาธารณรัฐโดมินิกัน ปานามา คิวบาและบราซิล มีอยู่ทั่วไปในเวเนซุเอลา โคลอมเบีย อีคิวาดอร์และอเมริกากลาง ด้วยจำนวนดังกล่าวจึง

³⁴ Basil Davidson, *The African Slave Trade : Precolonial History, 1450-1850* (Boston, 1961) p. xiv.

³⁵ Ibid, p. 79.

³⁶ Loc. cit.,

³⁷ Herring, op. cit., p. 96.

เป็นการยากที่จะกำหนดว่าชาวอัฟริกันไม่ได้สร้างอารยธรรม หรืออย่างน้อยว่าไม่มีส่วนในการสร้างอารยธรรมละตินอเมริกาด้วยชาติหนึ่ง

ภูมิประเทศ

อัฟริกาเป็นทวีปที่มีความใหญ่เป็นที 2 ของโลก ด้วยพื้นที่ 18,407,600 ตารางกิโลเมตร มีประชากรเป็นอันดับ 3 คือประมาณ 498,000,000 คน รองจากทวีปเอเชียและยุโรป กินแดนถูกล้อมรอบด้วยพื้นน้ำรอบด้านนับตั้งแต่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทะเลแดง มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแอตแลนติก ระยะที่ไกลแผ่ผืนดินยุโรปมากที่สุดอยู่ที่ช่องแคบกิบบรอลต้า ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ถึงแม้ทวีปอัฟริกาจะมีพื้นน้ำล้อมรอบหมดทุกด้านแต่ไม่มีอ่าวที่มีลักษณะเหมาะแก่การทำให้เป็นท่าจอดเรือ ดังนั้นเรือบรรทุกสินค้าใหญ่ ๆ ยังคงต้องจอดห่างจากฝั่งเพื่อขนส่งสินค้า

อัฟริกามีแม่น้ำสายใหญ่ ๆ ถึง 6 สายด้วยกัน แม่น้ำไนล์เป็นแม่น้ำสายที่สำคัญที่สุดของทวีป และยาวที่สุดของโลกถึง 6,800 กิโลเมตร นอกจากนั้นก็มีแม่น้ำคองโก แม่น้ำไนเกอร์ แม่น้ำแซมบิซี แม่น้ำโอเรนจ์ และแม่น้ำลิมโปโป แม่น้ำเหล่านี้มีถิ่นกำเนิดจากที่ราบสูงตอนกลางของทวีป ไหลผ่านดินแดนส่วนต่าง ๆ ลงสู่มหาสมุทร ทะเลสาบวิกตอเรียใหญ่เป็นที 2 ของโลกรองลงมาจากทะเลสาบซูพีเรียของอเมริกาเหนือ ทะเลทรายซาฮาราปกคลุมดินแดนทางส่วนเหนือของทวีปกว่า 4.8 ล้านตารางกิโลเมตร เทือกเขาที่ยาวที่สุดของทวีป ได้แก่เทือกเขาแอตลาสมีความยาวประมาณ 2,400 กิโลเมตร ทอดจากชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในตูนิเซีย ถึงมอโรคโค นอกจากนั้นยังมียอดเขาคิลีมาจาโร สูง 19,340 ฟุต และยอดเขาเคนยา สูง 17,041 ฟุต สภาพภูมิประเทศดังกล่าวมีส่วนช่วยสร้างประวัติศาสตร์ในระยะเริ่มแรกให้แก่ชาวอัฟริกันเป็นอย่างมาก อูฐเป็นตัวอย่างที่ดีประเภทหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เช่นนั้น

ภูมิหลังชาวอัฟริกัน

ประวัติศาสตร์ชาวอัฟริกันก่อนที่จะมามีความสัมพันธ์กับชาวยุโรปอย่างใกล้ชิดมีความสับสนไม่แพ้ชาวสเปนและโปรตุเกส ชนกลุ่มแรกที่เดินทางมาอัฟริกาได้แก่ ชาวอียิปต์ เข้ามาสำรวจตามชายฝั่งแม่น้ำไนล์ ประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล 250 ปีต่อมา กองทัพเรือของอียิปต์ออกทำการสำรวจทางน้ำผ่านเข้ามาทางทะเลแดงลงไปไกลถึงประเทศโซมาเลียในปัจจุบัน ชากลับนำเอาสินค้ามีค่าหลายชนิดกลับไปด้วย สินค้าชนิดหนึ่งก็คืองาช้าง

ชาวฟินิเซียน ข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียนมาจากเมืองไทร์เข้ามาตั้งเมืองค้าขายขึ้นที่เมืองยูติกาบนชายฝั่งตอนเหนือของเมืองตูนิเซียปัจจุบัน 300 ปีต่อมาเมืองคาร์เธจศูนย์กลางแห่งการค้าขายอีกแห่งกำเนิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวว่ากองเรือของชาวฟินิเซียนเคยทำการสำรวจชายฝั่งทวีปแอฟริกาทางทิศตะวันตกไกลถึงประเทศเซียร์รา ลีโอน และอีกครั้งเดินทางอ้อมทวีปและกลับมาจุดเริ่มต้นได้สำเร็จ³⁸ กรีกเข้าไปสร้างเมืองไซรินและอเล็กซานเดรีย ในปี 631 และปี 372 ก่อนคริสตกาลตามลำดับ และโรมันเข้าไปมีอำนาจแทนที่หลังจากที่หลังจากยึดเมืองต่างๆจากชาวฟินิเซียน ในปี 202 ก่อนคริสตกาล

ศตวรรษที่ 7 กองทัพของพระมะหะหมัด เข้าไปครอบครองทวีปแอฟริกาเหนือต่อจากชาวโรมัน เปลี่ยนแปลงความเชื่อให้แก่ชาวพื้นเมือง พร้อมขยายตัวลึกเข้าไปในใจกลางของทวีป นำวัฒนธรรมมุสลิมเข้าไปถึงฟุตันทางทิศตะวันออก และแถบลุ่มแม่น้ำเซเนกัลทางทิศตะวันตก อาณาจักรทิมบักตูกลายเป็นเมืองศูนย์กลางติดต่อกับชายแห่งยุค มาราวศตวรรษที่ 15 ในขณะที่กองเรือโปรตุเกสเข้าไปเล่นตามชายฝั่งแอฟริกา มุสลิมเข้าไปไกลถึงบริเวณลุ่มน้ำคองโก และแถบชายฝั่งกินีไปแล้ว

ชาวจีนเดินทางมาแอฟริกาในศตวรรษที่ 9 แต่ยังไม่หลักฐานที่กล่าวได้อย่างชัดเจนว่ามาด้วยวิธีใด สันนิษฐานว่ากองอาศัณักเดินเรือจากเกาะสุมาตรา มาในต้นศตวรรษที่ 15 อย่างไรก็ดี กองเรือจีนขบวนหนึ่งขณะออกติดตามกวางต๋าลังชาวจีนเดินทางมาถึงชายฝั่งแอฟริกาตะวันออกและมีการแลกเปลี่ยนเครื่องราชบรรณาการกัน สินค้าที่จีนชอบก็คือยี่ราฟ งาช้างและเครื่องหอม ส่วนสินค้าของจีนที่ให้ตอบแทนได้แก่เครื่องเคลือบดินเผา

โปรตุเกสเรียนรู้ความเป็นมาของชาวแอฟริกันจากชาวมุสลิม หลังจากยึดได้ซ็ือตา ประการสุดท้ายของมุสลิมก่อนข้ามช่องแคบไปสู่แอฟริกาในปี ค.ศ. 1415 เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอุปราชแห่งแคว้นอัลกาเว เจ้าชายเซนูรี นาวิกบุรุษ หันความสนใจสู่แอฟริกาเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งจากทอง งาช้าง ฝ้าย และเครื่องเทศ และเพื่อการเผยแพรศาสนา ในที่สุดชาวโปรตุเกสไม่เพียงแต่ประสบความสำเร็จเดินทางไกลลงมาทางใต้ในดินแดนที่ชาวยุโรปเคยกล่าวว่าจะมีทะเล “น้ำเดือด” เพราะความร้อนของดวงอาทิตย์ ชาวโปรตุเกสยังพบอีกด้วยว่า ไม่เพียงแต่สินค้าที่ยุโรปต้องการ ตัวชาวแอฟริกันเองมีค่าไม่น้อยกว่าสินค้าชนิดอื่น โดยเปรียบได้เท่ากับ “ทองคำดำ”

³⁸ กุศล สุภรรยา, แอฟริกา (กรุงเทพมหานคร, 2521) หน้า 2-3.

การค้าทาสมีมานานแล้วในประวัติศาสตร์อาณาจักรโบราณต่างๆ แต่การค้าทาสระหว่างโปรตุเกสกับอัฟริกาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1441 ในการสำรวจชายฝั่งอัฟริกาในอ่าวโบจาฮอร์ครั้งหนึ่ง ผู้สำรวจจับชาวอัฟริกันได้ 10 คนนำเสนอสู่เจ้าชายเฮนรี นาวิกบรุษ 1 ใน 10 ของผู้ถูกจับมีศักดิ์เป็นเจ้าชาย ได้เสนอทาสชาวผิวดำ 10 คน เป็นการแลกเปลี่ยน³⁹ ข้อตกลงเป็นที่พอใจทั้ง 2 ฝ่าย จากนั้นจำนวนทาสผิวดำถูกนำเข้ามายังลิสบอนและยุโรปมากขึ้น แม้จะได้รับการคัดค้านโดยส่วนรวมในระยะแรก แต่จากผลกำไรที่ได้รับทำให้ห้วงของการอภิปรายเปลี่ยนไป ธุรกิจทางด้านนี้จึงเป็นที่นิยมแพร่หลายขึ้น

ถึงแม้ไม่อาจให้ข้อสรุปได้ว่ามีทาสผิวดำเดินทางไปกับโคลัมบัสยังดินแดนใหม่ในปี ค.ศ. 1492 หรือไม่ แต่ในการเดินทางไปรับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดฮิสปันโโอลาของโอวานโด มีทาสผิวดำที่เกิดในสเปนและโปรตุเกสเดินทางไปด้วย การอพยพโดยตรงจากอัฟริกาเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1510 เมื่อนักบุกเบิกเรียกร้องให้ส่งแรงงานเข้าไปช่วย

ทาสกลุ่มแรกจำนวน 250 คนถูกส่งเข้าฮิสปันโโอลาต่อมายังดินแดนส่วนอื่น ๆ เช่น คิวบา จาไมกา และเปอร์โต ริโก ส่วนในบราซิลประมาณว่าเป็นปี ค.ศ. 1538 38 ปีหลังจากที่อัลวาเรส คาบาล พบบราซิลแล้ว ขบวนการทาสผิวดำจึงเริ่มเดินทางเข้าไป

อารยธรรมของชาวอัฟริกันในโลกใหม่

การพัฒนาต่างกันต่างๆ ในละตินอเมริกาตั้งแต่ทาสผิวดำเริ่มเดินทางจนกระทั่งระบบทาสถูกยกเลิกไปในปลายศตวรรษที่ 19 นับว่าเป็นหนึ่งชาวผิวดำอยู่มาก กิลเบิร์ตโต แฟร์ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์สังคมชาวบราซิล กล่าวถึงบุคคลเหล่านี้ว่าเป็น “ผู้ร่วมงานที่ยิ่งใหญ่ของชาวผิวขาวทางบ้าน เกษตรกรรม”⁴⁰ บินโต ผู้ฉบับบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชาวบราซิล ยกย่อง จาซินทา ทาสหญิงชาวอัฟริกันผู้พบเหมืองทองคำและผู้ก่อตั้งเมืองวิลลา โนวา โต ปรีนซิเป ในปี ค.ศ. 1714 ว่าเป็น “สตรีชาวอัฟริกันผู้สูงศักดิ์”⁴¹ หรือในปี ค.ศ. 1818 วิศวกรชาวสวีเดนผู้หนึ่ง กล่าวถึงทาสผิวดำในหนังสือชื่อ “The captaincy of Minas Gerais” ว่า “การค้นหาลำเหมืองทองคำในบราซิลจำเป็นต้องใช้แรงงานจากทาสผิวดำ และอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในโคลอมเบียจะไม่มีทางสำเร็จ ถ้าไม่ได้แรงงานจากทาสผิวดำ”⁴²

³⁹ Davidson, op. cit., pp. 33-36.

⁴⁰ Quoted in Herring, op. cit., p. 93.

⁴¹ Davidson, op. cit., pp. xvii-xx.

⁴² Ibid., pp. xx-xxi.

ในระยะแรกทาสผิวดำมีส่วนช่วยชาวยุโรปในการสำรวจและบุกเบิกแผ่นดินใหม่ ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานที่พอจะยืนยันได้ แต่ก็เชื่อว่าในกองเรือของโคลัมบัสมีทาสติดตามไปด้วย รวมทั้งการเดินทางอีก 3 ครั้งสุดท้ายของเขา อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ชาวอัฟริกันให้แก่ละตินอเมริกาที่ทราบได้ชัดเจนที่สุดก็คือ ลักษณะของชาวอัฟริกันเอง ชาวอัฟริกันนำเอาผิวสีดำ กำลังกาย อารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด ความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศใหม่และความสามารถในการเรียนรู้วิวัฒนาการของชาวยุโรป มีบันทึกของชาวยุโรปที่เดินทางเข้าไปในละตินอเมริกา และได้แสดงความรู้สึกที่ประทับใจเช่นนั้น พวกเขาเป็นทั้งช่างปูน ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างพิมพ์ ช่างแกะสลัก จิตรกร ช่างทำกุญแจ ช่างเจียรไนเพชร นิลจินดา ช่างประดิษฐ์ตุ้ม และช่างซ่อมรองเท้าซึ่งมีทั้งชายหญิงเด็ก กระจัดกระจายทั่วไปตามตลาดในเมืองและตามไร่นาในชนบท

ชาวอัฟริกันนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมลัทธิ จากถิ่นฐานดั้งเดิมติดตัวเข้าไปในอาณาจักรใหม่ด้วย ก่อนออกเดินทางมายังโลกใหม่ บรรดาทาสเหล่านี้จะถูกบังคับให้เปลี่ยนความเชื่อมานับถือศาสนาคริสต์นิกายที่ชาวยุโรปคิดว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด การบังคับไม่มีผลทางด้านจิตใจอันใดก็ฉนั้น ในกราบของทาสผิวดำผู้เลื่อมใสในศาสนาของชาวผิวขาว ยังคงพบเห็นชาวผิวดำประพฤติปฏิบัติพิธีกรรมตามเดิม เฉพาะในกลุ่มชนที่มีฐานะค่อนข้างต่ำจนไปถึงต่ำสุดในสังคม เทพเจ้าวูดูของชาวไฮอิตี แท้จริงก็เทพเจ้าของชาวอัฟริกันตะวันตก วิธีการบวงสรวงเทพเจ้านำเอาวิธีการเดิมมาใช้ เริ่มด้วยพิธีขับไล่ภูติผีปีศาจ ติดตามด้วยบทร้องเพลงประกอบเสียงกลอง และการเต้นจนกว่าพระเจ้าประทานในสิ่งที่ขอจึงจะยุติ⁴³ นอกจากเทพเจ้าวูดู มีเทพเจ้าเกิดใหม่หลายองค์ มีลักษณะเป็นเทพเจ้าผสมระหว่างเทพเจ้าเดิมกับพระเจ้าและนักบุญของชาวคริสต์ เช่น ในคิวบาเทพเจ้าโอบาตาลา มีศักดิ์เท่ากับพระเยซู ซานโก เทพเจ้าแห่งพายุและสายฟ้าแลบคือนักบุญโจโรและนักบุญไมเกลในบราซิล และนักบุญซานตาบาร์บาราในคิวบา เทพเจ้าเลอบาของชาวคาโฮมีเป็นนักบุญแอนโทนี หรือบางครั้งนักบุญปีเตอร์ หรือเทพเจ้าตามบาลาของชาวคาโฮมีเช่นกัน มีฐานะเท่านักบุญแพททริก โมเสสผู้นำบัญญัติ 10 ประการมาประกาศแก่ชาวยิว เป็นพระบิดา โอกัน เทพเจ้าแห่งสงครามเป็นนักบุญเจอโรม นักบุญยอร์จและนักบุญแอนโทนีในบราซิล นักบุญปีเตอร์ในคิวบา เป็นต้น

⁴³ ดู George Eaton Simpson, The Relief System of Haitian Voodoo ใน **Peoples and Cultures of the Caribbean** edited by Michael M. Horowitz. (New York, 1971), pp. 491-521.

การเล่นในยามว่าง เช่น การเต้นรำ จังหวะที่นิยมและรู้จักกันเป็นอย่างดี เช่น แซมบ้า คอนก้า รุมบ้า ที่มีลีลาท่าทางเป็นที่สนุกสนานครื้นเครงตามจังหวะเสียงกลอง ทั้งหมดหรือบางส่วน จัดแปลงมาจากพิธีเต้นรำบวงสรวงเทพเจ้าของชาวเผ่าบันตูและชาวเผ่าซูดาน นอกจากนี้ยังแต่งเพลง ที่มีชื่อเสียงหลายคนก็คนผิวดำ อย่างเช่น โสเซ่ มอริซิโอ ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ให้กำเนิดระบบดนตรีของชาวบราซิลเองหรือโดมิโกส คาลคัส บาร์โบซา นักร้องยอดเยี่ยมผิวดำชาวบราซิลที่เป็น “ตัวแทนของชาวบราซิลในตำนานดนตรี”⁴⁴ นอกจากนี้ยังนับรวมถึงผลงานทางด้านวรรณคดี บทเพลง พื้นเมือง นิทานที่เล่ากันอยู่ในบราซิล ส่วนใหญ่นำมาจากแอฟริกา รวมทั้งงานด้านศิลปะ รูปแกะสลัก ที่ทำจากไม้ โลหะ กระเบื้อง ดินเผา ตามสถานที่ต่างๆ และวัตถุอารามจะมีงานแกะสลักรูปเทพเจ้า ประดับประดาส่วนหนึ่งเป็นผลงานจากทาสผิวดำเหล่านั้น

นอกจากนี้แม้จะถูกบังคับจากชาวยุโรปตลอดเวลา 300 กว่าปี ชาวแอฟริกันแสดงให้เห็น ความเป็นผู้รักเสรีภาพและการเป็นผู้นำ การจลาจลและการปฏิวัติที่สำคัญๆ หลายครั้ง ผู้นำได้แก่ชาวผิวดำ เช่น การปฏิวัติในบราซิลศตวรรษที่ 17 ทาสกลุ่มหนึ่งก่อตั้งสาธารณรัฐปาล์มมาเลส จัดระบบการปกครองแยกตัวจากบราซิล หรืออีกครั้งปลายศตวรรษที่ 18 ทาสนิโกรในไฮอิตีประกาศอิสรภาพ แยกตัวออกจากฝรั่งเศสได้สำเร็จและนับเป็นอาณานิคมแรกของละตินอเมริกาด้วยที่เป็นเอกราช

นอกเหนือสิ่งอื่นใด โลกใหม่เป็นหนี้ชาวแอฟริกันในทุกๆ ด้าน ดังที่มานูเอล เกรโน นักประวัติศาสตร์ชาวบราซิลผิวดำคนแรกเคยกล่าวไว้ในครั้งหนึ่งเกี่ยวกับคนผิวดำในบราซิลว่า

“ใครก็ตามที่ศึกษาประวัติศาสตร์ชาตินี้ จะมองเห็นคุณค่าของชาวนิโกรที่มีทางด้านการป้องกันประเทศ ด้านเกษตรกรรม เหมืองแร่ การบุกเบิกและการสำรวจ ขบวนการกอบกู้อิสรภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ของชาติ.... เป็นความจริงที่ว่าชาวผิวดำคือผู้สร้างบราซิล”⁴⁵

⁴⁴ Herring., op. cit., p. 114.

⁴⁵ E. Bradford Burns, Latin America : A Concise Interpretive History., (New Jersey, 1977) pp. 21-22.